

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

LISÄÄ NAISET JA SEKOITA?
Q-metodologinen analyysi sukupuolen roolista Kirkon
Ulkomaanavun rauhantyössä Somaliassa

Noora Luomaranta
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2016
Ohjaaja: Hanna Ojanen

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

LUOMARANTA, NOORA: Lisää naiset ja sekoita? Q-metodologinen analyysi sukupuolen roolista
Kirkon Ulkomaanavun rauhatyössä Somaliassa

Pro gradu -tutkielma, 84 s., 5 liites.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/Kansainvälisen politiikan opintosuunta

Elokuu 2016

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on tärkeässä roolissa Suomen ulkopolitiikassa ja kansalaisjärjestöjen toiminnassa. Erityisenä kiintopisteenä tasa-arvoon tähtäävässä työssä on naisten ja tyttöjen osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon. Kehitysyhteistyöhön suunnattuja varoja ohjataan hauraimpiin valtioihin, kuten Somaliaan. Tämän kontekstin pohjalta tutkielmassa tarkastellaan Kirkon Ulkomaanavun rauhanrakennusprojektia Somaliassa keskittyen siihen, miten naisia on osallistettu ruohonjuuritason rauhanrakennusaktiviteetteihin. Huomion keskipisteessä on, millaisia subjektiivisia mielipiteitä Kirkon Ulkomaanavun asiantuntijoilla on tasa-arvon edistämisen tavoista ruohonjuuritason konfliktinratkaisussa.

Tutkielman taustalla on Kirkon Ulkomaanavussa noussut huomio, että naisten osallistaminen rauhanrakennustoimiin kuten neuvotteluihin on vaikeaa, ja se on yksi rauhanprosessin suurimmista haasteista. Tutkielma purkaa ongelmaa Kirkon Ulkomaanavun omien toimintamallien ja niiden muotoutumiseen vaikuttavien avainasiantuntijoiden mielipiteiden kartoittamisen avulla. Tutkimuskysymyksinä oli, millaisia mielipiteitä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä esiintyy tutkimuksen henkilötöksenä olevan Kirkon Ulkomaanavun asiantuntijajoukon keskuudessa ja miten nämä näkemykset suhteutuvat teoretisointiin postmodernista feminismistä ja ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta ja Somalia-projektin dokumenteissa muodostuvaan sukupuolinäkökulmaan. Mielipiteiden analyysin tueksi luotiin postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian synteesi.

Menetelmänä tutkielmassa käytettiin Q-metodologiaa, jonka avulla tarkastellaan usein varjoon jääviä subjektiivisia mielipiteitä. Q-metodologialla kerätyn haastatteluaineiston tulokseksi saatiin kaksi faktoria eli mielipideryhmää. Faktorilla I koetaan, ettei biologisilla argumenteilla ole järkevää perustetta eikä niitä tulisi siksi käyttää naisten osallistumista edistävän rauhantyön taustana. Faktorilla II koetaan tärkeäksi purkaa stereotypioita ja uskotaan, että naisten merkittävämpi rooli konfliktin aikana mahdollistaa osallistumisen rauhanneuvotteluihin. Merkittävin tutkimustulos oli, että asiantuntijoiden mielipiteet eivät kaikilta osin vastaa projektidokumenttien diskurssia. Toinen tärkeä tulos oli, että postmodernit näkemykset sukupuolten tasa-arvon edistämässä hyväksytään erityisesti teorian tasolla, mutta käytännön tasoon ei oteta vahvasti kantaa.

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TEEMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	4
2.1	KUA:n projektidokumenttien tuottama sukupuolinäkökulma	6
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS: FEMINISTISET EPISTEMOLOGIA JA RUOHONJUURITASON RAUHANRAKENNUS	11
3.1	Kansainvälisen politiikan käytäntöjä kyseenalaistamassa: Feministiset epistemologiat	12
3.2	Feministiset teorat ja rauhanrakennus	13
3.3	Ruohonjuuritason konfliktinratkaisu – antropologinen suuntaus	19
3.4	Kohti feminististä ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteoriaa	22
3.4.1	<i>Valtavirtateorioiden kritiikki: näkymättömän tekeminen näkyväksi</i>	23
3.4.2	<i>Kulttuurisensitiivisyys</i>	26
3.4.3	<i>Biologisen determinismin hylkääminen</i>	27
3.4.4	<i>Postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian yhdistelmä käytännön rauhantyön tukena</i>	29
4	Q-METODOLOGISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
4.1	Q-metodologia ja kriittinen kansainvälisen politiikan tutkimus	31
4.2	Q-metodologia subjektiivisuuden tutkimisen välineenä	32
4.3	Tutkimuskohteeseen tutustuminen ja aiemman tutkimuksen pohdinta	35
4.4	Keskusteluavaruuden mallintaminen eli Q-väiteotoksen muodostaminen	37
4.5	Haastateltavat eli henkilöotos	41
4.6	Koetilanteet	42
4.7	Korrelaatiot ja faktorianalyysi	44
5	AINEISTON ANALYYSI JA TULKINTA	47
5.1	Faktori I: Naisten kokemuksia kuuntelemalla kohti osallistavampaa rauhantyötä	50
5.1.1	<i>Biologiset argumentit menneisyyden harhana</i>	50
5.1.2	<i>Naisten kokemusten kuunteleminen ja erilaisten roolien ymmärtäminen tärkeää</i>	52
5.1.3	<i>Epätasa-arvoiset rakenteet ja asenteet huomiotava käytännön rauhantyössä</i>	55
5.2	Faktori II: Aktiivinen rooli konfliktissa takaa toimijuuden	57
5.2.1	<i>Mitä isompi rooli konfliktissa, sitä enemmän toimijuutta</i>	58
5.2.2	<i>Stereotyyppien purkaminen tärkeää</i>	59
5.3	Faktorien I ja II konsensusväitteet	60
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	67
6.1	Toimintaehdotukset	75
6.2	Loppuhuomiot ja jatkotutkimusmahdollisuudet	76
	LÄHTEET	80
	LIITTEET	85

1 JOHDANTO

Sukupuolen rooli rauhanprosesseissa on noussut viime vuosina ajankohtaiseksi ja tärkeäksi teemaksi monella eri tasolla. Tähän kehitykseen on vaikuttanut YK:n 1325-päätöslausema ”Naiset, rauha ja turvallisuus” vuodelta 2000, joka korostaa naisten tärkeää roolia konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisussa, sekä tasa-arvoisen osallistumisen ja päätöksenteon merkitystä rauhan ylläpitämisessä ja edistämisessä (YK 2000). Sukupuolen merkitys rauhantyössä on noussut tutkimuksellisesti merkitykselliseksi aiheeksi (ks. esim. Gizelis & Pierre 2013, Hudson 2012). Valtiotasolla erityisesti Pohjoismaat ovat alkaneet korostaa sukupuolta paitsi yleisesti ulkopoliittisena agendana, myös erityisesti tärkeänä tekijänä rauhanrakentamisen kannalta (ks. esim UM 2012, VM 2015, Ruotsin ulkoasiainministeriö 2016, Norjan ulkoasiainministeriö 2015).

Sukupuolen roolia rauhanrakennuksessa sekä laajemmin kehitysyhteistyössä on käsitelty esimerkiksi Valtioneuvoston selonteossa Suomen kehityspolitiikasta, jossa naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema määritellään yhdeksi hallitusohjelmaan kirjatuksi painopistealueeksi. Yhtenä tavoitteena on lisätä naisten ja tyttöjen vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon. Selonteossa kerrotaan myös päätöksestä lisätä tukea hauraille valtioille kuten Somalia. (Valtioneuvosto 2016, 16.) Tavoite sukupuolten välisestä tasa-arvosta on kirjattu myös vuoden 2016 talousarvioesityksen määrärahoihin ulkoasiainhallinnon läpileikkaavana teemana (VM 2015). Lisäksi hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2015, 35) korostetaan kehitysyhteistyön tuloksellisuuden, vaikuttavuuden ja mitattavuuden parantamista. Vaikka sukupuoli ja rauhanrakennus -teema on ulkopoliittisesti ajankohtainen, se on myös ongelmallinen. Naisten asemaa ei ole yleisesti onnistuttu kehitysyhteistyöprojekteissa parantamaan odotetulla tavalla, vaan tavoitteista on jääty taakse (ks. esim UM 2012, 12; KUA 2014a, 16).

Sukupuolen rooli on noussut entistä tärkeämmäksi teemaksi myös ei-valtiollisten toimijoiden työssä. Naisten osallistuminen rauhanprosesseihin nähdään oleellisena tekijänä rauhan kestävyyskannalta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten Ulkoasiainministeriön kumppanuusjärjestönäkin toimiva Kirkon Ulkomaanapu (KUA) on soveltanut sukupuoli ja rauhanrakennus -tematiikkaa omassa toiminnassaan, ja miten sen kohtaamia ongelmia voitaisiin ratkaista. Vuonna 2008 KUA aloitti Somaliassa yhden laajimmista projekteistaan tavoitteenaan tuoda vakautta yhteen maailman hauraimmista valtioista fasilitoimalla ruohonjuuritason rauhanneuvotteluja. Menetelmänä projektissa

oli aktivoida ja kouluttaa paikallisia perinteisiä ja uskonnollisia johtajia ratkaisemaan alueellisia heimokonflikteja. (KUA 2014b, 2.) Naisiin kohdistuva ja heitä osallistava ulottuvuus oli projektin tavoitteissa läpileikkaavana teemana mukana alusta asti, mutta projektin edetessä huomattiin, etteivät tavoitteet tältä osin täyttyneet odotusten mukaisesti eikä naisia saatu integroitua mukaan rauhanrakennusaktiviteetteihin siinä määrin kuin tavoitteisiin oli asetettu (KUA 2014c, 16). Käytännön rauhantyön kokemukset osoittavat, että tasa-arvokysymysten edistäminen kehitysyhteistyön kohdemaissa on hankalaa. Siksi on tärkeää pohtia, mitä naisten ja tyttöjen aseman kehittäminen kehitysyhteistyön kautta käytännössä tarkoittaa ja mitä sen tavoittelemisessa on otettava huomioon.

Koska sukupuolten välinen tasa-arvo ja erityisesti naisten ja tyttöjen oikeudet ovat ulkopoliittisesti tärkeitä painopisteitä ja kehitysyhteistyömäärärahoja lisätään Somaliaan, KUA:lle on ajankohtaista pohtia, miten ruohonjuuritason rauhantyöllä voitaisiin edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa aiempaa kestävämmiin. Tässä tutkimuksessa pyritään lisäämään tätä ymmärrystä kartoittamalla KUA:n rauhantyön asiantuntijoiden subjektiivisia mielipiteitä aiheesta ja siten tuomalla vaikealta näyttäytyvä ongelma keskusteltavaksi. Kartoittamalla mielipiteitä voidaan luoda keskustelualusta aiheeseen, jota pidetään KUA:ssa tärkeänä, mutta johon liittyviä näkemyksiä ei ole aikaisemmin kattavasti kartoitettu.

KUA:n asiantuntijat valikoituivat kohderyhmäksi, sillä he ovat avainasemassa rauhantyön tavoitteita ja toimintamalleja muotoillessa. Uutta näkökulmaa ongelman ratkaisemiseen tarjoavat teoreettiset työkalut kansainvälisen politiikan feministisestä teoriasta ja antropologisesta konfliktinratkaisusta. Ne tarjoavat uudenlaisia ajatuksia, joista voidaan saada uusia ideoita rauhantyön kehittämiseksi. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa pohjaa keskustelulle, miten sukupuolinäkökulmaa voidaan jatkossa kehittää rauhanyössä erityisesti ruohonjuuritasolla.

Vaikka sukupuoli ja rauhanrakennus -tematiikka on ajankohtainen ja konfliktinratkaisu ruohonjuuritasolla rauhantoimijoiden suosiossa, ei sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhanrakennusprosesseissa tai rauhanvälityksessä ole tällä hetkellä juurikaan teoretisointia. KUA:n lisäksi monet muut järjestötoimijat pyrkivät ajamaan tasa-arvokysymyksiä ruohonjuuritasolla, mutta feministinen teoretisointi keskittyy pääosin valtiotason rauhanprosesseihin. Siksi tutkimuksessa pohditaan, mitä sukupuolten tasa-arvoa edistävä ruohonjuuritason rauhantyö voisi teoreettisessa mielessä tarkoittaa yhdistämällä kansainvälisen politiikan postmodernia feminismiä ja antropologista konfliktinratkaisuteoriaa. Näin ollen työtäni ohjaa toisaalta selkeä käytännön ongelma, toisaalta

teoreettinen haaste.

Subjektiiivisia mielipiteitä kartoitetaan tutkimuksen menetelmänä olevan Q-metodologian keinoin. Q-metodologian pohjana olevan Q-väiteotoksen kautta käytäntö ja teoria linkittyvät toisiinsa. Väiteotos sisältää erilaisia sukupuoli ja rauhanrakennus -keskustelussa yleisesti esiintyviä näkökulmia, joihin vastaajat reagoivat henkilökohtaisen kokemuksensa mukaisesti. Q-metodologian keinoin voidaan valaista kansainvälisen politiikan taustalla vaikuttavia prosesseja tuomalla esiin niihin vaikuttavaa henkilökohtaista tasoa.

KUA:lle suorittamissani Q-metodologisissa haastatteluissa tarkastelen mielipiteitä ruohonjuuritason konfliktinratkaisun käytäntöön ja teorian tarjoamiin näkemyksiin. Haastatteluiden pohjana toimivat väitteet yhdistävät sekä kansainvälisen politiikan feminististä teoriaa että antropologista konfliktinratkaisua. Lopuksi analysoin menetelmän tuottamia faktoreita luomani teoriakehikon pohjalta. Lisäksi analysoin, miten mielipiteet suhteutuvat tutkimuksen alussa toteutettuun tarkasteluun KUA:n Somalia-projektin dokumenteista muodostuvaan sukupuolidiskurssiin. Haastatteluihin osallistui yhteensä 15 KUA:n asiantuntijaa, jotka muodostivat yhteensä kaksi mielipideryhmää eli faktoria.

Tutkimukseni jakautuu kuuteen päälukuun. Johdannon jälkeen käsittelen tutkimuksen teemaa eli KUA:n monivuotista projektia Somaliassa sekä sen raporttien tuottamaa näkemystä sukupuolesta taustoittaakseni tutkimuskysymyksiäni ja niiden muotoutumista. Kolmannessa pääluvussa esittelen työni tieteenfilosofiset lähtökohdat ja teoreettisen viitekehyksen, joka muotoutuu postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisun synteisistä. Neljännessä pääluvussa kuvaan Q-metodologian periaatteita ja tutkimuksen käytännön toteutusta. Viides pääluku keskittyy Q-metodologisten haastattelujen tuottaman aineiston analyysiin. Kuudennessa pääluvussa teen johtopäätöksiä aineistosta ja tulkiten tuloksia teorialinssin avulla. Lisäksi pohdin analyysin pohjalta muodostettuja toimintaehdotuksia. Viimeisessä kappaleessa tiivistän tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 TUTKIMUKSEN TEEMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tarkasteluni rajautuu KUA:n vuonna 2008 aloittamaan rauhanprosessiin Afrikan sarvessa, tarkemmin ottaen Somalimaassa ja Puntmaassa. Prosessi kohdistui pilottivaiheessa (Peace Initiative Project, PIP) 2009–2010 erityisesti uskonnollisiin ja perinteisiin johtajiin, mutta sukupuolinäkökulma otettiin alusta alkaen mukaan läpileikkaavana teemana. Kaikki KUA:n työ pohjautuu oikeusperustaiseen lähtökohtaan, ja sukupuolten välinen tasa-arvo ja ilmastonmuutos ovat läpileikkaavia teemoja järjestön kaikessa toiminnassa. Strategisena teemana Somaliassa oli oikeus rauhaan (Right to Peace), jonka myötä haluttiin tukea ruohonjuuritasolla perinteisten ja uskonnollisten johtajien kapasiteettia ja kansallisella tasolla kyseisten johtajien osallisuutta korkean tason valtionrakennusprosessissa. Projektin alussa aktivoitiin klaaninvanhimpia ratkaisemaan konflikteja, ja tämän työn avulla saatiin neuvoteltua seitsemän konfliktia. (KUA 2012a, 2.)

Projektiä jatkettiin pilottivaiheesta opittujen parhaiden käytäntöjen pohjalta vuonna 2012 SPPI-projektina (Somali Peoples Peace Initiative). Somalia on edelleen yksi maailman hauraimpia valtioita, ja KUA:n työ jatkuu edelleen. 2015 KUA tuki Keski-Somalian osavaltion syntymistä, ja projektin alusta lukien on saatu aikaan 25 rauhansopimusta ja 18 käynnissä olevaa neuvottelua. Myös projektin nykyvaiheessa painopisteenä on nuorten ja naisten osallistaminen. Tutkimuksen tarkastelu rajautuu vuodesta 2008 nykyhetkeen, ja projektikokonaisuuteen viitataan Somalia-projektina.

Vuonna 2008 naisille kehitettiin omaa rauhanprosessia (Strengthening the capacity of Somali women on peace building and reconstruction), joka haluttiin luoda nimenomaan pohjalla olleen uskonnollisiin ja perinteisiin johtajiin keskittyneen rauhanvälitysprosessin rinnalle. Strategisina linjauksina oli 1) naisverkostojen kapasiteetinrakennus ja uskottavan rauhanrakennusteemoihin kantaa ottavan sukupuolikoneiston rakentaminen Somaliaan ja 2) kansallisen tason vaikuttamistyö naisistuneen köyhyyden ja heidän konfliktinaikaisen haavoittuvaisuuden esiintuomiseksi. Projektin haluttiin tuottavan kestäväää rauhaa ja kaikille mahdollisuuden rakentaa elämänsä ilman suurta epätasapainoa sukupuolten välillä. (KUA 2008, 1.) Vaatimus tähän nousi erityisesti somalialaisten naisjärjestöjen edustajilta, sillä he näkivät, ettei heidän äänensä päässyt kuuluviin alkuperäisen rauhanvälitysprojektin puitteissa. Yhteistyötä tehtiin somalinaisjohtoisen ajatushautomo Haweenka Think Thankin kanssa. Rahoituksen saaminen tälle projektille osoittautui kuitenkin vaikeaksi, eikä sitä päästy

implementoimaan sellaisenaan. (KUA 2014b.)

Koska sukupuoleen liittyvät kysymykset ovat laajoja ja jo pelkästään Somalian tapauksessa ulottuvat syvälle historiaan ja kulttuuriin, ilmiötä ei tässä tutkimuksessa lähdetä purkamaan tästä suunnasta. Vaikka nämä tekijät asettavat raamit kaikille maassa toimiville tahoille ja ovat siinä mielessä oleellisia toiminnan tavoitteiden ja toteutusmenetelmien kannalta, tutkimuksessa keskitytään ilmiön tarkasteluun organisaatiotasolla. Toisin sanoen, työssä tarkastellaan nimenomaan KUA:n asiantuntijoiden suhtautumista sukupuoleen rauhanvälityksessä ja KUA:n toteuttamiin toimintamalleihin tavoitteidensa edistämiseksi. Oletuksena on, että KUA:n asettamien tavoitteiden luonne vaikuttaa niiden toteutumiseen ja toisaalta, tavoitteet muodostuvat vuorovaikutuksessa paikallisten toimijoiden, KUA:n asiantuntijoiden ja heidän näkemystensä välillä. Tämä korostuu KUA:n kaltaisessa pienehkössä kansalaisjärjestössä, jossa päätöksentekoon ei liity samanlaista byrokratiaa ja kompromissien tekoa kuin suuremmassa organisaatiossa.

Tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään, miksi naisten osallistaminen rauhanprosessiin on ollut vaikeaa KUA:lle Somalian tapauksessa ja millaisia näkemyksiä KUA:n asiantuntijoilla on sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä. Näiden mielipiteiden tarkastelu on oleellista, koska ne vaikuttavat tavoitteiden ja toimintatapojen muodostamiseen. Vaikka sukupuoli on läpileikkaava strateginen teema, kartoitusta siihen liittyvän päätöksenteon taustatekijöistä ei ole aiemmin tehty. Asiantuntijoiden mielipiteet ovat kansainvälisen politiikan arkipäivää, jota valtavirtatutkimuksessa ei usein käsitellä, mutta niillä on vaikutusta käytäntöjen muotoutumisessa.

Tarkastelukohteena on Somalia, mutta tutkimus tarkastelee myös sukupuolen ja rauhanvälityksen suhteeseen liittyviä mielipiteitä yleisemmällä tasolla. Tutkimus toteutetaan Q-metodologisina haastatteluina. Haastatteluissa väitteet toimivat asiantuntijoiden subjektiivisten mielipiteiden esiintuomisen välineenä, ja väitteissä heijastellaan kansainvälisen politiikan feministisen teorian ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian synteisiä suhteissa projektidokumenttien perusteella esiin nousevaan KUA:n diskurssiin. Tällä menetelmällä tehdyt haastattelut mahdollistavat asiantuntijoiden henkilökohtaisten mielipiteiden esiintuomisen sekä auttavat hahmottamaan asiantuntijamielipiteiden suhdetta KUA:n diskurssiin ja aiemmin mainittuun teoriasynteesiin. Kappaleessa 4 käsitellään tarkemmin tutkimuksen menetelmällisiä ulottuvuuksia.

Seuraavassa kappaleessa käsitellään KUA:n projektidokumenttien tuottamaa diskurssia sukupuolen roolista Somalia-projektissa. Tällä diskurssilla on merkitystä tutkimusaiheen muotoutumisen ja

tutkimusongelman kannalta. Tarkastelun tavoitteena on valottaa sitä, miten läpileikkaava strateginen teema eli sukupuolten välinen tasa-arvo on hahmottunut KUA:n Somalia-työssä. Näiden huomioiden pohjalta muotoutuu tutkimuskymyksen, jotka esitellään kappaleen lopussa.

2.1 KUA:n projektidokumenttien tuottama sukupuolinäkökulma

Kirkon Ulkomaanavun Somalia-projektin materiaaleissa otetaan monessa kohdassa kantaa sukupuolen merkitykseen osana projektin toteutusta. Materiaaleissa taustoitetaan naisten ja tyttöjen asemaa Somaliassa ja heidän roolejaan konfliktissa. Lisäksi tuodaan esille mahdollisuuksia ja tapoja ottaa naisia mukaan rauhanrakennusaktiviteetteihin. Seuraavat sitaatit ovat poimintoja KUA:n materiaaleista, ja vaikka ne ovat tutkijan subjektiiviseen valintaan perustuvia, ne tuovat esille materiaalien tapaa käsitellä sukupuolen merkitystä projektissa. Näkemykset toistuvat samankaltaisina lukuisissa eri dokumenteissa. Niissä tiivistyvät ne näkökulmat, joiden kautta sukupuolta käsitellään projektidokumenteissa vuosilta 2008–2015.

”Somalinaisten keskuudessa on tarve solidaarisuudelle, jotta voitaisiin mennä eteenpäin ja kehittää naisagenda, joka voisi vaikuttaa positiivisiin muutoksiin toimintaperiaatteissa ja laillisissa viitekehyksissä, kuten Sharia-lain reilussa tulkinnassa sekä parantaa paikallisten instituutioiden organisaatiokehitystä. Tämäntasoinen kapasiteetti ja voimauttaminen antaa naisille emansipaatiota, tunnustusta ja läsnäoloa lukuisilla foorumeilla ja vaikuttaa epäreilun miesten ylivallan ja (naisten) marginalisaation murtamiseen.”¹ (Käännös NL.)

”KUA tähtää perinteisten ja uskonnollisten johtajien sisäisen ja keskinäisen yhteydenpidon ja koordinaation sekä heidän konfliktinratkaisukapasiteettinsa parantamiseen väkivaltaisten konfliktien ratkaisemiseksi sekä väkivallan kulttuurin purkamiseksi. - - Tämä projekti sisällyttää naiset ja naisryhmät siihen asteeseen kuin mahdollista.”² (Käännös NL.)

Naiset ovat yhteiskunnan haavoittuvaisia jäseniä ja tämä on näkyvillä kaikkialla, missä konflikteja esiintyy. Syyllisten käsitykset tästä haavoittuvaisuudesta kohdistuvat konflikteissa suoraan naisiin. Voimakkaamman vastakkaisen sukupuolen uhmaamina naiset edustavat usein pehmeää kohdetta, ja yhdistettynä heidän rajalliseen aseiksi käsiin

---

¹ “There is also the need for solidarity among Somali women to move forward and develop a women agenda which can affect positive changes in policies and the legal framework such as fair interpretation of the Sharia Law to develop and improve organizational development of local institutions. This level of capacity and empowerment will give women the emancipation, recognition and presence in various platforms and will

² “FCA aims to improve the internal and mutual communication and coordination of religious and traditional leaders as well as their capacity to take measures to solve violent conflicts and to dismantle the culture of violence. -- The project includes women and women groups to the degree possible.” (Kirkon Ulkomaanapu 2009).

pääsyyn, he tulevat helposti raiskatuiksi, hakatuiksi ja murhatuiksi. Jotkut naiset ovat ennestään heikentyneet olemalla raskaana tai heillä on äidistä riippuvainen lapsi, joka vaatii äidin jatkuvaa huomiota.”³ (Käännös NL.)

“Sukupuolikysymykset liittyvät Somalian kontekstissa pääasiassa naisten epätasa-arvoiseen asemaan suhteessa miehiin. KUA tiedostaa, että sukupuolikysymykset ovat hankalia kyseisessä toimintakontekstissa, sillä perinteisesti vanhempia miehiä (uskonnollisia ja perinteisiä johtajia) pidetään rauhanrakennuksen ja konfliktinratkaisun päätoimijoina. On esimerkiksi hankalaa tuoda naisia keskustelupöytään konfliktinratkaisuaktiviteeteissa. - - Olemalla tietoinen tästä haasteesta KUA on pyrkinyt tekemään lähestymistavastaan sukupuolisensitiivisemmän sekä suunnittelu- että toimeenpanovaiheessa niin pitkälle kuin mahdollista. KUA on esimerkiksi yhdessä kumppaneidensa kanssa suunnitellut ja toimeenpannut erillisiä rinnakkaiskokouksia naisille.”⁴ (Käännös NL.)

Sitaatit käsittelevät naisten roolia ja osallistumista rauhanprosessiin. Ensimmäisessä sitaatissa toivotaan naisten välistä solidaarisuutta naisagendan kehittämiseksi, jonka avulla naiset voisivat saavuttaa läsnäoloa erilaisilla foorumeilla ja purkaa miesten ylivaltaa. Naisagendan tulisi siis olla sellainen yhtenäinen strategia, josta kaikki naiset voisivat olla samaa mieltä. Samalla se olettaa, että naisilla olisi täysin yhteneväiset tarpeet, jotka voidaan niputtaa yhdeksi agendaksi. Toisessa sitaatissa nousee esiin huomio, että naisia tulisi perinteisten ja uskonnollisten johtajien projektissa osallistaa vain siihen asteeseen, kuin se on mahdollista. Tämä toimintamalli on ongelmallinen läpileikkaavuuden kannalta.

Kolmannessa sitaatissa käsitellään naisten roolia konfliktin aikana – heidät kuvataan hauraiksi uhreiksi, joita voimakkaampi sukupuoli hyväksikäyttää. Myös tämä näkökulma on ongelmallinen prosessissa, jossa naisia pyritään voimauttamaan ja tuomaan neuvottelupöytiin tasa-arvoisina keskustelijoina. Naisten kuvaaminen heikkoina, pehmeinä kohteina on ehkä konfliktitilanteen realismia, mutta samalla se uusintaa niitä stereotyyppioita, joiden purkaminen olisi tasa-arvon luomiseksi äärimmäisen tärkeää. Neljännessä sitaatissa epätasa-arvo tuodaan esiin erityisesti naisten marginalisaationa suhteessa

---

³ “Women are vulnerable members of society and this can be seen anywhere that conflict exists. Perpetrators perceptions of this vulnerability directly target women in conflicts. Often women represent a soft target when confronted by a stronger opposite gender and combined by their limited access to weapons - they are easily raped, beaten and murdered. Some women are even weakened by being pregnant or having a dependant infant who require constant attention from the mother.” (Kirkon Ulkomaanapu 2012b.)

⁴ “Gender concerns in Somali context mainly relate to the unequal status of women vis-a-vis men. FCA acknowledges that gender issues in the context it operates are challenging, as traditionally elder men (religious and traditional leaders) are considered as the main actors in peace building and conflict resolution. For example, it is hard to bring women into the negotiation table in conflict resolution activities. - - By being aware of the challenge, FCA has aimed to gender sensitise its approach in the planning and activity implementation phase to the extent possible. For example, FCA and its partners have designed and implemented separate parallel meetings for women.” (Kirkon Ulkomaanapu 2014a.)

miehiin. Sukupuoli ei näyttäydy kaikkia sukupuolia koskevana, vaan erityisesti naiskymyksenä, jota voidaan ratkoa naisten omissa erillisissä kokouksissa. Tämä on haastava toimintamalli myös siinä mielessä, että usein juuri miespuoliset perinteiset ja uskonnolliset johtajat eivät näe islamin hyväksyvän naisten osallistumista.

KUA:n projektiraporttien tuottaman sukupuolinäkökulman tarkastelu auttaa hahmottamaan, miksi tasa-arvon luominen on ollut vaikeaa. Tutkimuksen keskittyessä organisaatiotasolle on tärkeää hahmottaa, millaisena sukupuolten välinen tasa-arvo Somalia-projektissa näyttäytyy virallisten dokumenttien valossa. Tämä näkemys ei ole muodostunut tyhjiössä, vaan KUA:n asiantuntijoiden näkemysten ja kentältä kerättyjen kokemusten pohjalta. Näkemys saattaa sisältää myös kompromisseja eriävistä näkemyksistä. Dokumenttien voidaan ajatella edustavan järjestön virallista linjaa: sitä, mitä KUA käytännössä tekee ja millaisena se näyttäytyy ulospäin. Sellaisena ne muodostavat pohjan, jota vastaan tässä tutkimuksessa kartoitettavia asiantuntijoiden mielipiteitä voidaan heijastaa.

Tutkimuskysymyksenäni on, millaisia mielipiteitä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä esiintyy tutkimuksen henkilöotoksena olevan Kirkon Ulkomaanavun asiantuntijajoukon keskuudessa. Alakysymyksinäni on, miten nämä näkemykset suhteutuvat toisaalta 1) ylläesitettyyn KUA:n diskurssiin ja toisaalta 2) teoretisointiin postmodernista feminismistä ja ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta.

Tällaisella kysymyksenasettelulla voidaan paitsi tuoda näkyväksi rauhantyötä ohjaavia mielipiteitä, myös tarjota rauhantyöhön uudenlaisia ideoita ja näkökulmia, joita teoria voi parhaimmillaan tarjota. Feministinen teoria on lähellä arkipäivän prosesseja ja käytäntöä, ja siten se voi antaa uusia työkaluja tasa-arvon edistämiseen rauhantyössä. Työni motivoivana huomiona on, että KUA:n asiantuntijoille tehtyjen taustahaastattelujen perusteella tavoite sukupuolen valtavirtaistamisesta rauhantyössä ei ole onnistunut odotetun mukaisesti. Tutkimusasetelman myötä työni liikkuu teorian ja käytännön rajapinnoilla.

Tutkimuskysymysten taustalla on oletus, että ylempänä käsitelty KUA:n raporteista muotoutuva diskurssi on lähellä ”lisää naiset ja sekoita” (add women and stir) -taktiikkaa, jossa sukupuolten välistä tasa-arvoa pyritään toteuttamaan lisäämällä naiset olemassa olevien tavoitteiden rinnalle ja olemassa oleviin maailmanpolitiikan käytäntöihin, mutta tavoitteita ja käytäntöjä ei tarkastella sukupuolten välisten valtasuhteiden näkökulmasta (Kantola & Valenius 2007, 15). Vaikka sukupuoli on ollut

KUA:n Somalia-projektissa läpileikkaavana teemana, naiset nähdään projektin puitteissa erityisryhmänä (samoin kuin esimerkiksi nuoret, köyhät, vanhukset) ja projekti fokuoitiu miesvaltaiseen uskonnollisten ja perinteisten johtajien ryhmään. Alla oleva SPPI-projektin raportin sitaatti kuvaa sitä, mitä naisten lisääminen olemassa oleviin käytäntöihin tarkoittaa: naisten määrää rauhanrakennusaktiviteeteissa käytetään mittarina siitä, miten projektissa on puututtu sukupuolikysymykseen. Sitaatti on vastaus vuoden 2014 monitorointiraportissa esitettyyn kysymykseen ”Selitä millä tavoin projektisi käsittelee sukupuolikysymystä?”

“KUA ja paikalliset kumppanit ovat tietoisia syvään juurtuneista sukupuoleen liittyvistä ongelmista somalikontekstissa, erityisesti kun on kyse rauhanrakennuksesta ja konfliktinratkaisusta, joita pidetään yksinomaan miesten alueina. Huolimatta noista ilmiselvistä rajoitteista, SPPI on taannut naisten osallistumisen lähes kaikissa aktiviteeteissa, mukaanlukien alueellisen dialogin tapaamiset, koulutukset ja konsultoivat kokoukset. KUA on taannut, että projektin edunsaajat on valittu sukupuolibalanssikriteeristön mukaan. Kuluvan vuosineljänneksen aikana HAQSOOR onnistui ottamaan mukaan 7 naisedustajaa vastaperustettuun Sanaagin alueelliseen rauhankomiteaan. Samoin 27% kolmen alueellisen dialogin tapaamisten osallistujista oli naisia; yksikään nainen ei kuitenkaan suoraan osallistunut konfliktinratkaisuaktiviteetteihin Hudunissa. Jälkimmäinen on yksi kohtaamistamme päähaasteista tällä hetkellä.”⁵ (Käännös NL.)

Toisin sanoen, todelliset tavoitteet purkaa epätasa-arvoisia rakenteita ja niitä ylläpitäviä asenteita, arvoja ja uskomuksia jäävät ”lisää naiset ja sekoita” -taktiikkaa noudattaen pinnallisiksi. KUA:n diskurssissa ja tutkimuksen tarkastelulinssinä olevan postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian synteessissä (esitellään kappaleessa 3.4.) välillä on siis jännite. Jännitteessä keskeistä on halu lisätä tasa-arvoa mutta eri tavoin: ensimmäinen pyrkii tasa-arvoon muiden tavoitteiden ohella, jälkimmäinen ottaa sen pääasialliseksi tavoitteeksi. Tätä jännitettä pyritään KUA:n asiantuntijoiden mielipiteiden kartoituksella selvittämään ja mahdollisesti myös purkamaan.

---

⁵ FCA and the local partners are aware of the deep-rooted gender issues in the Somali context, particularly when it comes to peacebuilding and conflict resolution where is considering an exclusive areas for the men. Despite those obvious constraints SPPI has ensured female participations in almost all the activities, including the Regional Dialogue Meetings, trainings and consultative meetings. FCA has ensured the project beneficiaries are selected according to gender- balance criteria. During the quarter HAQSOOR was successful in including 7 women representatives in the newly established 40 member Sanaag Regional Peace Committee. Similarly 27% of the three regional dialogue meeting participants were female; however, no women directly participated in the conflict resolution activity in Hudun. The latter remains the main challenges we are at the moment. (KUA 2014c, 16.)

Merkillepantavaa ”lisää naiset ja sekoita” -lähestymistavassa on, että feministisen tutkimuksen parissa se on hylätty 1960-luvun jälkeen (Kantola & Valenius 2007, 15), eikä sitä pidetä enää tutkimuksellisesti relevanttina lähestymistapana. Silti se on edelleen näkyvillä paitsi KUA:n projektidokumenteissa, myös laajemmin käytännön politiikan taustalla. Kappaleessa 3 käydään läpi näkemyksiä feminismin eri suuntausten poliittisesta merkityksestä.

Tässä yhteydessä on huomioitava, että tasa-arvokysymysten nostaminen esiin rauhantyön kautta on pitkä prosessi, jossa on samalla huomioitava se, että muutoshalun tulisi nousta paikallisista toimijoista itsestään. Tutkimukseni tarkoitus onkin tarkastella, miten tasa-arvoa voitaisiin jatkossa edistää jo olemassa olevien kokemusten pohjalta ja miten henkilöstön subjektiiviset mielipiteet vaikuttavat toiminnan muotoutumiseen. Taustalla olevat asiantuntijoiden mielipiteet vaikuttavat ratkaisuehdotuksiin, ja siksi niiden esiintuonti on tärkeää, jotta tiedettäisiin, mihin toiminta perustuu. Samalla saadaan myös mahdollisuus pohtia, onko asiantuntijuutta käytetty toiminnan tukena kokonaisvaltaisesti.

Laajemmassa mielessä pyrin teoreettisten valintojeni ja väitteenmuodostukseni avulla tuomaan uusia näkökulmia sukupuolen ja sen merkityksen ymmärtämiseen ruohonjuuritason rauhanrakennusprosessien kontekstissa. Tässä mielessä nousevat tärkeiksi kysymykset esimerkiksi erilaisista sodan ja rauhan ajan sukupuolittuneista rooleista, toimijuudesta ja keinoista edistää tasa-arvoa jo varhaisissa jälleenrakentamisen vaiheissa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS: FEMINISTISET EPISTEMOLOGIAAT JA RUOHONJUURITASON RAUHANRAKENNUS

Kansainvälisen politiikan teorioiden taustalla vaikuttaa metateoreettinen taso. Se, millaisia metateoreettisia olettamuksia tutkija hyväksyy, vaikuttaa teorianvalintaan. Nämä metateoreettiset oletukset ovat sidoksissa näkemyksiin siitä, mikä on hyvää tiedettä tai miten voimme saada tietoa kansainvälisestä politiikasta ja millaista tiedon tulisi olla. Teoriat, myös kansainvälisessä politiikassa, kuvaavat maailmaa ja ottavat kantaa siihen, millaisia ilmiöitä maailmassa on ja miten niitä voidaan analysoida. Metateoreettisella tasolla olennaisia tekijöitä on ontologia (mitä maailmassa on olemassa) ja epistemologia (miten voimme saada aikaan tietoa maailmasta). Kansainvälisen politiikan metateoreettiset asemoitumiset on perinteisesti jaettu kahteen: määrällisiin (koviin, tieteellisiin) ja laadullisiin (pehmeisiin, tulkitseviin) lähestymistapoihin.

Teoriavalintana feminismi ja antropologinen konfliktinratkaisu sekä menetelmävalinta Q-metodologia ohjaavat metateoriaa kansainvälisen politiikan jaottelussa kohti laadullista ja ymmärtävää otetta. Tällaisella otteella ei pyritä niinkään saamaan aikaan luonnontieteiden kaltaista, toistettavuuteen ja mitattavuuteen perustuvaa tietoa. Se ei myöskään kansainvälisen politiikan tieteellisen lähestymistavan tapaan perustu kausaalisuuteen eikä toimijoiden käytöksen säännönmukaisuuksien etsimiseen tai ennustettavuuteen. Ennemminkin valitulla tutkimusotteella pyritään tuottamaan tietoa kansainvälisen politiikan toimijoiden mielestä ja pääsemään sen sisälle. Tämä auttaa ymmärtämään maailmaa heidän tavallaan ja löytämään uusia merkityksiä kansainvälisen politiikan ilmiöistä. (Chernoff 2007, 6.)

Kansainvälisen politiikan feministiset teoriat, antropologinen konfliktinratkaisu sekä Q-metodologia korostavat metateoreettisella tasolla subjektiivisuuden merkitystä. Ne kaikki lähtevät siitä, että kansainväliseen politiikkaan voidaan tuottaa tietoa tarkastelemalla perinteisesti yksityisen piirin kuuluvia elementtejä, kuten yksilön mielipiteitä, jokapäiväisiä käytäntöjä ja asenteiden merkitystä ilmiöiden, kuten konfliktien, syntymisessä. Tämä subjektiivinen linssi luo niille myös emansipatorisen tavoitteen: pyrkimällä nostamaan esiin aiemmin kansainvälisen politiikan kentällä kuuntelemattomia ääniä ja tutkimuskohteita ne pyrkivät myös vapauttamaan toimijoita toimimaan parhaalla mahdollisella kapasiteetilla ilman rakenteellisia esteitä. Tällainen emansipatorinen tavoite kuuluu metateoreettisesti

kansainvälisen politiikan postmoderneihin suuntauksiin ja kriittiseen teoriaan. Postmodernin otteen tavoitteena on lisätä eri toimijoiden osallistumismahdollisuuksia sekä murtaa perinteisiä valta-asetteluja.

3.1 Kansainvälisen politiikan käytäntöjä kyseenalaistamassa: Feministiset epistemologiat

Kansainvälinen politiikka on voimakkaasti teorisoitu tieteenala, jonka historia ei ole vielä kovin pitkä. Tämä on vaikuttanut tieteenalan voimakkaaseen haluun löytää oma ”grand theory”, suuri teoria, jolla olisi tarpeeksi selitysvoimaa tuottaa objektiivista tietoa ympäröivästä kansainvälisen politiikan maailmasta. Tämä kilpailu eri teorioiden välillä on johtanut teoriasuuntausten hierarkisoitumiseen, jossa tietyt teoriat sijaitsevat keskellä ja toiset teoriat marginaaleissa. Lisäksi tämä on vaikuttanut siihen, että sisältökysymysten sijaan on keskitytty teorianmuodostukseen ja tieteelliseen keskusteluun.

Feministiset teoriat ovat perinteisesti sijoittuneet kansainvälisen politiikan teorian marginaaleihin. Feministiteoreetikot kysyvät kysymyksiä, joita valtavirtatutkimus ei kysy. He pyrkivät tekemään näkyväksi asioita, jotka eivät ensi katsauksella tunnu olevan edes olemassa tai ovat täysin neutraaleja valtavirtatutkimuksessa. Lisäksi feministisissä teorioissa selkeänä piirteenä on niiden normatiivisuus ja sitä kautta poliittisuus. Feministiset teoriat myöntävät avoimesti, että niiden taustalla on selkeä poliittinen agenda. Kansainvälisen politiikan feministiset tutkijat ovat vaatineet, että lakkaisimme ajattelemasta kansainvälisiä suhteita kansattomina valtioina, abstrakteina yhteiskuntina ja teorioina niistä. Sen sijaan tulisi katsoa jokapäiväisen kansainvälisen politiikan ihmisiä, paikkoja ja aktiviteetteja. (Sylvester 2002, 3.)

Tämä poliittinen ulottuvuus myös sitoo feministiset lähestymistavat käytäntöön – tavoitteena on muuttaa tämän hetkistä status quo -tilannetta teoreettisin menetelmin. Kriittiset teoriat, joihin feminismikin lukeutuu, auttavat tulkitsemaan tutkimuksen kohteenani olevia subjektiivisia mutta silti jokapäiväisen kansainvälisen politiikan käytäntöjä muovaavia mielipiteitä. Tämä poliittisuus on kuitenkin työn läpinäkyvyyden kannalta tunnustettava ja määriteltävä tarkemmin. Kansainvälisen politiikan feministisillä teorioilla on tavoitteena emansipoida marginalisoituneita ryhmiä ja saada heidän äänensä kuuluviin poliittisilla areenoilla.

Kansainvälisen politiikan feministinen teoria pureutuu siihen huomioon, että valtavirtatutkimus on tieteenalalla implisiittisesti sukupuolineutraalia. Tämä neutraalius on feministisen kritiikin ytimessä, ja

sitä pyritään purkamaan. Kansainvälisen politiikan valtavirta esittäytyy ”sukupuolisokeana” objektiivisen tiedon valtakuntana. Tämän neutraaliuden taakse kuitenkin piiloutuu ääneen sanomattomia oletuksia, joissa on selkeä jako tietyille sukupuolelle ominaisista rooleista. Usein ”miehet” on puettu puheeseen esimerkiksi valtiosta, valtionjohtajista, sotilaista, päätöksentekijöistä ja terroristeista ja ”naisilla” sosiaalisia asemia, joissa on huomattavasti vähemmän valtaa. Nämä olettamukset eivät kuitenkaan tarkoita, että nämä ennalta oletetut ja määritellyt paikat olisivat todellisuutta tai että niitä ei luonnollisuutensa vuoksi tarvitsisi teoretisoida. (Sylvester 1994, 5.)

Se, mistä tietynlaiset olettamukset sukupuolien luonnollisista rooleista ovat peräisin, on tiukasti yhteydessä historiaan, kulttuuriin ja politiikkaan. Kansainvälisen politiikan tieteenalalla tämä kehitys juontaa juurensa varhaisiin debatteihin ja esiteoreettisiin keskusteluihin kansainvälisten suhteiden luonteesta. Esimerkiksi Jean-Jacques Rousseau kuvasi teoksessaan ”Emile” naiset kykenemättömiksi osallistumaan viralliseen poliittiseen päätöksentekoon johtuen heitä ohjaavista seksuaalisista intohimoista, ja näki siksi naisten kuuluvan yksityiseen kotitalouden piiriin. Julkiset vastuut kuuluivat miehille. Macchiavelli taas näki naiset uhkana valtioiden rationaalisuudelle, sillä he sekoittavat yksityisiä ja julkisia asioita korruption ja viettelyn avulla. (Sylvester 1994, 5.)

Kansainvälisen politiikan teoreettiset juuret ja niihin sisältyvät sukupuoli oletukset ovat syvällä länsimaisessa kulttuurihistoriassa. Samoin oletukset sukupuolten rooleista ovat syvällä siinä kulttuuritaustassa, joka vaikuttaa Somalian tämänhetkiseen tilanteeseen ja siellä tehtävään rauhantyöhön. Seuraavaksi käsittelem feminismiä epistemologioita, joiden pohja on länsimaisessa kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Sen jälkeen siirryn käsittelemään kulttuurisensitiivistä ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteoriaa pyrkien luomaan siltaa sen ja kansainvälisen politiikan postmodernin feministisen teorian välille.

3.2 Feministiset teoriat ja rauhanrakennus

Feminismiteoreettisia aineksia löytyy niin kansainvälisen politiikan, turvallisuustutkimuksen kuin rauhan- ja konfliktintutkimuksen puolelta. Kaikki nämä tutkimusalat ottavat kantaa sukupuolen roolin rauhanrakennusprosesseissa, joten näen tutkimuskysymykseni kannalta keinotekoiseksi eritellä nämä suuntaukset, vaikka ne käytännössä kategorisoidaan eri tutkimusalalle. Samoin näen näiden kaikkien tutkimussuuntausten kuuluvan laajemmin kansainvälisen politiikan katon alle: siinä mielessä niin kansainvälisen politiikan, turvallisuustutkimuksen kuin rauhan- ja konfliktintutkimuksen voi nähdä vastaavaan osittain samoihin tutkimuskysymyksiin, osittain omalle tutkimusalalle spesifeihin

kysymyksiin. Joka tapauksessa sodan ja rauhan kysymykset ovat kaikilla näillä aloilla tutkimuksen ytimessä.

Feministisellä turvallisuustutkimuksella on juuret rauhantutkimuksessa. Lisäksi feministisiä tutkimusaiheita nousee jatkuvasti rauhantutkimuksessa. Yleisesti ottaen feministisellä teoriolla on tärkeä merkitys vaihtoehtoisten näkemysten tuottamisessa. Nämä vaihtoehtoiset näkemykset menevät pidemmälle kuin perinteisen sotilaalliset kansainvälisen politiikan käsitykset tarjoamalla ajatuksia yhteistyöllisistä turvallisuusjärjestelyistä ja ei-valtiokeskeisistä turvallisuusperspektiiveistä. Kuitenkin sekä rauhantutkimuksessa että kansainvälisissä suhteissa nämä feministiset näkökulmat on monesti sivuutettu, vaikka ne ovat turvallisuuskysymyksien ytimessä. (Wibben 2011, 5.)

Myös kaikilla näillä tutkimusaloilla on nähtävissä karkea perusjako essentialismin, standpointin ja postmodernismin välillä. Suuntausten nimet vaihtelevat, mutta kolmijaosta ollaan yhdenmielisiä, ja eri suuntausten piirteet ovat samankaltaisia nimieroista huolimatta. Vaikka suuntaukset ovat pääosin erilaisia, niiden välillä on huomattavasti myös yhteneväisyyksiä eikä niiden rajoja tulisi ymmärtää liian tiukasti. Seuraavaksi käsitellen näitä kolmea epistemologista suuntausta ja niiden teoriakeskustelua yleisesti ja suhteessa rauhanrakennusprosesseihin. Rajat näiden välillä ovat liukuvia, mutta niissä on selkeitä tarttumapintoja, jotka erottavat ne toisistaan. Lisäksi on huomioitava, että vaikka epistemologiset suuntaukset ovat syntyneet eri aikoina, ovat ne kaikki kuitenkin edelleen yhtäaikaaisesti olemassa.

Essentialismi. Essentialismilla on oletus siitä, että on olemassa tietty naisten kategoria, ja että nostamalla naisia enemmän esiin esimerkiksi kansainvälisen politiikan teoretisoinnissa sukupuolten välinen epäsuhta muuttuisi tasa-arvoisemmaksi (Sylvester 1994, 43). Nimensä mukaisesti tutkimussuuntaus ”essentialisoi” naisten ja miesten roolin tietynlaiseksi, eikä lähde problematisoimaan tätä asettelua. Essentialistiset lähtökohdat vetävät suoran linjan kehon ja käytöksen välille, joilla on merkittävä yhteys, sillä kehoilla on tietynlaisia niille ominaisia käytösmalleja (Shepherd 2013, 12).

Rauhantutkimuksessa essentialistinen feminismi pohjaa gandhilaiseen ajatukseen naisista rauhanomaisena ja hoivaavana sukupuolena. Nämä ominaisuudet johtuvat essentialismin mukaan biologisista syistä ja sosiaalisista, jossa tytöt kasvatetaan perinteisesti eri tavoin. Tätä argumentaatiota seuraten naiset ovat keskimäärin miehiä parempia konfliktinratkaisijoita: he käyttävät miehiä useammin väkivallattomia ratkaisukeinoja tukeutuen ”huolenpidon etiikkaan”. Tämän tyyppinen eettinen ajattelu on suuntauksen mukaisesti ominaisempaa tytöille jo kasvuvaiheessa.

Huolenpidon etiikka näkyy myös tutkimuksissa, joissa tarkastellaan naispäättöksentekijöiden rauhanomaisuuden vaikutusta kyseisen valtion rauhanomaisuuteen. Näissä lähtökohtana on, että naisten äitiyden mahdollisuus ja kyky synnyttää uutta elämää vaikuttaa heidän tekemiinsä poliittisiin päätöksiin. (Väyrynen 2007, 123.)

Essentialismissa on selitysvoimaa, ja on myös useilla tutkimuksilla todistettu, että naisten poliittisen vallan ja valtion ulkopoliittisen rauhanomaisuuden välillä on yhteyttä. Rauhantutkimuksen piirissä huomiota ovat saaneet esimerkiksi Mary Capriolin tutkimukset, joissa hän pyrkii osoittamaan sukupuolten välisen tasa-arvon ja rauhan yhteyttä. Caprioli asettaa itsensä feminismin ulkopuolelle, mutta hänen työnsä kuvastaa hyvin essentialismin piirteitä kuvaamalla naiset homogeeniseksi, rauhanomaiseksi ryhmäksi, joka toimii tämän biologis-sosiaalisen piirteensä ohjaamina rationaalisesti. (ks. esim. Caprioli 2000.) Essentialistinen feministitutkimus tuottaa virtaviivaisia tuloksia, joissa on nähtävillä selkeitä kausaliteetteja (esim. naiset tekevät todennäköisemmin rauhanomaisempia päätöksiä rauhanomaisen viettinsä ohjaamina), ja se onkin siksi ollut perinteisesti selkänajana poliittiselle päätöksenteolle. Esimerkiksi Capriolin (2000, 51) päätelmä, että naisten sisällyttäminen yhteiskunnan tasa-arvoisiksi jäseniksi johtaa kansainvälisten sotilaallisten kiistojen määrän ja väkivaltaisuuden vähenemiseen, on selkeä poliittinen viesti, johon on helppo tarttua.

Laura Shepherd (2013) esittää toisenlaisen essentialistisen tutkimusesimerkin rauhantutkimuksen alalta. Hän kuvaa sitä, miten essentialistinen tutkimus ymmärtää sotaraiskauksen. Sotaraiskaukset ovat paljon käsitelty teema feministisessä rauhan- ja turvallisuustutkimuksessa, sillä siihen kiteytyy monia sukupuolittuneita ulottuvuuksia. Essentialistisen lähestymistavan mukaan sotaraiskaus on ”väkivaltaa naisia kohtaan”, ja se kuvataan miesten valtasuhteena naisia kohtaan. Naiset ovat uhreja ja miehet syyllisiä. Tämä logiikka johtaa siihen, että naisten nähdään olevan suojelun tarpeessa ja miehille lankeaa aina syyllisen rooli. Palaan tähän esimerkkiin ja tämän essentialistisen näkemyksen kritiikkiin myöhemmin.

Huolimatta essentialististen huomioiden relevanttiudesta ja vaikutuksesta poliittisessa päätöksenteossa, se on saanut paljon kritiikkiä muilta kansainvälisen politiikan, rauhantutkimuksen ja turvallisuustutkimuksen feministisiltä tutkijoilta. Vaikka esimerkiksi Sylvester korostaa feminististen suuntausten yhteistyöllistä näkökulmaa, hän toteaa empirismin pysyvän perinteisen teorian ja politiikan piirissä ja pyrkivän lisäämään naisten vaikutusvaltaa näissä rakenteissa, muuttamatta itse epätasa-arvoa tuottavia rakenteita (Sylvester 1994, 37). Feministinen turvallisuustutkija Shepherd puhuu ”episteemisestä väkivallasta” viitaten esimerkiksi Capriolin ei-feministiseen sukupuolitutkimukseen.

Tämä väkivalta johtuu siitä, että sukupuolen käyttäminen muuttujana vaikuttaa negatiivisesti siihen, miten ymmärrämme ja hahmotamme sukupuolta ilmiönä ja käsitteenä. (Shepherd 2013, 12.)

Rauhantutkimuksen näkökulmasta kritiikki on hyvin samankaltaista. Sukupuolen pitäminen biologispohjaisena muuttumattomana seikkana on ongelmallista, sillä niitä pidetään universaaleina ajasta ja paikasta riippumattomina tekijöinä. Essentialistisen ajattelun mukaisesti myös avoimesti sukupuolispesifi tutkimus korjaa automaattisesti maskuliinisen tiedonmuodostuksen virheitä ilman tutkimusmenetelmien muutosta, kun muuttujaksi asetetaan sukupuoli. (Väyrynen 2007, 130.)

Essentialistinen feministinen tutkimus on siis ollut poliittisesti merkittävä suuntaus, ja se on saanut jalansijaa merkittävässä valtavirtatutkimuksen julkaisuissa, kuten Journal of Peace Researchissa. Sen ongelmallisuus on kuitenkin nostettu esiin, ja siihen nojautuvan politiikan on jopa kritisoitu uudelleentuottavan ja vahvistavan niitä epätasa-arvoisia rakenteita, joita se lähtökohtaisesti pyrkii muuttamaan. Essentialismin tarkoitusperä on feminismin ajatusten mukaisesti nostaa sukupuoli tärkeäksi kansainvälisen politiikan ulottuvuudeksi, ja tarkoitus on hyvä. Omassa työssäni kuitenkin oletan, että vaikka essentialismiin viittaavaat tavoitteet ovat hyviä, ne eivät syystä tai toisesta saa aikaan sitä vaikutusta, mitä niillä haluttaisiin tuottaa. Vastauksen tähän oletan löytyvän syistä, joilla essentialismia on kritisoitu. Kritiikki ei ole kuitenkaan kovin purevaa, jos ei esitetä muutosehdotuksia. Siirryn seuraavaksi käsittelemään feminististä standpoint-lähestymistapaa, joka rakentuu essentialismin kritiikin pohjalle.

Standpoint-feminismi. Rauhantutkimuksessa standpoint-feminismin muotoutumiseen on vaikuttanut ajatus, että sota kohdistuu naisiin ja miehiin eri tavoin. Standpoint-termi viittaa siihen, että feminististä yhteiskuntatiedettä tulisi tehdä naisten tai tiettyjen naisryhmien näkökulmasta (=standpoint). Naisten ja sodan yhteyden monipuolisempaa tarkastelua on ohjannut huomio, että on olemassa myös naissotilaita ja ajatusmaailmaltaan militaristisia naisia. (Väyrynen 2007, 131.) Tämä huomio ei sovellu essentialismin oletuksiin naisten rauhanomaisesta ja sovinnonhakuisesta perusluonteesta, joka juontuu biologiasta ja sosiaalisesta oppimisesta. Lisäksi standpoint-feminismi huomioi, että ylläpitämällä myyttiä naisten rauhanomaisuudesta voidaan tulla rajoittaneeksi mahdollisuuksia, joilla vaikuttaa patriarkaattisiin rakenteisiin. (Väyrynen 2007, 133.)

Itse konfliktin jälleenrakennusvaiheessa standpoint-feminismi näkee tärkeäksi, että saadaan aikaan konfliktin jälkeinen kestävä tasa-arvon tila. Jälleenrakennuksen tärkeänä askeleena pidetään alkuvaihetta, jolloin yhteiskuntasuhteet yleensä neuvotellaan uudelleen ja yhteiskunnan perusrakenteet

kootaan. Tässä prosessissa standpoint-feministit pitävät tärkeänä, että naisia kuullaan, jotta tavoitteet tasa-arvosta voivat toteutua. Essentialismista poiketen tämä epistemologia huomioi myös, etteivät konfliktinratkaisumenetelmät ole kaikkialla samoin tavoin päteviä ja universaaleja, vaan konfliktinratkaisu on kulttuurisensitiivistä. (Väyrynen 2007, 134.)

Myös standpoint-suuntauksella on ollut poliittista voimaa. Paitsi, että Keohane on toivottanut nämä feminismiin ”kiltit tytöt” tervetulleeksi kansainvälisen politiikan valtavirtateoriaan, myös rauhantutkimuksessa se on saanut palstatilaa (ks. esim. Gizelis 2009). Esimerkiksi YK:n diskurssi heijastelee standpoint-henkisiä ajatuksia, sillä sen logiikka perustuu ajatukselle, että naisten asema ja kokemukset tulisi integroida osaksi rauhanprosesseja.

Postmoderni feminismi. Postmoderni, jälkimoderni, performatiivinen tai poststrukturealistinen feminismi kiistää essentialismille ja standpointille ominaiset ajatukset siitä, että keho olisi ontologisesti sukupuolidiskurssia edeltävä ilmiö. Sen sijaan se argumentoi, että keho ”sukupuolistuu” kyseisten diskurssien myötä. (Shepherd 2013.) Suuntaus suhtautuu kriittisesti sukupuoli-identiteettien luonnollistamiseen, eikä hyväksy ajatusta biologiaan sidotuista muuttumattomista identiteeteistä. Suurimpana erona kahteen edeltävään suuntaukseen postmoderni feminismi kritisoi yksipuolista näkemystä naisista, joka yhdenmukaistaa ryhmän yhdeksi kokonaisuudeksi. Sen sijaan postmodernit feministit puhuvat ”fragmentoituneista” tai ”nomadisista” identiteeteistä, jotka voivat vaihdella ja muuttaa muotoaan. (Väyrynen 2007, 138.)

Postmodernissa kontekstissa sodan ja rauhan ei nähdä tuottavan ja vahvistavan perinteisiä rooleja, vaan näiden nähdään tuottavan uudenlaisia identiteettejä ja toimintamahdollisuuksia. Postmoderni feminismi ei tutki naisia ja miehiä, vaan sodan ja rauhan tuottamia maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä, jotka ovat irrallaan biologisesta sukupuolesta. Perimmäisenä tavoitteena postmodernissa kritiikissä on purkaa ajattelua ohjaavia binaarioppositioita, kuten sota/rauha, mies/nainen, väkivalta/väkivallattomuus, suojelija/suojeltava. (Väyrynen 2007, 138.)

Näiden kaksinjakojen purkaminen mahdollistaa vapautumisen ajattelua ja toimintaa sitovista rakenteista, jotka voivat toisaalta helpottaa elämää mutta toisaalta yksinkertaistaa todellisuutta ja vääristää poliittisia päätöksiä. Nämä vääristymät saattavat johtaa epäonnistuneisiin tai tehottomiin päätöksiin, jotka eivät aikaansaa niille asetettuja tavoitteita. Shepherd huomioi, että tämä ”sukupuolen

väkivaltainen uudelleentuottaminen” ja sen luomien haittavaikutusten minimointi vaatii kritiikkiä politiikan käsitteellistä pohjaa kohtaan. Näin voidaan osoittaa, miten hyvällä tarkoituksella tehty politiikka voi entuudestaan vahvistaa epätasa-arvoisia sukupuolirooleja, joita on alun perin lähdetty korjaamaan. (Shepherd 2013, 20.)

Tutkimukseni tarkastelun linssi pohjautuu Sylvesterin (1994, 52) postmodernille feminismille, joka ottaa vaikutteita niin standpointista kuin radikaalimmasta feministisestä postmodernismista. Itse pidän tätä yhteistyöllistä lähtökohtaa hyvänä, koska monesti maltillisemmän postmodernin feminismin käytännön politiikkasuositukset tulevat hyvin lähelle standpoint-feminismin esittämiä politiikkasuosituksia, vaikka erojakin on. Feministisestä postmodernismista se ottaa vaikutteita korostamalla erityisesti subjektien sosiaalista rakentumista, standpoint-feminismistä taas subjektien kokemusten ja oman äänen kuuntelemista (Sylvester 1994, 53). Postmodernilla feminismillä on tavoitteena purkaa sukupuolen käsitettä, ja se pitää essentialistista suuntausta ja sen argumentaatiota naiivina siinä mielessä, että se ei usko sosiaalisen järjestyksen muuttuvan vain laittamalla naiset ja heidän kokemuksensa tiedon ja tieteen perustaksi. Lisäksi se pitää mahdottomana luoda universaaleja olettamuksia naisista ja naisten kokemuksista ja huomioi feminismin rajoitteet länsimaisen maailman ulkopuolella. (Sylvester 1994, 54.) Postmodernin feminismin lähtökohdat sopivat myös hyvin niihin ajatuksiin, joita antropologisessa ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteoreetisoinnissa esitetään. Käsittelen tutkimukseni tarkastelun linssiä seuraavassa kappaleessa.

Feminismi postmoderneissa muodoissaan on saanut hieman vähemmän vaikutusvaltaa niin tutkimuksellisesti kuin käytännön politiikassakin. Osittain tämä johtuu varmasti siitä, että suuntaus on niin kansainvälisessä politiikassa, rauhantutkimuksessa kuin turvallisuustutkimuksessakin uusi. Se vaatii ainakin länsimaisessa kontekstissa täysin uudenlaista ymmärrystä ja tulkintaa sukupuolesta ja sen roolista, eikä ole niin helposti liitettävissä käytäntöön kuin perinteisiin rakenteisiin enemmän tai vähemmän nojaavat essentialismi sekä standpoint.

3.3 Ruohonjuuritason konfliktinratkaisu – antropologinen suuntaus

Kuten feministinen teoria kansainvälisessä politiikassa, myös ruohonjuuritason konfliktinratkaisu rauhantutkimuksessa nostaa esiin sellaisia asioita, joita perinteisempi valtiotason konfliktinratkaisu ei käsittele. Esimerkiksi identiteetin, kotimaan, nöyryytyksen ja koston sekä naisten ja lasten konfliktissa kokemien koettelemusten kaltaiset psykososiaaliset teemat nousevat esiin ruohonjuuritason rauhantyössä. Ruohonjuuritason rauhantyö keskittyy virallisten poliittisten kanavien ulkopuolelle niin sanottuihin ”ihmisiltä ihmisille” -prosesseihin, joissa siviilit työskentelevät yhdessä ruohonjuuriprojekteissa. Näiden ”kenttäprosessien” tavoitteena on tehdä yhteistyötä pelon ja epäluottamuksen hälventämiseksi sekä yhteisymmärryksen, yhteistyön ja rinnakkaiselon edistämiseksi. Taustalla ohjaavana ajatuksena on, että kaikki rauhanrakentamisen kaltaiset kunnianhimoiset tavoitteet vaativat yhteistyötä yhteiskunnan eri sidosryhmien välillä. (Kuriansky 2007, xviii-xxiv.)

Ruohonjuuritason konfliktinratkaisumalleilla pyritään huomioimaan niitä ääniä ja ryhmiä, jotka eivät virallisten poliittisten kanavien kautta välttämättä saisi ääntään kuuluviin. Näillä prosesseilla voisi sanoa siis olevan voimauttava ja inklusiivinen tavoite: ne edistävät konfliktissa mukana olevien suoraan osallistumista ja voimauttamista, ja pääajatuksena on löytää tapoja, jolla kaikki osapuolet voisivat tuoda näkökulmansa esiin ja ratkaista konflikti itsenäisesti ja keskinäisessä yhteisymmärryksessä. (Brigg & Bleiker 2011, 3.) Näiden tavoitteiden onnistumiseksi on otettava huomioon erilaisten kulttuurikontekstien vaikutus.

Epävirallisempiin kanaviin kohdistuva ruohonjuuritason rauhantyö on usein kontekstien suhteen joustavampi ja mukautuvampi kuin valtiotason rauhantyö. Tämä suuntaus on ensimmäisenä lisännyt kulttuuriaspektin tiedostamista rauhanratkaisussa ja siten kyseenalaistanut monia objektiivisen konfliktinratkaisuteorian perusoletuksia. Konfliktin objektiivista määrittelyä kannattavat suuntaukset ovat määritelleet konfliktin voimapolitiittisena kamppailuna niukoista resursseista. Kulttuurierojen merkitystä ovat korostaneet ne, jotka ovat nähneet konfliktin ”subjektiivisena”: oletettuna intressien, tulkintojen ja uskomusten yhteensopimattomuutena. (Ramsbotham ym. 2011, 332.)

Konfliktinratkaisu antropologisesta näkökulmasta antaa mahdollisuuden määritellä kulttuuri eri lailla kuin se on kansainvälisen politiikan valtavirrassa määritelty. Kevin Avruch (2000, 14) on haastanut

konfliktinratkaisussa perinteisiä tapoja ymmärtää kulttuuri. Kulttuuri ei ole homogeenistä ja sisäisistä paradokseista vapaata, eikä siten tarjoa yksilöille selkeitä toiminnan ja käyttäytymisen ohjeita. Kulttuuri ei myöskään ole ”asia”, joka voi toimia lähes itsenäisesti ihmistoimijoista. Sen sijaan se on prosessi. Se ei myöskään jakaudu tasaisesti ryhmän jäsenten välillä, vaan kulttuurien sisällä on vaihtelua. Tähän liittyen yksilöillä voi olla vaikutteita useammasta kuin yhdestä kulttuurista.

Kulttuuria ei myöskään tulisi nähdä tapana tai perinteenä, eikä sitä voi redusoida pinnallisiin etikettisääntöihin. On huomioitava yksilöllinen toimijuus ja erilaisuuksien mahdollisuus. Lisäksi, kulttuuri ei ole ajatonta ja tapoihin sidottua ja siten muuttumatonta. (Avruch 2000, 14.) Näiden yleisten käsitysten murtaminen tekee kulttuurista paremman työkalun konfliktinratkaisun osana. Tämä näkemys tukee myös sitä, että KUA:n Somaliassa kohtaamat kulttuuriset, pysyviltä tuntuvat rakenteet ovat osa historiallista prosessia, jolla on monia vaihtoehtoisia kehityssuuntia. Tästä näkökulmasta esimerkiksi epätasa-arvo ei vaikuta enää niin pysyvältä totuudelta. Siten esimerkiksi rauhantyön toimija voi oikeita kysymyksiä esittelemällä herätellä sitä muutosta, joka kulttuurissa on todennäköisesti jo valmiiksi olemassa. Esimerkiksi Somaliassa naisjärjestöt ajavat jo naisten osallistumista poliittiseen päätöksentekoon.

Konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus problematisoi kulttuurin merkityksen rauhanrakentamisessa uudella tavalla, ja sen peruskysymys on, miten syvälle kulttuurinen varianssi ylettää eli missä määrin kulttuuriset erot tulee huomioida. Tämä on mielenkiintoinen kysymys myös tutkimusasetelmani kannalta, sillä on tärkeää pohtia, miten pitkälle länsimaisiin ajatuksiin pohjautuvia uudistuksia, kuten sukupuolten tasa- arvoa, voidaan rauhantyön kautta ajaa läpi. Erityinen vaikutus on ollut Franz Boasin ja hänen oppilaidensa Ruth Benedictin ja Margaret Meadin työllä, joka painottaa erilaisten kulttuurien uniikkiutta ja kritisoi aiempia arvojaotteluja, jotka puhuvat evolutiivisesta siirtymästä primitiivisistä sivilisoituneihin kulttuureihin.

Kulttuurien uniikkiuden huomiointi yhdistyy sen ajatuksen vääräksi osoittamiseen, että ihmisillä olisi biologisesti ohjautuvia vaistoja ahneuteen, väkivaltaan ja sotaan. Sen sijaan se puhuu ”antropologisesta rauhasta” (Sponsel 1996), jossa yhteistyö ja rinnakkaiselo on luonnollista, sota ”keksittyä” ja väkivallan syyt biologian sijaan yhteiskuntien organisaatorakenteissa ja psykokulttuurisissa taipumuksissa. (Ramsbotham ym. 2011, 333.)

Konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus tulee lähelle psykologiaa siinä mielessä, että se näkee sodan ja konfliktin lähteen olevan ihmisten mielissä ja että väkivalta on automaation sijaan opittu ratkaisu. Ulkoinen, sosiaalinen konflikti on heijastus sisäisestä konfliktista, ja siten ulkoisella kontrollilla ei pystytä ratkaisemaan konflikteja. Jos konfliktien halutaan todella katoavan, tarvitaan asennemuutoksia. Vasta kun ihmiset kykenevät ymmärtämään ja kunnioittamaan toisiaan, voidaan saada aikaan rauhanomaista rinnakkaineloa. (Fry & Bjorkqvist 1997, 252.) Kulttuurisensitiivisen konfliktinratkaisukeskustelun ironia on siinä, että naturalisoitu ja universalistinen näkemys kulttuureista on yleisesti hyväksytympi (ja usein realismia käytännön konfliktitilanteissa) kuin länsimaaisessa yhteiskuntatieteessä muodikas konstruktivismi ja ennustamattomuuden korostaminen (Ramsbotham ym. 2011, 346).

Ruohonjuuritason konfliktinratkaisumalli on näkyvillä myös rauhan- ja konfliktintutkimuksen ”neljännen sukupolven” teoretisoinnissa, joka korostaa paikallisen omistajuuden hyväksymistä ja kritisoi ulkopäin pakottavaa, ehdollista ja riippuvuutta luovaa mallia. (Richmond 2007, 215.) Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen kannalta niin hyödyllinen, sillä se pohjautuu liberaalin rauhan käsitteen kritiikkiin. Liberaali rauha käsitteenä heijastelee länsimaisia ja erityisesti yhdysvaltalaisia poliittisia mekanismeja ja periaatteita kuten demokratiaa rauhantyön taustavoimina, ja tuottaa siten hegemonisia asetelmia. (Richmond 2007, 46.) Tähän tarkoitukseen soveltuu paremmin rauhanrakentamisen antropologinen suuntaus, joka antaa enemmän tilaa KUA:nkin toiminnassaan korostamaan paikallislähtöiseen konfliktinratkaisuun, jossa valmiita malleja esimerkiksi demokratiasta tai tasa-arvosta ei pyritä liimaamaan päälle, vaan aktivoidaan paikallisia tekemään muutosta.

Kritiikkinä ruohonjuuritasoa korostaville suuntauksille on esitetty huomio, että valtiotason merkitystä rauhanprosesseissa ei voida täysin unohtaa. On asioita, joihin tarvitaan valtiotason päätöksiä. Esimerkiksi sitovien sopimusten neuvottelemineen, täytäntöönpano ja resurssien tarjoaminen näille sopimuksille on yleensä valtiotason käsissä. Konfliktinratkaisussa ja rauhanrakennuksessa on kuitenkin merkittäviä asioita, joihin erityisesti hallinnon ulkopuoliset ihmiset voivat ensisijaisesti vaikuttaa, kuten ihmisten väliset suhteet. (Lederach 1999, 5.) Tällaisia suhteita ovat juuri ne asenteet ja arvot, jotka ohjaavat ihmisten välistä kanssakäyntiä ja joihin ruohonjuuritason rauhantyöllä voidaan pyrkiä vaikuttamaan. Rauhanrakennusprosessit tulisikin nähdä jatkumona, jossa monet eri tason toimijat pyrkivät yhdessä kohti samoja yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita. Valtavirtainen ja valtiotasoon keskittyvä lähestymistapa on kuitenkin yleensä nostettu huomion keskipisteeksi niin, että taustalla

vaikuttavat epäviralliset prosessit ja niiden merkitys unohtuvat.

3.4 Kohti feminististä ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteoriaa

Käytännön rauhantyön kannalta on hyödyllistä olla tietoinen niistä mielipiteistä, jotka ohjaavat valintoja siitä, millaisin toimintatavoin rauhantyötä toteutetaan. Esimerkiksi KUA on Somalia-projektissaan halunnut tehdä nimenomaan kulttuurisensitiivistä ruohonjuuritason rauhantyötä, joka osallistaa ja aktivoi paikallisia toimijoita heidän ehdoillaan sen sijaan, että he olisivat lähteneet ajamaan rauhantyötä enemmän ulkoapäin ohjatusti. Samalla KUA on korostanut pitäneensä sukupuolten tasa-arvoa yhtenä projektin kulmakivistä ja pyrkineensä tuomaan sitä esiin projektin kaikilla osa-alueilla. Rauhantyö ruohonjuuritasolla on mainio väylä osallistaa ryhmiä, jotka saattavat muuten eri tekijöistä johtuen olla päätöksenteon marginaaleissa. Siksi on loogista yhdistää nämä kaksi osa-aluetta käytännön työssä.

Ruohonjuuritason teorioissa sukupuoli on näkyvä toisaalta siinä, että niissä otetaan huomioon etteivät naiset aina saa ääntään kuuluviin virallisissa valtiotason rauhanprosesseissa ja toisaalta huomioidaan se, että yleensä kun puhutaan ihmisten väkivaltaisista taipumuksista, puhutaan miehistä. Myös feministiset teorat huomioivat ruohonjuuritason merkityksen, mutta miten sukupuoleen liittyviä epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja stereotypioita voitaisiin purkaa ruohonjuuritason rauhantyön kautta ja sen osana ei tule esiin kummassakaan teoriasuunnassa.

Tässä osiossa sidon niitä teoreettisia tekijöitä, jotka tekevät mielestäni ”feministisestä ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta” loogisen ja yhteensopivan kokonaisuuden käytännön rauhantyön tueksi. Tällainen teoriakehikko voi auttaa hahmottamaan tasa-arvoon pyrkivän rauhantyön tavoitteita laajemmin kuin ilman teoreettista näkemystä. Selkeimpinä teemoina sekä feministisestä teoriasta että antropologisesta ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteoriasta nousivat esiin valtavirtateorioiden perinteisten turvallisuus- ja konfliktinratkaisukäsitysten kritiikki sekä marginalisoitujen ryhmien emansipaatio, kulttuurisensitiivisyyden painottaminen sekä biologisen determinismin hylkääminen.

3.4.1 Valtavirtateorioiden kritiikki: näkymättömän tekeminen näkyväksi

Sekä kansainvälisen politiikan postmoderni feminismi että konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus kritisoivat valtavirtateorioiden tapaa hahmottaa sotaa, rauhaa, turvallisuutta ja konfliktinratkaisun menetelmiä. Näin ollen niille löytyy yhteistä kriittistä ontologiaa, joka pyrkii aktivoimaan aiemmin passiivisia toimijoita ja tekemään näkyväksi asioita, jotka valtavirtateorioissa eivät näyttäyty ollenkaan tai näyttäytyvät vain neutraaleina ja epäpoliittisina asioina, kuten sukupuoli tai konfliktin valtiotason ulkopuoliset toimijat.

Konfliktinratkaisuteoriat ovat syntyneet kritiikistä kansainvälisen politiikan hallitsevia lähestymistapoja kohtaan (Sandole-Staroste 2013, 59). Nämä hallitsevat lähestymistavat korostavat yleensä voimapolitiikan väistämättömyyttä ja olettavat, että politiikkaa hallitsevat valtiot ja muut voimakkaat toimijat. Ne olettavat myös, että pakkokeinot ja voimankäyttö ovat viimekädessä niitä avainkeinoja, joita voimakkaat toimijat käyttävät edistääkseen omia intressejään ja hallitakseen mahdollisia konflikteja. (Brigg & Bleiker 2011, 3.)

Tähän kuvaukseen sopii kansainvälisen politiikan realistinen koulukunta, joka näkee politiikan jatkuvana voimakamppailuna. Realistinen koulukunta tuntuu saavan aina enemmän suosiota, kun kansainvälinen järjestelmä ajautuu konfliktialttiimpaan aikakauteen, ja tämän takia koulukunnan oletusten kriittinen tarkastelu on olennaista konfliktinratkaisun kannalta. Rauha tai konfliktinratkaisumenetelmät eivät ole realistisessa teoretisoinnissa keskiössä. Voimakamppailu on realismin perustavanlaatuinen fakta, ja sen muuttaminen nähdään idealistiseksi tai naiiviksi ja jopa vaaralliseksi. Jatkuvan voimakamppailun saa aikaan kansainvälisessä järjestelmässä vallitseva anarkia eli puute määrätystä rakenteesta. Waltzin (1959) mukaan tämä anarkistinen rakenne tekee sodan mahdolliseksi.

Konfliktinratkaisuteoriat ovat syntyneet kritiikistä erityisesti kansainvälisen politiikan realismin tapaan ymmärtää konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet ja ovat saavuttaneet sekä uskottavuutta että moraalista auktoriteettia. Samalla kuitenkin konfliktinratkaisuteorioiden sisältä löytyy erilaisia tapoja käsitteellistää konflikti, eikä käytäntö ja teoretisointi siten ole niin yksinkertaista kuin miltä se voisi vaikuttaa. Yksi ongelma-alue on liian yksinkertaistava, optimistinen ja epäpoliittinen suhtautumistapa konflikteihin. Monesti tähän liittyy universalistinen olettaamus, jonka mukaan tietyt päätekijät

vaikuttavat konfliktiin ja sen ratkaisuun, ja että perehtymällä näihin dynamiikkoihin voidaan hallita konflikteja lukuisissa erilaisissa poliittisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. (Brigg & Bleiker 2011, 4.)

Konfliktinratkaisua tai rauhanvälitystä ei tulisi perinteiseen tapaan romantisoida ilmiöksi, jossa ulkopuolinen puolueeton taho tulee ja johdattelee neuvottelut kohti rauhaa. Epäonnistuminen ja onnistuminen ovat molemmat yhtä todennäköisiä lopputuloksia, mutta se ei tarkoita, että konfliktinratkaisu olisi hyödytöntä. Sen sijaan tulisi kiinnittää huomiota niihin käytäntöihin, joilla konfliktinratkaisua toteutetaan. (Chan 2011, 271.)

Monesti myös konfliktittomuus ja rauha ovat perimmäisiä arvoja, joita kohti halutaan mahdollisimman tehokkaasti edetä. (Chan 2011, 271.) Syvälle juurensa ulottavat konfliktit eivät kuitenkaan selviä rationaalisilla ja lyhytaikaisilla ratkaisuilla, vaan konfliktia tulisi lähestyä sensitiivisesti, inhimillisesti ja yksityiskohtaisesti. Tämä onnistuu vain kunnioittamalla kulttuurista erilaisuutta, toimimalla välittäjänä niiden erilaisuuksien välillä ja sitoutumalla pitkäaikaisesti yhteisöjen kehitykseen. (Chan 2011, 273.) Jotta konfliktinratkaisu olisi onnistunutta, sen täytyy pinnallisen ja lyhytkatseisen lähestymistavan sijaan huomioida ja luoda tällaisia tiiviimpiä normatiivisia arvoja.

Yksi rauhantyön merkittävimmistä dilemmoista onkin, että rauhaa on helpompi saada aikaan kuin pitää yllä. Kun rauha on saavutettu ja siitä tulee tavanomaista, se monesti menettää vetovoimansa ja antaa impulssin kohti sotaa. Siksi onkin olennaista luoda kestäviä rauhanajan instituutioita, jotka hillitsevät sodan glorifiointia. (Tuzin 1996, 7.) Sodan glorifiointi ja näkeminen luonnollisena on merkittävä kulttuurinen tapa, ja johtaa sodan hyväksymiseen tapana ratkaista ongelmia. (Fry 2006, 2.) Keskeinen valtavirtalähestymistapoihin kohdistuva kritiikki pyrkii tuomaan näkyväksi sen väkivallan moraalisen oikeutuksen, joka on ikään kuin näkymättömänä itsestäänselvyytenä sisäänkirjoitettuna niihin ja joka tekee pitkittyneestä väkivallasta yleisesti hyväksytyn maailmaa kuvaavan ilmiön. Kritiikillä halutaan purkaa väkivallan kierre, joka määrittää ihmiskuntaa ja vaikuttaa olennaisesti väkivallan hillitsemiseen pyrkiviin konfliktinratkaisu- ja rauhanrakennusprosesseihin. (Lederach 2005, 5.)

Antropologinen suuntaus myös kritisoi valtavirran tapaa nähdä rauha sodan poissaolona tai valtiotason ilmiönä, jossa valtio on vapaa sisäisestä sekasorrosta. Sen sijaan rauha koostuu ihmisten välisistä suhteista, eikä vain ilmaannu silloin, kun sota ei ole käynnissä. Sota ja rauha eivät myöskään ole toisiaan vastakkaiset ilmiöt, vaan ne ovat olemassa usein yhtä aikaa ja ovat ontologisesti sidoksissa

toisiinsa. (ks. esim. Tuzin 1996, 3; Vasquez 1996, 278.) Tätä lähestymistapaa voisi kutsua Galtungin tapaan positiiviseksi rauhaksi. Tätä määritelmää on kritisoitu siitä, että se voi laajeta liikaakin muuttuen yleiseksi moraalisen ja eettisen täydellisyyden malliksi. (Vasquez 1996, 274.)

Konfliktinratkaisun näkeminen tällä tavoin valtavirtateorioista poiketen avaa mahdollisuuksia nähdä konfliktissa valtion sijaan muitakin merkittäviä toimijoita, joilla voi olla merkittävä panos pitkäaikaisten ratkaisujen aikaansaamiseksi. Holistisessa konfliktiratkaisussa otetaan huomioon valtion lisäksi myös yksityisiä toimijoita, jotka ovat usein konfliktille suoraan altistuneiden ryhmien perustamia kansalaisjärjestöjä. Näiden järjestöjen panos ja merkitys konfliktinratkaisussa ja rauhanrakennuksessa on jatkuvasti kasvamassa. Tämä on merkittävää myös sukupuolten tasa-arvon kannalta, sillä monesti ruohonjuurijärjestöt ovat naisten tapa saada ääntään kuuluviin konfliktialueilla. (Marshall 2000, 5.)

Samalla kun antropologinen suuntaus on purkanut käsityksiä merkittävistä toimijoista ja siitä, mitä rauha on, myös feministinen tutkimus on purkanut valtavirtateorioiden vakiinnuttamia käsityksiä. Myös feminismi korostaa tällaisten arkipäivän suhteiden merkitystä poliittisena voimana ja purkaa samalla lailla vakiintuneita binaarioppositioita. Yleisesti ottaen feministisellä teoriolla on tärkeä merkitys vaihtoehtoisten näkemysten tuottamisessa. Nämä vaihtoehtoiset näkemykset menevät pidemmälle kuin perinteisen sotilaallisen kansainvälisen politiikan käsitykset tarjoamalla ajatuksia yhteistyöllisistä turvallisuusjärjestelyistä ja ei- valtiokeskeisistä turvallisuusperspektiiveistä. Kuitenkin sekä rauhantutkimuksessa että kansainvälisissä suhteissa nämä feministiset näkökulmat on monesti sivuutettu, vaikka ne ovat turvallisuuskysymyksen ytimessä. (Wibben 2011, 5.) Yhteistyöllisyys ja ei-valtiokeskeisten perspektiivien huomioiminen sopivat myös antropologisen suuntauksen ajatuksiin.

Konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus pyrkii mahdollisimman holistisella tavalla luomaan pysyvän ja kestävä rauhan tilan. Tästä näkökulmasta sukupuolten välinen tasa-arvo nähdään usein tärkeänä vakaan ja kestävä yhteiskunnan tukipilarina. Siten voimauttamalla usein valtavirtanäkemyksen mukaisissa konfliktinratkaisutilanteissa marginaaliin jääviä ääniä voidaan tukea paitsi kestävä lopputuloksen aikaansaamista, myös tasa-arvon toteutumista.

3.4.2 Kulttuurisensitiivisyys

Sekä konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus että kansainvälisen politiikan postmoderni feminismi korostavat kulttuurisensitiivisyyden merkitystä onnistuneen rauhantyön kannalta. Olennaista on se, että kumpikaan ei näe olevan olemassa universaaleja tapoja ratkaista konflikteja tai universaaleja tapoja ymmärtää sukupuoli konfliktitilanteissa. Mielenkiintoiseksi tässä yhteydessä muodostuu kysymys siitä, miten syvälle kulttuurien väliset erot ulottuvat ja mitä vaikutuksia tällä on käytännössä. Toisaalta, saattaa olla mahdollista, että tarpeeksi pitkälle vietyinä kulttuurisensitiivisyys saattaa vaikeuttaa rakenteita uudistavien ajatusten mukaanottoa rauhantyöhön.

Konfliktinratkaisun klisee on, että valkoinen länsimaalainen, usein mies, ratkaisee konflikteja niin sanotuissa kehittyvissä maissa. Jotta voitaisiin murtautua tästä kliseisestä mallista ja purkaa tällaisia jaotteluja esimerkiksi länsimaihin ja muihin maihin, tulee ymmärtää länsimaisten konfliktinratkaisumallien ja -teorioiden rajallisuus. Länsimaiseen kulttuuristaan pohjaavat lähestymistavat näyttäytyvät yleensä arvoneutraaleina, universaalisti sovellettavina ja tieteellisesti todistettuina. Käytännössä tähän ajatteluun pohjaavat konfliktinratkaisumallit nojaavat harvoin paikalliseen tietoon ja käytäntöihin. (Väyrynen 2011, 41.)

Esimerkkinä länsimaisesta lähestymistavasta konfliktinratkaisuun Brigg ja Bleiker (2011, 2) kuvaavat tunteiden merkitystä. Länsimaalaisen ymmärryksen mukaan tunteet nähdään yksityisenä ja irrationaalisenä ilmiönä, jotka pitäisi pitää erillään julkisista konfliktin ratkaisua koskevista keskusteluista. Tämän kaltaisten näkemysten pitäminen universaalisti hyväksyttynä johtaa hyvistä tarkoituksista huolimatta usein epäonnistuneisiin konfliktinratkaisuyrityksiin, sillä ne eivät onnistu ymmärtämään tai puuttumaan konfliktiin vaikuttaviin tekijöihin. Kulttuurisensitiivisen konfliktinratkaisun pääajatus on saada aikaan kestävämpiä tuloksia rikastamalla olemassa olevia länsimaisia teorioita ja käytäntöjä konfliktien paikallistason tiedolla ja kokemuksella. (Brigg & Bleiker 2011, 2.)

Postmoderni feminismi korostaa identiteettien liikkuvuutta ja huomioi länsimaisten feminismiajatusten rajallisuuden länsimaiden ulkopuolella. Tämä ajatus on kehitysyhteistyön dilemman ytimessä: Jos rauhantyön tulee olla ruohonjuuritasolla kulttuurisensitiivistä, miten voidaan tuoda yhtä aikaa mukaan feministisiä, melko tiukasti länsimaiseen filosofiaperinteeseen liittyviä arvoja? Feminismiä on kritisoitu

paljon siitä, miten se puhuu vain tiettyjen ryhmien puolesta. Erilaisuus on feministisessä metodologiassa muutenkin tärkeä keskustelun teema. Postmoderni feminismi pyrkii sulauttamaan erilaisuuden arvostamalla kulttuurisia eroavaisuuksia. On kuitenkin otettava huomioon, että liukuvien identiteettien ja kulttuuristen erojen hyväksyminen on usein helpompaa filosofisella kuin käytännön poliittisella tasolla. On siis eri asia hyväksyä erilaisuudet kuin murtaa erilaisuuksia käytännössä. (Ramazanoglu & Holland 2002, 110.)

Kulttuuristen erojen hyväksymisen kannalta postmoderni feminismi tulee kuitenkin taas lähelle antropologista konfliktinratkaisua, sillä myös se korostaa kulttuuristen erojen hyväksymistä niiden häivyttämisen sijaan. Kuten aiemmin mainitsin, antropologinen suuntaus hylkää ajatuksen kulttuurin evolutiivisesta kehityksestä primitiivisestä sivilisoituneeseen, ja korostaa sen sijaan kulttuurien uniikkeja piirteitä ja niiden huomioon ottamista konfliktinratkaisussa ja rauhanrakentamisessa.

Näiden huomioiden myötä kulttuurisensitiivisyys löytyy molemmista teorioista ja toimii yhdistävänä linkkinä, mutta samalla se asettaa mielenkiintoisia kysymyksiä rauhantyön ja kehitysyhteistyön rakenteita uudistavien tavoitteiden kannalta. Tärkein huomio on kuitenkin erilaisuuden hyväksyminen suoranaisen kulttuuri-imperialismin sijaan.

3.4.3 Biologisen determinismin hylkääminen

Biologisen determinismin hylkääminen on ikään kuin saman kolikon toinen puoli kulttuurisensitiivisyyden kanssa. Jos ihmisten käytöksen ajateltaisiin olevan biologisten ominaisuuksien määrittämää, ei kulttuurisensitiivisyydellä olisi suurta roolia, sillä ihmisten ajateltaisiin pohjimmiltaan olevan samanlaisia kaikkialla maailmassa. Kuten aiemmin olen maininnut, tämä on erittäin tärkeä huomio myös postmodernin feminismin kannalta, sillä biologispohjaisuuden kritiikillä on kumottu ajatus siitä, että kaikki naiset kaikkialla olisivat luonnostaan rauhanomaisia. Samoin on kumottu ajatus siitä, että ihmisillä olisi biologispohjainen taipumus ratkaista konfliktitilanteita väkivalloin (Fry 2006).

Ajatus biologisen determinismin hylkäämisestä valtioiden konfliktialttiutta arvioitaessa muodostaa tärkeän linkin tutkimusongelmani kanssa, joka liittyy sukupuolen ja essentialismin (biologisten ominaisuuksien) yhdistämisen ongelmallisuuteen. Koska kulttuurisensitiivisen (antropologisen) rauhanrakennuksen taustalla on ajatus biologisen determinismin hylkäämisestä, eikö tämän tulisi näkyä myös käytännön tasolla ja siinä, miten tavoitteita pyritään täyttämään? Subjektiiivinen ja

konstruktivistinen lähestymistapa, joka tulee tiukasti kiinnitettynä ajatukseen kulttuurisensitiivisestä ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta, tulisi näkyä myös käytännön työssä.

Suurin sudenkuoppa ”naiset ja rauha” -keskustelussa on naisten ominaisuuksien essentialisointi ja yleistäminen. Suurin vaara tässä on se, että ajatellaan naisten kokemusten sodasta olevan samanlaisia kaikkialla huomioimatta identiteettien moniulotteisuutta. Sotaa ja rauhaa ei tulisi nähdä naiset–miehet- ulottuvuutena, vaan se, mitä pitää haastaa ja ylittää, on pinnan alla vaikuttava sosiaalinen ja poliittinen rationalisointi väkivallasta hyväksyttävänä työkaluna. (Marshall 2000, 5.) Antropologisessa tutkimuksessa on myös vallalla ajatus, että sukupuoli-identiteetit ovat sosiaalisesti rakentuneita eivätkä geneettisesti määräytyneitä. Essentialismin kritiikin kautta on pystytty pääsemään käsiksi sukupuolten välisen epätasa-arvon sosiaalisiin perusteisiin. (Peacock 2001.)

Myös konfliktinratkaisun antropologinen suuntaus puhuu samanlaisesta asenteiden muuttamisesta, jonka on viime kädessä lähdettävä sisältäpäin. Asenteet ovat muutettavissa, sillä esimerkiksi väkivalta on opittu ratkaisu, eikä biologian määräämä toimintamalli. Ihmisten sotaisuus on ennemminkin kulttuurinen uskomus kuin todistettavissa oleva ilmiö (Fry 2006, 2). Asenteet, arvot ja uskomukset voivat joko edistää rauhanomaista, väkivallatonta käytöstä tai päinvastoin edistää aggressiivisuutta ja sodankäyntiä ongelmanratkaisumenetelmänä.

Uskomus, että sota on sallittua ja välillä välttämätöntä johtaa itseään toteuttavaan ennustukseen, jossa sota pysyy merkittävänä instituutiona. Tämä johtuu siitä, että suuri joukko ihmisiä uskoo sodan olevan luonnollista ja jopa vääjäämätöntä eivätkä siksi vaadi konfliktien ratkaisua uusilla tavoilla. Sodan korvaaminen muilla tavoilla saada aikaan turvallisuutta vaatii uudenlaisia asenteita ja ajattelumalleja, kuten kokonaisvaltaista turvallisuutta ja yhteistyön lisäämistä. Etnografisten tutkimusten mukaan ihmisten on mahdollista siirtyä kohti rauhanomaisempia konfliktinratkaisumenetelmiä. (Fry 2006, 256.) Antropologian yksi tärkeimmistä kontribuutioista konfliktinratkaisuun on, että tärkein tie konfliktien hallintaan on osoittaa, ettei sodankäynti ole luonnollista tai vääjäämätön osa ihmisluontoa (Fry 2006, 262). Ruohonjuuritasolla esimerkiksi KUA:n työssä tämä voi tarkoittaa sitä, että konflikteja ei käsitellä vääjäämättömänä totuutena tai biologisena ominaisuutena.

3.4.4 Postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian yhdistelmä käytännön rauhantyön tukena

Konfliktinratkaisun nykytrendin mukaisesti käytännön rauhanprojektit keskittyvät yhä useammin ruohonjuuritasolle, ja samalla aihetta teoretisoidaan yhä enemmän. Samalla poliittiset painopisteet siirtävät yhä enemmän huomiota naisten ja tyttöjen oikeuksiin kehitysyhteistyössä. Tämä muodostaa käytännön kysyntää tieteelliselle keskustelulle siitä, mitä sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttaminen ruohonjuuritason rauhanprojektien kautta tarkoittaa. Tieteellinen teoretisointi ja keskustelu voi parhaimmillaan toimia käytännön rauhantyön selkärankana. Vaikka tällaista keskustelua ei ole vielä juuri olemassa, lyhyt tarkastelu postmodernin feminismin ja konfliktinratkaisun antropologisen suuntauksen välillä osoittaa loogisia linkkejä niiden välillä.

Feministisestä näkökulmasta tarkasteltuna tärkeää on ottaa huomioon sukupuoli-identiteettien rakentuminen sosiaalisesti. Samoin kuten kulttuurit eivät ole universaaleja, eivät ole myöskään naisten roolit. Antropologit ovat muistuttaneet, että sukupuoliroolit ovat paitsi sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita, myös maantieteellisesti ja historiallisesti spesifejä. Siksi länsimaiset oletukset eivät aina päde. Suurin ongelma on, että länsimaisesta näkökulmasta kehittyvien maiden naisten asema esitetään aina stereotyyppisen negatiivisena ja uhrimaisena. Näin tullaan helposti määritelleeksi naiseus ja sukupuoli-identiteetti ennalta, usein negatiivisiksi ja voimattomiksi. (Peacock 2001, 59.)

Tämä ennalta-asettelu vaikeuttaa negatiivisten roolien murtamista ja konfliktinratkaisutilanteiden tasa-arvoistamista. Tässä suhteessa mielenkiintoisin antropologisen tutkimuksen tekemä huomio on, että kulttuuri muovaa määritelmiämme sukupuolesta ikään kuin alitajuisesti (Peacock 2001, 62). Tämä yhdistettynä kulttuurin määritelmään joukkona jaettuja merkityksiä ja ajatukseen kulttuurista muutosalttiina ilmiönä, on mahdollista nähdä mahdollisuus sukupuolten tasa-arvon toteutumiselle pitkällä aikavälillä.

Sukupuolien välisen tasa-arvon rakentaminen menee pelkkää konfliktinratkaisua pidemmälle, koska sen toteutuminen vaatii sosiaalista muutosta. Tällainen Lederachin käsitys konfliktin transformaatiosta tarkoittaa, että ellei konfliktinratkaisu ylety konfliktien juurisyihin, alistaviin instituutioihin ja sosiaalisten resurssien epätasaiseen jakautumiseen, rauhansopimukset eivät johda rauhaan ja rauhanrakennukseen. Konfliktinratkaisu tulisi nähdä uuden kulttuurin tai metakulttuurin syntypaikkana, jossa näitä tekijöitä uudelleenneuvotellaan. (Avruch 2000, 73; 100.) Kulttuuri on viime kädessä

sidoksissa sosiaalisiin käytäntöihin, ja siksi kulttuurit eivät ole ajattomia rakenteita, vaan ne muuttuvat. Kulttuuri ja sen käytännöt periytyvät sosiaalisesti, ja niillä on siksi perinteen voimaa. Kulttuuri täytyy kuitenkin luoda ja validoida uudelleen aina sukupolvittain. (Avruch 2000, 105.) Kulttuuria ei tarvitse välttämättä nähdä muuttumattomana, ikiaikaisena rakenteena. Tämä antaa mahdollisuuden suuremmillekin sosiaalisten rakenteiden muutoksille, kuten sukupuolten välisen tasa-arvon parantamiselle.

Nämä linkit voivat antaa askelmerkkejä suuntaan, jossa rauhantyön parissa toimivat tahot voisivat selkiyttää sukupuolisensitiivisiä tavoitteitaan kohti kestävämpiä tuloksia. Vaikka perinteisten konfliktinratkaisumallien kyseenalaistus, kulttuurisensitiivisyys ja biologisen determinismin hylkääminen ovat kaikki laajoja kokonaisuuksia, on niillä potentiaalista merkitystä toimintaa ohjaavina tausta-arvoina ja ovat siten hyödynnettävissä myös käytännössä. Seuraavassa kappaleessa esittelen käyttämäni menetelmän, jonka kautta olen pyrkinyt tuomaan näitä teoreettisia aineksia KUA:n asiantuntijoiden tulkittavaksi.

4 Q-METODOLOGISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Q-metodologia ja kriittinen kansainvälisen politiikan tutkimus

Q-metodologiaa on suomalaisessa kansainvälisen politiikan tutkimuksessa hyödyntänyt esimerkiksi Pami Aalto. Tässä työssä suurena apuna oli menetelmään perehtynyt Pinja Lehtonen. Menetelmää ei ole juurikaan käytetty ainakaan suomalaisessa politiikan tutkimuksessa, vaikkakin muuten sitä on sovellettu useille politiikan tutkimusaloille ja myös kansainväliseen politiikkaan. Q-metodologia sopii sovellettavaksi yhdessä kriittisen teorian kanssa, sillä samoin kuin Q-metodologia, myös kriittisten teorioiden emansipaatiotematikka korostaa yksilöiden ja ryhmien sosiaalista oppimista ja ylipäättään yksilön merkitystä. (Aalto 2003b.)

Feministisen ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian kautta työlläni on emansipatorista ja subjektiivista ontologiaa, ja tähän perustaan Q-metodologia sopii. Q-metodologia sopii hyvin ymmärtävän tieteen metodiksi, ja linkittyy tieteen kulttuuriseen käänteeseen. Kuten postmoderni feminismi ja antropologinen konfliktinratkaisuteoria, Q-metodologia ymmärtää subjektin antiessentialistisesti ja sosiaalisesti rakentuneena (Robbins & Krueger 2000, 633). Tutkimusasetelmassani keskeistä on myös kulttuurisensitiivisyys, joka nousee esiin sekä postmodernissa feministisessä teoretisoinnissa että antropologisessa konfliktinratkaisuteoretisoinnissa. Myös Q-metodologia tunnustaa sen kulttuurisen, sosiaalisen ja historiallisen taustan merkityksen, joka heijastuu haastateltavien vastauksissa (Robbins & Krueger 2000, 638). Siten tämä metodologia hylkää ajatuksen universaalisti oikeista mielipiteistä, ja jättää tilaa kulttuuristen erojen ymmärtämiselle.

Pohjimmiltaan Q-metodologia on käytännöllinen tilanteissa, joissa yksilö on intiimisti vaikuttamassa prosessiin ja on siksi relevantti esimerkiksi julkisen mielipiteen, asenteiden, ryhmien, roolien, päätöksenteon ja arvojen tutkimisessa. Nämä kaikki alueet taas ovat politiikan tutkimuksen mielenkiinnon kohteena. Tilanteissa, joissa yksilöt ovat mukana ja joissa heidän voi olettaa esittävän näkökulmiaan heidän ympärillään tapahtuviin asioihin, Q-tekniikalla voidaan valaista laajoja vaikuttavia suuntaviivoja subjektiivisten näkökulmien kautta. (Brown 1980, 64.) Tutkimuskysymyksellä määritellään, mihin tarkastelu kohdennetaan. Itseäni kiinnostavat Kirkon

Ulkomaanavun käytännön toiminnan taustalla vaikuttavat mielipiteet ja käsitykset sukupuolen roolista ylipäättään ja rauhanrakennusprosesseissa erityisesti.

Q-metodologia toimii myös hyvänä linkkinä käytännön ja teorian välillä. Myös feministiset teoriat ovat korostaneet käytännön ja teorian suhdetta ja niihin on sisäänkirjoitettu tavoite relevanttiudesta käytännön poliittisten päätösten suhteen, joten ne ovat myös poliittisesti kantaaottavia (ks. esim. Shepherd 2011, 513). Q-metodologialla taas pystyn tarkastelemaan niitä näkemyksiä ja näkemysten joukkoja, jotka muodostavat osan Kirkon Ulkomaanavun päätöksenteosta ja sitä kautta vaikuttavat käytännön toimintaan.

Q-metodologia tarjoaa mahdollisuuden tarkastella osapuolten jakamia näkemyksiä ja toisaalta heitä erottavia näkemyksiä sekä näiden yhteyttä esimerkiksi päätöksentekoon. Q-metodologialla on erilaisia jaotteluohjeita noudattamalla mahdollista tarkastella myös osapuolten välisiä valtasuhteita. Tutkimuksessani kiinnostavat päätöksentekoon vaikuttavat subjektiiviset näkökulmat ja niiden muodostama kokonaisuus. Menetelmän hankaluudeksi voi nähdä samoja ongelmia, jotka ovat yhteisiä muillekin empiirisille kenttätöille: ajalliset ja rahalliset kustannukset esimerkiksi haastatteluja toteuttaessa. Tämän takia koko Q-metodologian tarjoamaa mahdollisuuskirjoa ei esimerkiksi kansainvälisen politiikan alueella pystytä täysin hyödyntämään. (Aalto 2003b).

4.2 Q-metodologia subjektiivisuuden tutkimisen välineenä

Q-metodologian juuret ovat psykologiassa, ja sen kehitti brittiläinen fyysikko ja psykologi William Stephenson. Menetelmä tuli tunnetuksi vuonna 1935 Nature-lehdessä julkaistun artikkelin myötä, ja se oli innovatiivinen henkilöiden välisen korrelaation tutkimisen suhteen. (Brown 1980, 9.) Se syntyi ikään kuin vastavoimaksi R-metodologialle eli perinteiselle tilastotieteelle, joka perustuu tieteen objektiivisuuteen. Q-metodologia taas pohjautuu tieteen subjektiivisuuteen, ja pyrkii tarkastelemaan maailmaa tutkimuskohteensa subjektiivisesta näkökulmasta.

Menetelmän ajatuksena on tavoittaa subjektiivisia mielipiteitä, ja näin ollen puheella ja kommunikatiivisuudella on menetelmässä iso rooli. Menetelmää sovellettaessa yhteiskuntatieteeseen politiikka ja päätöksenteko ymmärretään puheena ja puhetekoina. (Brown 1986, 57–58.) Q-menetelmä haastaa näkemyksen, että subjektiivisuus olisi epätieteellistä ja siten objektiivisen tieteen vastakohta. Lisäksi se kyseenalaistaa ajatuksen, että subjektiivisuus olisi yksityistä eikä siten muiden tarkasteltavissa. (Stephenson 1953, 23).

Alun perin Q-metodologia tunnettiin ”käänteisen faktorin tekniikkana” (inverted factor technique), jossa datamatriisin faktorianalyysi suoritetaan riveittäin eikä sarakkeittain, jotta ihmiset muodostavat muuttujat testien sijaan. Menetelmän muuttujia eivät ole siis haastattelujen pohjana olevat väitteet, vaan haastateltavat henkilöt (McKeown & Thomas 1988, 17). Sarakkeittainen faktorianalyysi on tyypillistä objektiivisuuteen pyrkivälle R-metodologialle, mutta rivittäinen analyysi mahdollistaa samanmielisten ja samalla lailla vastaukset järjestäneiden vastaajien klustereiden paljastamisen. Tämä on se peruserä, jolle Q-metodologian tärkein työkalu eli Q-jaottelut nojaavat. Se on myös radikaali teoreettinen muutos ajattelulle, että voitaisiin objektiivisesti tarkastella esimerkiksi ihmisen ominaisuuksia tuoden sen sijaan tutkimuksen keskiöön tutkittavan subjektiivisen kokemuksen tutkittavasta aiheesta. (Kitzinger 1987, 77.)

Q-metodologian keskeinen käsite on operantti subjektiivisuus. Se viittaa tutkittavana olevien subjektiivisten mielipiteiden ennaltamääritlemättömyyteen. Menetelmä pyrkii paikkaamaan sitä metodologista aukkoa, jonka avulla voitaisiin tutkia kysymyksiä tutkittavan yksilön sisäisestä näkökulmasta käsin tutkijan ulkoisen näkökulman sijaan. Tällaisen menetelmän tulisi antaa tutkittavalle yksilölle tilaa puhua omasta puolestaan ja tuoda esiin oman näkemyksensä kyseessä olevasta ilmiöstä. Operantti subjektiivisuus on siten subjektiivista siksi, että henkilön omalle mielipiteelle ei ole olemassa ulkopuolista kriteeristöä, eikä se voi olla oikein tai väärin. Operanttia se on siksi, että mielipiteet esiintyvät luonnostaan ilman etukäteisoletuksia, olematta reaktioita johonkin valmiiksi määritellyyn kategoriaan. Jos esimerkiksi mitataan ihmisen asettumista vasemmisto–oikeisto-akselille, oletetaan, että tällainen kategoria on todella olemassa ja näin ollen vastaajien vastaukset heijastelevat ensi sijassa annettua kategoriaa, ei niinkään todellisuuden tilaa. (Brown 1980, 4.)

Operantti subjektiivisuus on yksilön senhetkinen mielipide suhteessa johonkin aiheeseen, ärsykkeeseen tai tilanteeseen. Haastateltavien tekemät jaottelut ovat heidän oman näkökulmansa mukaisia, ja näkökulmat voivat muodostua myös useista ja jopa keskenään ristiriitaisista mielipiteistä. Subjektiivisuus voi siten olla monikerroksinen ja jopa ristiriitainen, mutta silti tutkittava ilmiö, joka saattaa yllättää tutkijansa. Vaikka tutkimuksella ei voitaisi valmiiden kategorioiden sijaan tavoittaa ”todellisia” kategorioita, voidaan sillä ainakin haastaa tutkijan valta tutkittavaa kohtaan ja siten emansipoida prosessia. (Robbins 2000, 643–645.)

Q-metodologia on mielenkiintoinen yhdistelmä kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusotetta, ja se pyrkii kaventamaan näiden välille tehtyä osin keinotekoistakin jaottelua. Kvalitatiivisen otteen etuna on, että sillä voidaan tutkia asioita, joita ei ole helppo pukea numeeriseen muotoon. Kvantitatiivinen

ote on hyödyllinen siinä mielessä, että se tarjoaa selkeän tavan tarkastella niitä yhteyksiä, jotka voisivat ilman teknistä tarkastelun apuvälinettä jäädä huomaamatta. Paino Q-metodologiassa on kuitenkin kvalitatiivisessa otteessa, ja menetelmän tieteenfilosofiset juuret ovat siellä.

Kvantitatiivinen lähestymistapa toimii ensisijaisesti analysointitekniikkana ja tapana paljastaa haastatteluin kerätyn datan rakenne. Ottaen huomioon Q-metodologian kritiikin R-metodologiaa kohtaan, se huomioi myös, että tilastollisten menetelmien liika korostaminen tulosten selkeän analysoinnin suhteen on tarpeetonta. (Ks. Aalto 2003b, 149; Brown 1993, 107.) Monet kvalitatiivista tutkimusta tekevät ovat huomanneet Q-metodologian käytännöllisyyden siinä, miten voidaan tutkia subjektiivisuuden roolia sosiaalisten rakenteiden osoittajana ja niiden merkityksellistäjänä (Aalto 2003a, 118).

Q-metodologian subjektiivinen painotus on herättänyt kritiikkiä ja väärinymmärryksiä. Sitä on pidetty epätieteellisenä ja kykenemättömänä kuvaamaan asioita ”sellaisina kuin ne ovat”. Ironista on, että metodologiaa on kritisoitu juuri sen itsepohdiskelevasta luonteesta, vaikka se avoimesti myöntää tutkivansa subjektiivisuutta. (Kitzinger 1987, 78.) Myös Q-metodologian antamia tuloksia on kritisoitu niiden luotettavuudesta ja yleistettävyydestä, sillä menetelmä tutkii pieniä joukkoja. Keskeinen huoli on ollut, toistuisivatko tulokset samankaltaisilla mutta erilaisilla väitejoukoilla ja eri haastateltavilla. Q-metodologian tausta-ajatuksena on, että tietyistä aiheista on olemassa rajattu määrä erilaisia näkökulmia, ja että hyvin strukturoitu Q-tutkimus paljastaa nämä erilaiset näkökulmat. (Van Exel & De Graaf 2005, 3).

Q-metodologian käytännön toteutus voidaan jakaa viiteen vaiheeseen (Aalto 2003b, 134–141). Ensin perehdytään tutkimuskohteeseen ja siitä käytyyn keskusteluun, ja toisena mallinnetaan tämän taustatyön perusteella väiteuniversumi ja muodostetaan väiteotos. Kolmanneksi valitaan osallistujat ja suoritetaan haastattelut. Neljäntenä vaiheena on aineiston korrelaatioanalyysi ja viimeisenä tulosten tulkinta sekä johtopäätökset.

4.3 Tutkimuskohteeseen tutustuminen ja aiemman tutkimuksen pohdinta

Q-metodologisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija perehtyy tutkimuskohteeseensa ja -tematiikkaansa sekä siitä käytyyn keskusteluun laajasti pyrkien siten hahmottamaan aiheeseen liittyvän keskusteluavaruuden. Keskusteluavaruus tarkoittaa jonkin aiheen ympärillä käytävää tavallista, arkipäiväistä keskustelun virtaa, johon kuuluu näkemyksiä laajasti esimerkiksi tavallisilta ihmisiltä, poliitikoilta, organisaatioilta, ammattilaisilta kuin tutkijoiltakin. On hyvä huomioda, että keskusteluavaruus ei ole sama kuin diskurssin käsite.⁶ Keskusteluavaruuden erilaiset näkemykset ovat Q-tutkimuksen raakamateriaalia – ne muodostavat pohjan tutkimukselle ja niiden joukosta muodostetaan Q-väitteet. (Van Exel & de Graaf 2005, 4.)

Oman tutkimukseni raakamateriaali on ollut asiantuntija- ja teoriapainotteista, sillä tutkimuskohteenani on henkilöt, joilla on jo valmiiksi vahva tietopohja tutkittavasta aiheesta. Brown (1993, 95) sanookin, että taustamateriaalina käytetyn keskustelun taso määrittää keskustelun ”kehittyneisyyden”. Näin tutkija voikin liikkua erilaisilla keskustelun tasoilla tutkimuskohteestaan riippuen. Koska tutkimuskysymykseni yhdistää sekä käytäntöä (millaisia mielipiteitä KUA:n työntekijöillä on sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhanyössä) ja teoriaa (miten KUA:n näkemykset suhtautuvat kansainvälisen politiikan feministiseen teoretisointiin), hahmotan keskusteluavaruuden käytännön ja teorian välisenä vuoropuheluna.

Näin ollen tutustuin KUA:n Somalia-projektin materiaaleihin, joissa puhuttiin sukupuolesta (tai yleensä naisista ja naisten asemasta). Näitä materiaaleja olivat esimerkiksi projektin baseline study, maaohjelma, vuosiraportit, rahoitushakemukset, yhteistyössopimukset eri järjestöjen kanssa, logframet, evaluointimateriaalit ja sähköpostikeskustelut. Lisäksi haastattelin alustavasti KUA:n rauhanyön asiantuntijaa tarkastelun kohteena olevaa projektia koskien. Koska KUA ei toimi tyhjiössä, tarkastelin

---

⁶ Keskusteluavaruuden (concourse: latinan kielen termistä *concurus*, joka tarkoittaa suomeksi yhteen törmäystä tai kohtaamista) termillä viitataan kaikkiin niihin väitteisiin tai mielipiteisiin, joita jostain tietystä ilmiöstä esiintyy ja joita on olemassa lukematon määrä (Brown 1980, 186). Keskusteluavaruutta pidetään uusien ajatusten, ilmiöiden ja merkitysten lähteenä, ja Q-metodologian tavoitteena on paljastaa tämän keskustelun luontainen rakenne. Se ei rajoitu sanoihin, vaan siihen voidaan nähdä kuuluvan kaikki mahdolliset ihmiselämän ilmentymät, kuten kuvat, ääni, taide ja kirjallisuus. (Brown 1993, 95.) Keskusteluavaruus Q-metodologiassa on tekninen konsepti, jolla pyritään selvittämään subjektien kaikki mahdolliset mielipiteet tutkittavasta aiheesta. Keskusteluavaruuden tulisi sisältää siten kaikkien diskurssien kaikki relevantit aspektit (Van Exel & de Graaf 2005, 4). Keskusteluavaruus siis sisältää käsitteenä diskurssin (”asiantuntijapuheen”) käsitteen, ja muodostuu erilaisista diskursseista.

myös raporteissa mainittuja toiminnan pohjalla vaikuttavia kansainvälisiä ja kotimaisia valtionhallinnollisia materiaaleja ja sopimuksia. Kansainvälisistä materiaaleista tutustuin YK:n päätöslauselmaan 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” (YK 2000), 1325:n asemaa vahvistavaan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 1889 (YK 2009), Euroopan Unionin neuvoston sukupuolitoimintasuunnitelmaan vuosille 2010–2015 (Euroopan Unionin neuvosto 2010), ihmisoikeuksien asemaa islaminuskossa käsittelevään Kairon deklaraatioon (Organisation of Islamic Cooperation 1990) ja OECD:n raporttiin sukupuolen ja rauhanrakennuksen suhteesta heikoissa ja konfliktinaltistuneissa maissa (OECD 2013). Kotimaisista materiaaleista tutustuin Ulkoasianministeriön aihetta käsitteleviin dokumentteihin, sillä KUA on kiinteässä yhteistyössä kyseisen ministeriön kanssa. Näitä dokumentteja olivat Suomen kansallinen ”Naiset, rauha ja turvallisuus” -toimintaohjelma vuosille 2012–2016 (UM 2012), Suomen kehityspoliittinen selonteko 2014 (Valtioneuvosto 2014) ja kumppanuusjärjestöjen ohjelmatuen ohjeet (UM 2013).

Teoreettisista lähteistä tutustuin muun muassa suomalaista feminististä maailmanpolitiikan tutkimusta käsittelevään Toinen maailmanpolitiikka -teokseen (Kantola & Valenius 2007) sekä Heidi Hudsonin, Laura Shepherdin, Theodora-Ismene Gizeloksen ja Mary Capriolin ajatuksiin saadakseni erilaisia näkökulmia tutkimuskysymykseeni soveltuvaan teoriakeskusteluun. Lisäksi tarkastelin ruohonjuuritason konfliktinratkaisuun liittyvää teoretisointia esimerkiksi Douglas Fryn sekä Briggina ja Bleikerin ajatusten kautta. Tutustumalla näihin materiaaleihin pyrin hahmottamaan sitä keskusteluavaruutta, jota sukupuoli ja rauhanrakennus -teemasta käydään ja millaisia jännitteitä siinä on, erityisesti käytännön ja teorian välillä. Lisäksi pyrin poimimaan sieltä ajatuksia ja väitteitä, jotka edustavat keskustelun erilaisia ulottuvuuksia ja argumentteja. Lisäksi menetelmän luonteen mukaisesti etsin erityisesti argumentteja, joihin on helppo ottaa kantaa.

Keskusteluavaruutta hahmottaessani kävi ilmi, että sukupuolen rooli rauhanrakennusprosesseissa on tällä hetkellä ajankohtainen ja paljon keskusteltu aihe. Materiaalia keskustelusta löytyi paljon, etenkin sukupuolen merkityksestä valtiotason rauhanprosesseissa eli virallisilla kanavilla. Sen sijaan sukupuolen roolista ruohonjuuritason prosesseissa löytyi vähemmän materiaalia. Näin ollen laajassa keskustelussa ei ole vielä huomioitu nykyaikaisen konfliktinratkaisun holistista luonnetta, vaan keskitytään lähinnä julkiselle valtiotasolle (Marshall 2000, 5).

Kun keskusteluavaruus on hahmotettu, on aika järjestellä ja analysoida eli mallintaa materiaali. Tässä vaiheessa myös Q-metodologia pakottaa tutkijan järjestämään materiaalin ulkoapäin pakotettuihin kategorioihin. Tämän keinotekoisuuden paikkaa kuitenkin haastattelutilanteiden operantti

lähestymistapa, jossa haastateltavat saavat järjestää materiaalin haluamallaan tavalla. Operanttius vaikuttaa siihen, että kategorioista muodostuu funktionaalisia, eikä pelkästään loogisia. Mallintamisen hankaluutena on saada otteesta edustava. (Brown 1993, 97.) Vaikka väitteet siis valitaan tutkijan luoman asetelman tai hänen käyttämänsä teorian pohjalta, tutkija ei voi ennalta päättää, miten haastateltavat suhtautuvat väitteisiin (Aalto 2003a, 120). Koska keskusteluavaruus sisältää käytännössä rajattoman määrän mielipiteitä, on sitä edustavan otoksen valintaan kiinnitettävä erityistä huomiota.

4.4 Keskusteluavaruuden mallintaminen eli Q-väiteotoksen muodostaminen

Tutustuttuani sukupuolen roolista rauhanrakentamisessa käytyyn keskusteluun olen lähtenyt hahmottelemaan tutkimuksen selkärangan muodostavaa edustavaa väiteotosta (Q-sample). Koska tutkimusasetelmani on asiatuntija- ja teoriapainoitteinen, olen ottanut tämän huomioon hahmottaessani keskustelun kokonaisuutta. Koska keskusteluavaruus on aiheesta riippumatta ääretön, on siinä esiintyvistä väitteistä pyrittävä kokoamaan edustava väiteotos eli Q-sample. Tärkeitä eivät ole niinkään yksittäiset väitteet, vaan väitetyypit, jotka nojaavat samantapaiseen argumentointiin. (Aalto 2003a, 119.)

Väiteotosta muodostaessani otin lähtökohdaksi ”kouluttavan” näkökulman johtuen vahvasta teoreettisesta painotuksesta ja läsnäolosta tutkimuskysymyksessä. Haastateltavat saisivat tämän näkökulman myötä todennäköisesti jo haastattelun aikana uusia ajatuksia käsiteltävästä aiheesta. Teoria vie ulos KUA:n omien materiaalien ja valtiotason dokumenttien tavasta puhua käsiteltävästä aiheesta ja tarjoaa uusia, yleensä radikaalimpia ajatuksia ja ratkaisumalleja. Pysin kuitenkin tutkimukseni laajemman tavoitteen mukaisesti yhdistämään teoriasta kumpuavia väitteitä käytännönläheisempiin väitteisiin, jotta ne olisivat yleistajuisempia ja palvelisivat tutkimuskysymystäni paremmin. Toisaalta kansainvälisen politiikan feministiset teoriat haluavat tulla lähelle käytäntöä ja arkipäivää, joten siinä mielessä teoria on ihanteellinen Q-metodologian vaatiman yleistajuisuuden ja selkeyden kannalta.

Väiteotosta voi lähteä keräämään empiirisen tai teoreettisen mallin avulla. Empiirisessä väitteiden keräystavassa väitteitä valitaan niiden empiirisen kiinnostavuuden perusteella, ja kategoriat nousevat ilmiöstä itsestään. Teoreettisessa keräystavassa tutkija luo keskustelun pääpiirteitä kuvaavan teoreettisen mallin, joka ikään kuin asetetaan ilmiön päälle. Empiirisen tavan riskinä on, että tutkija kerää vahingossa vain keskustelussa usein esiintyviä, tietyn tyyppisiä väitteitä. Q-metodologiassa

yksittäisten väitteiden sijaan on tärkeämpää löytää samaan argumentointiin perustuvia väiteluokkia, joita yksittäiset väitteet edustavat. Nämä väiteluokat tai niiden järjestämiseen käytetyt kategoriat, empiiriset tai teoreettiset, eivät kuitenkaan vaikuta ilmiöön saati sen operanttiin tulkintaan. On kuitenkin huomattava, että keskusteluavaruudesta poimitut väiteotokset voivat vaihdella sen mukaan, mitä teoriaa ne edustavat. Tämä vuorostaan voi vaikuttaa datan keräys-, analyysi- ja tulkintatapaan. (Ks. Aalto 2003b, Brown 1980, 189.) Itselläni väiteotoksen hahmottamistapa oli teoreettinen.

Väiteotoksen kerääminen on kuitenkin enemmän taidetta kuin tiedettä (Brown 1980, 186), ja siksi eri tutkijat tai erilaiset keräysmallit voivat johtaa keskenään erilaisiin väiteotoksiin samasta keskusteluavaruudesta. Tämä ei kuitenkaan ole menetelmän kannalta ongelma kahdesta syystä: Ensinnäkin, valittu rakenne otokselle on vain looginen rakennelma ja tavoite on päästä laajasti edustavaan otokseen. Toiseksi, huolimatta tutkijan malleista haastateltava luo omat merkityksensä väitteille jaotellessaan ne. On tutkittu, että erilaisten rakenteiden perusteella valitut erilaiset väiteotokset tulevat yleensä samoihin lopputuloksiin. (Van Exel & De Graaf 2005, 5.) Tutkijan on kuitenkin hyvä tuoda esiin se rakenne, jolla hän on jäsentänyt väiteuniversumia pienempiin luokkiin.

Väiteotosta muodostaessa väitteitä poimitaan aluksi noin kolminkertainen määrä. Sitten väiteotosta pienennetään helpommin hallittavaksi noin 40–60 väitteen kokonaisuudeksi (Aalto 2003a, 119). Päädyin 36 väitteen otokseen, sillä halusin pitää haastattelun mahdollisimman kompaktina. Esimerkiksi Barry ja Proops (1999, 340; 344) ovat sitä mieltä, että 36 väitettä on helposti hallittava kokonaisuus, joka on silti riittävä tuottamaan tilastollisesti merkittäviä tuloksia.

Itse koin ristiintaulukointimenetelmän (Taulukko 1) selkeimmäksi lähestymistavaksi 36 väitteen otoksen muodostamiseen. Taulukon avulla hahmottelin, miten kansainvälisen politiikan feministisen teorian eri piirteet heijastuvat toisaalta itse teorioissa, toisaalta käytännössä. Olen siis tulkinnut käytännön keskustelussa esiintyviä väitteitä teoreettisten linssien läpi helpottaakseni keskustelun hahmottamista. Taulukoinnin avulla muodostin ensimmäisen version väiteotoksesta, josta tein pilottihaastattelun graduseminaarissa. Tällöin huomasin, että väitteeni olivat liian pitkiä ja osa oli tietokilpailumaisia. Tämän palautteen perusteella lyhensin väitteitä ja etsin väitteitä, joissa olisi subjektiivisempi ja kantaaottavampi näkökulma faktanomaisten väitteiden sijaan. Tämän kokeiluhaastattelun lisäksi lähetin väitteeni kommentoitavaksi Pinja Lehtoselle, joka neuvoi minua

vielä pilkkomaan väitteitä, jotta haastateltavien olisi helpompi tulkita ne, ja lisäksi hän auttoi minua terävöittämään väitteitä. Näiden palautteiden ja neuvojen jälkeen koin, että väiteotos oli valmis⁷.

Väiteotosta muodostaessa tavoitteena on, että tutkija muokkaa väitteitä mahdollisimman vähän ja että väitteet olisivat mahdollisimman luonnollisia keskusteluavaruudessa esiintyviä väitteitä. Näin pyritään välttämään sitä, että itse mittaaminen vaikuttaisi mitattavana olevaan ilmiöön. (Brown 1980, 190.) Muokkasin joistain väitteistä kuitenkin hybridejä, eli yhdistin esimerkiksi KUA:n raporteissa esiintyneitä ajatuksia teoreettisiin ajatuksiin. Esimerkiksi väite 29 on hybridi käytännön ja postmodernin feminismin ajatuksista.⁸ Koska tutkimuskysymykseni ja tutkimukseni konteksti liittyvät tiiviisti ruohonjuuritason rauhantyöhön, erityisesti käytäntö-kategorian väitteet heijastelevat tätä ulottuvuutta. Lisäksi postmoderni feminismi -kategoriassa on väitteitä, jotka heijastelevat aiemmin käsittelemääni postmodernin feminismin ja antropologisen ruohonjuuritason konfliktinratkaisun yhdistelmää, esimerkiksi väite 23.⁹

Feministisistä epistemologioista korostuvat essentialismi ja postmodernismi, ja näistä soluista löytyy eniten väitteitä (15 kpl ja 16 kpl). Standpoint-epistemologiasta kumpuavat tai sen piirteitä edustavia väitteitä on vähemmän, yhteensä 5 kpl. Standpoint-epistemologiaan nojaavat väitteet olivat etenkin käytännön politiikkasuosituksiltaan hyvin lähellä postmodernin feminismin suosituksia, ja toisaalta epistemologian pohjalla oleva ontologinen sitoumus fyysisen kehon merkitykseen lähellä essentialismia, joten siksi sitä oli hankala erotella omaksi kokonaisuudekseen.

	1. kansainvälisen politiikan teoria	2. ruohonjuuritason rauhantyön käytäntö
a. essentialistinen feminismi	a1 6kpl	a2 9kpl
b. standpoint-feminismi	b1 2kpl	b2 3kpl
c. postmoderni feminismi	c1 10kpl	c2 6kpl

Taulukko 1. Sukupuoli ja rauhanrakennus -keskustelun teoreettinen malli.

⁷ Lopullinen väiteotos löytyy liitteestä 1, s. 85.

⁸ Väite 29: Somaliassa olisi tärkeää tunnustaa päivittäiset sukupuolittuneet käytännöt poliittisiksi ilmiöiksi luonnollisten sijaan.

⁹ Väite 23: Sukupuolten välinen tasa-arvo on asennekysymys ja siten mahdollista aikaansaada kulttuurikontekstista riippumatta.

Essentialistinen feminismi- eli a-kategoriassa käsitellään biologian merkitystä käytökseen ja siten myös rauhanprojekteihin. Lisäksi kategoriassa väitetään, että merkittäviä muutoksia ei tarvitse tehdä olemassa oleviin käytäntöihin tai rakenteisiin tasa-arvon luomiseksi. Kategoriasta a löytyvät esimerkiksi väitteet 2 ja 8.

Väite 2: Naisten tulisi hyödyntää biologiasta johtuvia ominaisuuksiaan (esim. sovinnonhakuisuus) rauhanneuvotteluissa. (a1)

Väite 8: Naisten osallistaminen perinteisten ja uskonnollisten johtajien rauhanprojektiin ei saa vaarantaa itse projektin onnistumista. (a2)

Kategoriassa b eli standpoint-feminismi korostetaan naisten sotakokemusten kuuntelemisen merkitystä polkuna kohti tasa-arvoisempaa yhteiskunnan jälleenrakennusprosessia. Standpoint-epistemologian hengessä naiset nähdään kuitenkin kategoriassa homogeenisena ryhmänä, eikä erilaisia identiteettejä ja niihin liittyviä tarpeita eritellä. Tästä kategoriasta b löytyvät esimerkiksi väitteet 16 ja 26.

Väite 16: Jos naiset olisivat mukana sotimassa, olisi tasa-arvokysymykset helpompi nostaa esiin konfliktia ratkaistaessa. (b1)

Väite 26: On käytännön rauhantyön kannalta tehokasta nähdä somalinaiset yhtenäisenä ja keskenään samanlaisena ryhmänä, eikä lähteä erottelemaan ryhmän sisäisiä eroja. (b2)

Kategoriassa c pohditaan postmodernin feminismin ja antropologisen ruohonjuuritason konfliktinratkaisuteorian ehdottamia ratkaisumalleja tasa-arvoisempaan ja kestävämpään konfliktinratkaisuun. Siinä korostetaan epätasa-arvoisten rakenteiden huomioimista, stereotyyppien purkamista, kulttuurisensitiivisyyttä ja asenteiden muuttamista tienä kohti tasa-arvoa rauhanprosesseissa. Kategoriasta c löytyvät esimerkiksi väitteet 30 ja 36.

Väite 30: Sotiminen ”naisten ja lasten puolesta” hankaloittaa naisten näkemistä vakavasti otettavina neuvottelijoina ja päätöksentekijöinä. (c1)

Väite 36: Somalimiehiä ja -naisia tulisi kouluttaa yhdessä tasa-arvokysymyksissä, jotta sukupuoliasenteita voitaisiin muuttaa. (c2)

4.5 Haastateltavat eli henkilöotos

Väiteotos herää henkiin haastateltavien tekemien tulkintojen myötä. Menetelmän pääpaino ei ole kollektiivisen tason keskusteluavaruuden mallintamisessa, vaan yksilötason tulkinnoissa (Aalto 2003b, 138). Siksi sopivien haastateltavien eli henkilöotoksen valinta on menetelmän kannalta tärkeää. Henkilöotoksen valinta ei ole sattumanvaraista, vaan haastateltaviksi valitaan tarkoituksenmukaisesti henkilöitä, jotka ovat tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja (Brown 1980, 192).

Koska tutkimusongelmanani on tarkastella sitä, millaisten näkemysten pohjalta Kirkon Ulkomaanavun toiminta muodostuu, pyysin haastateltavakseni järjestön rauhantyössä mukana olleita työntekijöitä. Minua kiinnostivat erityisesti henkilöt, jotka ovat olleet tavalla tai toisella mukana Somalia-projektissa; suunnittelemassa, kehittämässä tai toteuttamassa sitä. Koska projekti on pitkäjänteinen, myös henkilökunnassa tapahtuu sen aikana vaihtuvuutta. Sen takia haastateltavien joukossa on projektissa alusta asti mukana olleita henkilöitä sekä myöhemmin projektin parissa aloittaneita henkilöitä. Näin vastauksissa heijastuu ne näkemykset, joiden pohjalta projektia on rakennettu ja myös mahdolliset tulevaisuuden suunnat.

Haastateltavaksi pyrin saamaan tasavertaisesti sekä naisia että miehiä. Lopulta 15 vastanneesta henkilöstä seitsemän oli naisia, seitsemän miehiä ja yksi ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Vastaajien ikähaitari vaihteli syntymävuosien 1958 ja 1989 välillä. Koulutuksensa puolesta kaikki vastaajat tuntevat hyvin yhteiskunnallisia kysymyksiä, sillä suurin osa vastaajista (10 henkilöä) kertoivat opintotaustakseen kansainvälisen politiikan, valtio-opin tai rauhan- ja konfliktintutkimuksen. Muita vastaajien antamia opiskelualoja olivat yhteiskuntatieteet, toimittajatutkinto, humanistinen ala, viestintä ja psykologia. Vastaajien työtehtävät edustivat projektia eri näkökulmista: mukana oli laatutarkkailijoita, viestinnän ja hankehallinnon asiantuntijoita, johtavia rauhantyön asiantuntijoita, projektimanagereita, neuvonantajia ja esimiesasemassa olevia henkilöitä.

Vastaajien työkokemus kehitysyhteistyöstä vaihteli muutamasta vuodesta pariinkymmeneen vuoteen. Itsearviointilomakkeessa kartoitin vastaajien tietoa rauhanvälityksestä ruohonjuuritasolla, sukupuolen ja rauhanrakennuksen suhteesta, Suomen ulkopoliittisista linjauksista aihetta koskien, kansainvälisen politiikan feministisistä teorioista ja Kirkon Ulkomaanavun menetelmistä edistää tasa-arvoa rauhanrakennusprojekteissaan. Keskimäärin vastaajat arvioivat tuntevansa kehitysyhteistyön ja rauhanvälityksen perusperiaatteita hyvin, samoin tuttuja olivat ruohonjuuritason rauhantyön perusperiaatteet. Keskimäärin heikoimmin vastaajat kokivat tuntevansa kansainvälisen politiikan

feministisiä teorioita sekä Suomen ulkopoliittisia linjauksia sukupuolen ja kehitysyhteistyön suhteesta. Kirkon Ulkomaanavun omia menetelmiä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa rauhantyössään tunnettiin keskimäärin hyvin tai kohtalaisesti. Itsearviointilomakkeen tarkoituksena oli tuoda esiin, miten hyvin asiantuntijat itse kokevat olevansa tietoisia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisestä rauhantyössä käytännöllisellä ja poliittisella tasolla sekä teoreettisella tasolla.

Lopullinen henkilötökseni sopii tavoitteeseeni haastatella mahdollisimman asiantuntevaa joukkoa, jolla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta aiheesta ja jotka ovat eri tavoin olleet mukana vaikuttamassa Somalia-projektiin. Lisäksi henkilötöksen vaihtelevat työtehtävät sekä kokemustaso rauhantyöstä ja kehitystyöstä on hyvä asia, sillä näin otos edustaa todennäköisimmin mahdollisimman laajaa KUA:ssa esiintyvää mielipiteiden ja näkemysten skaalaa. Suurentamalla henkilötösta isommaksi kuin 15 henkilöä olisi laajentanut kirjoa entisestään, mutta tutkimuksen realiteetit ja KUA:n organisaation pieni koko huomioon ottaen otos on riittävä.

4.6 Koetilanteet

Haastattelutilanteessa osallistujat ryhmittelevät väitteet oman mielipiteensä mukaisesti Q-jaotteluksi normaalijakaumaa muistuttavalle asteikolle. Vastaaja ikään kuin arvostelee vastaukset ja asettaa ne sitten taulukkoon. Q-jaottelu kuitenkin eroaa perinteisestä arvosteluasteikosta siinä mielessä, että siinä ei ole objektiivisia oikeita vastauksia. Tämä ei tarkoita, etteikö aihetta kohtaan voisi olla olemassa standardeja tai arvostuksia, mutta itse jaottelutilanne perustuu mielipiteisiin johtuen väitteiden laadusta. Väitteet eivät luonteeltaan edusta objektiivisia totuuksia, vaan ovat kiistettävissä. Väitteet eivät ole esimerkiksi laatua ”George Washington oli Yhdysvaltain ensimmäinen presidentti” vaan ennemminkin ”George Washington on Yhdysvaltain paras presidentti”. (Brown 1980, 195.) Koetilanteiden tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten vastaajat näkevät kyseessä olevan ilmiön ja osoittaa heidän jaotteluiden kautta ilmaisemien mielipiteiden vaihteluvälin laajuuden ja moninaisuuden (tai samankaltaisuuden). Tarkoituksena ei ole siis kerätä prosentuaalista tietoa siitä, kuinka moni ihminen on tiettyä mieltä. (Ks. esim. Kitzinger 1987, 84.)

Väitteiden lisäksi koetilanteessa merkityksellinen tekijä on vastauslomake. Valitsin tutkimukseeni taulukon, jonka asteikko vaihtelee välillä +4 ja -4. Usein tutkimuksissa, joissa väitemäärä on pieni ($n < 40$), asteikko vaihtelee tällä välillä. Suuremman väiteotoksen tutkimuksissa asteikkokin on laajempi. Myös jaottelukäyrän jyrkkyys on oltava suhteessa asteikon leveyteen. Valitsin hieman jyrkemman käyrän, sillä väiteotoksessa on jonkun verran teoreettisia väitteitä, joista haastateltavilla ei

välttämättä ole kauheasti tietoa. Siksi nollan kohdalla on enemmän tilaa, ja näin ollen enemmän varaa epävarmuudelle. (Ks. esim. Brown 1980, 200.) Kuviossa 1 näkyy vastauslomakkeena käyttämäni pakotettu jakauma.

[illegible]

Kuvio 1. Q-jaottelun vastauslomake.

Valmistelin koetilanteet niin, että numeroin valmiin väiteotoksen 36 väitettä satunnaisessa järjestyksessä ja kirjoitin ne pahvisille korteille. Haastattelutilanteessa pyysin vastaajia lukemaan kortit ajatuksella läpi ja sitten asettelemaan ne kolmeen pinoon: samaa mieltä, eri mieltä ja en osaa sanoa. Sen jälkeen ohjeistin haastateltavia sijoittamaan väitteet kuvion 1 mukaiseen taulukkoon heidän henkilökohtaisen mielipiteensä mukaisesti siten, että jokaiseen lokeroon tulee yksi väite. Toteutin tällä menetelmällä yhteensä kolme haastattelua kesäkuussa 2015.

Q-jaottelussa on itse jaottelun lisäksi tärkeää pyytää haastateltavia kommentoimaan ja perustelemaan omia valintojaan. Näillä jälkihaastatteluilla voi selkeyttää vastauksia ja haastateltava pääsee perustelemaan valintojaan.

Koska henkilökohtaisia haastatteluja oli ajan ja paikan sopimisen vaikeuden vuoksi hankala järjestää, toteutin loput 12 haastattelua FlashQ-nimisellä sovelluksella. Ohjelmoin tutkimukseni väitteineen ja vastauslomakkeineen palvelimelle, joten vastaajat pystyivät osallistumaan tutkimukseeni haluamallaan hetkellä mistä päin maailmaa tahansa. FlashQ-sovellus toimikin hyvin Q-jaotteluaineiston keräämisen tapana. Sovelluksen heikkoutena on, että sen kautta ei saa koottua yhtä laajaa jälkihaastatteluaineistoa kuin henkilökohtaisilla haastatteluilla. Toisaalta se kevensi työmäärää, sillä vastaajien kommentit

väitteistä tulevat valmiiksi tekstimuodossa eikä tutkijan tarvitse suorittaa työlästä litterointivaihetta. Internetpohjaiset haastattelut toteutuivat elo-joulukuussa 2015.

Pyysin vastaajilta myös palautetta väitteistä ja koetilanteesta. Henkilökohtaisista koetilanteista palautteena oli, että väitteet herättivät paljon ajatuksia ja pohdinnan aiheita, ja olivat siten mielenkiintoisia. Toisaalta myös huomioitiin, että muutamiin väitteistä oli vaikea ottaa kantaa, koska vastaaja koki, ettei tiedä aiheesta tarpeeksi ja siksi asetti kyseiset väitteet nollan lähistölle. Esimerkkeinä tällaisista väitteistä nostettiin esiin väitteet numero 11 ja 24.¹⁰ FlashQ:n kautta vastanneet kommentoivat haastattelua ja sen rakennetta väitteidenasetteluineen mielenkiintoisiksi ja hyvin suunnitelluiksi. Toisaalta ei oltu tyytyväisiä siihen, että ohjelma antoi automaattisesti mahdollisuuden kommentoida vain ääripäihin asetettuja väitteitä. Palautteessa huomioitiin, että neutraalien väitteiden kommentoinnista olisi voinut saada enemmän irti tutkimukseen. Nämä palautekommentit auttavat parantamaan menetelmän soveltamista jatkossa ja lisäävät tutkimusprosessin osallistavuutta.

4.7 Korrelaatiot ja faktorianalyysi

Q-jaotteluiden keräämisen jälkeen aloitetaan tutkimuksen kvantitatiivinen vaihe. Etsimällä jaotteluiden välisiä korrelaatioita ja tulkitsemalla niitä faktorianalyysin keinoin halutaan löytää vastaajien mielipiteistä yhtäläisyyksiä. Q-jaotteluita verrataan keskenään, jotta voidaan selvittää, mitkä jaottelut ovat keskenään samankaltaisia ja mitkä eroavat toisistaan. Faktorin muodostavat jaottelut, jotka ovat samankaltaisia ja niistä löytyy perheyhtäläisyyksiä. Faktorianalyysissä etsitään tarkempaan analyysiin kaikkien faktoreiden sijaan sellaisia perustavanlaatuisia faktoreita, jotka tiivistävät muuttujien (Q-jaotteluiden) välillä esiintyvät korrelaatiomallit. Yksinkertaistetusti ne muuttujat, jotka korreloivat voimakkaasti keskenään, edustavat samaa faktoria. Muuttujat, joiden välinen korrelaatio on matala, latautuvat todennäköisesti toisella faktorilla. (Kitzinger 1987, 85.) Faktorien määrään vaikuttaa se, miten paljon erimielisyyttä henkilöotoksen keskuudessa esiintyy tutkittavasta aiheesta. (Brown 1980, 60).

Q-metodologiassa käytetään juuri faktorianalyysia, sillä sen avulla pystytään etsimään aineistosta uutta tietoa ja hakemaan sisällöllisesti parasta tilastollista ratkaisua. Q-metodologian filosofialle ei sovi yhtä hyvin tarkan hypoteesien testaukseen pohjautuva tai mekaaninen analyysitapa kuten varianssianalyysi

---

¹⁰ Väite 11: Naisten rauhanhanke Somaliassa jäi ilman rahoitusta, sillä rahoituskriteerit olivat liian tiukat. Väite 24: Koraania voidaan tulkita tasa-arvon näkökulmasta.

tai klusterianalyysi, sillä niillä voidaan päästä matemaattisesti tarkkaan, mutta silti sisällöllisesti tyhjään ratkaisuun. Tarkoituksena on faktorianalyysin kautta löytyneiden samanmielisten jaotteluiden kautta tutkia aiheesta vastaajien keskuudessa esiintyviä asenteita, representaatioita ja diskursseja. (Aalto 2003a, 122.)

Faktorianalyysin tekemiseen käytin PQMethod -ohjelmaa. Ohjelma ekstrakttoi korrelaation jokaisen Q-jaottelun välillä samanmielisten jaotteluiden eli faktoreiden löytymiseksi (Shinebourne 2009, 94). Tämän korrelaatiomatriisiin voidaan tarkastella vastaajien tekemien jaottelujen välisiä eroja ja samankaltaisuuksia. Seuraavaksi korrelaatiomatriisia koetellaan faktorianalyysin keinoin, jotta saadaan selville, kuinka moneen ryhmään Q-jaottelut jakautuvat. Jokaiselle Q-jaottelulle määräytyy faktorilataus, joka kuvaa muuttujan kuulumista tietylle faktorille. Lopullinen faktorimäärä riippuu Q-jaotteluiden varianssista, mutta seuraavaan vaiheeseen eli faktoreiden rotaatioon otetaan lopullista isompi määrä faktoreita, jotta kaikki mielipiteiden vaihtelut tulevat huomioiduiksi. (Brown 1980, 208.) PQMethod-ohjelmassa faktoreita voi kiertää suhteessa toisiinsa kaksi kerrallaan, X ja Y -akselistossa. Rotaation voi tehdä tilastollisiin periaatteisiin nojaavalla automaattisella varimax-rotaatiolla tai teoreettiseen näkökulmaan perustuvalla manuaalisella rotaatiolla. Manuaalisen rotaation avulla tutkija voi tarkastella mielipiteiden kirjoa eri näkökulmista, mutta se ei vaikuta faktorirakenteeseen eikä niiden edustamaan mielipideilmastoon. (Van Exel & de Graaf 2005, 9; Brown 1980, 166).

Omassa tutkimuksessani sain parhaiten vastaajien mielipide-eroja kuvaavan faktorirakenteen ekstraktoimalla faktorit pääkomponenttianalyysillä (PCA) ja kiertämällä faktoreita manuaalisesti. Faktorien manuaalisessa rotaatiossa faktorien välisiä kulmia muuttamalla voidaan tarkastella, mille faktoreille vastaajat sijoittuvat (Aalto 2003a, 122). Manuaalinen rotaatio antaa tutkijalle vapaammat kädet tulkita aineistoa kuin automaattinen varimax-rotaatio, ja sitä voidaan siksi kritisoida erityisesti objektiivisuuden näkökulmasta. Toisaalta myös manuaalisessa rotaatiossa aineiston sisältö rajoittaa tulkinnanvapautta ja antaa sille raamit. On todettu, että manuaalinen rotaatio mahdollistaa uuden tiedon tuottamisen vapaammin kuin varimax-rotaatio. (Brown 1980, 238.)

Faktorien jatkotulkinta perustuu idealisoidulle Q-jaottelulle eli samalla faktorilla olevien vastaajien eri väitteille antamien arvojen (-4 – +4) painotetulle keskiarvolle. Ideaalijaottelu viittaa siihen, että faktori eli diskurssi ymmärretään sen edustaman hypoteettisen ”ideaalivastaajan” suorittamana Q-jaotteluna. Tulkinnassa mielenkiinto keskitetään väitteisiin, jotka saavat korkeita negatiivisia tai positiivisia arvoja. (Aalto 2003a, 123.) Lisäksi tulkinnassa tulee ottaa huomioon, että vastaajat saattavat tulkita ja

ymmärtää väitteitä täysin eri tavalla kuin tutkija, ja siksi tulokset eivät välttämättä noudata mitään etukäteen luotuja hypoteeseja.

5 AINEISTON ANALYYSI JA TULKINTA

PQMethod -ohjelmalla tekemäni faktorianalyysillä selvisi, että 15 henkilön vastaajajoukon yhdenmielisyys oli tilastollisesti korkea. Q-metodologian periaatteiden mukaan tämä on odotettavissa kohtalaisen homogeenisen henkilöotoksen parissa tehtävässä tutkimuksessa. Lopputuloksena oli kaksi faktoria, joiden eroja ja yhtäläisyyksiä tässä kappaleessa analysoidaan. Kiertäessäni faktoreita vahvistin pienempää faktoria käyttämällä aineistosta löytynyttä potentiaalista kannatusta eli residuaalilatauksia. Koin, että pienessä henkilöotoksessa on tarpeen tuoda esille aineistossa esiintyvät narratiivit ja varianssit mahdollisimman tarkasti. Q-metodologiassa merkitykselliseksi nähdään yleensä faktorit, joiden eigenvalue¹¹ on yli 1 (Kitzinger 1987, 85), ja molemmat analyysiin mukaan ottamani faktorit täyttävät tämän ehdon.

Lopputulokseksi saamistani kahdesta faktorista ensimmäiselle sijoittuu 14 vastaajaa, ja toiselle yksi vastaaja¹². Nimesin faktorit I- ja II-faktoreiksi. Näiden kahden faktorin tilastollinen korrelaatio (0.30) on positiivinen, mutta kuitenkin riittävän pieni osoittamaan, että aineistossa on toisistaan poikkeavia mielipiteitä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä. Faktorit selittävät aineiston vaihtelusta yhteensä 61 %.

Taulukossa 1 näkyvät vastaajien lataukset kahdella analyysiin mukaan otetulla faktorilla. Faktorin kanssa täysin samaa mieltä olevan vastaajan korrelaatio faktorin kanssa on 1.0, ja päinvastaisesti korrelaatio -1.0 kuvaa henkilöä, joka on tehnyt jaottelut eri lailla kuin faktorilla olevat vastaajat ja on täysin eri mieltä faktorin kanssa. Tässä tutkimuksessa merkittävän latauksen vähimmäiskriteeri on $1/\sqrt{36} * 2.8$ (SEr) = 0.47 (36 viittaa väitteiden määrään, kaava ks. Brown 1986, 64), ja tämän vähimmäiskriteerin ylittävät lataukset näkyvät taulukossa tummennettuina. Vastaajista kaikki määrittivät jompaakumpaa faktoria, eikä kukaan latautunut merkittävästi molemmilla faktoreilla¹³. Faktorien välillä on kuitenkin myös yhtäläisyyksiä, sillä vastaaja 11 latautuu positiivisesti myös I-faktorilla (jääden kuitenkin alle vähimmäiskriteerin eli 0.47).

---

¹¹ Perinteisesti faktorianalyysissä eigenvaluen on ajateltu kuvaavan faktorin vahvuutta ja siten sen merkityksellisyyttä.

Yleensä huomioon otetaan yli 1.00 eigenvaluen saavia faktoreita, vaikka tämän tuottaman sisällöllisen lisäarvon merkitys on kyseenalaistettavissa. (Brown 1980, 40.)

¹² Q-metodologisessa tutkimuksessa yhden vastaajan määrittämiä faktoreita hyödynnetään yleensä, jos hänen latauksensa on huomattavan korkea ja jos hänen roolinsa tutkimuksen kohteena olevassa keskustelussa on tärkeä (Aalto 2003a, 124).

¹³ Q-metodologiassa vastaajat, jotka latautuvat useammalla faktorilla merkittävästi, jätetään pois analyysistä, sillä heidän mielipiteessään sekoittuu useamman faktorin näkökulma eivätkä he siten edusta yhtä faktoria ”puhtaasti” (ks. esim. Kitzinger 1987, 98; Aalto 2003a, 126).

Vastaaja	Faktori	
	I	II
N1	0.81	0.14
N2	0.59	0.14
M3	0.78	0.27
N4	0.73	-0.10
N5	0.86	0.18
M6	0.79	0.14
N7	0.79	0.02
M8	0.66	-0.10
X9	0.75	-0.43
M10	0.68	-0.03
M11	0.30	0.88
M12	0.81	-0.11
N13	0.65	-0.14
N14	0.77	-0.05
N15	0.77	-0.05
eigenvalue	7.96	1.30
% variaatiosta	53	8

Taulukko 2. Vastaajien sijoittuminen faktoreille. Lataukset pyöristetty kahden desimaalin tarkkuudelle, ja merkittävät lataukset on tummennettu.

Taulukko 2 kuvaa faktoripisteistä eli idealisoitua Q-jaottelua, johon faktorien analyysi perustuu. Sen avulla voidaan tulkita faktorien sanomaa PQMethod-ohjelman laskeman faktorin ideaalivastaajan jaottelujen kautta, eli millaisia näkemyksiä sukupuolen ja ruohonjuuritason rauhanrakennuksessa henkilöotoksessa esiintyy. Lisäksi faktorien tulkinnan apuna käytetään vastaajien kommentteja väitteistä sekä jälkihaastatteluja. Väitteiden saamat faktoripisteet voidaan jakaa kolmeen luokkaan: vastauslomakkeen ääripäihin sijoitetut (1) faktoria luonnehtivat (*characterizing*) väitteet, korkeita arvoja saaneet (2) faktoreita erottavat (*distinguishing*) väitteet ja molemmilla faktoreilla samat arvot saaneet (3) konsensusväitteet. (Van Exel & de Graaf 2005, 10.) Nollan lähelle sijoitetut väitteet eivät ole analyysin kannalta relevantteja, sillä ne ovat merkityksettömiä tai liian moniselitteisiä (Aalto 2003a, 123). Tähän luokitteluun perustuen olen ottanut faktorien tulkinnassa huomioon faktorilla korkeita positiivisia tai negatiivisia (-4, -3, -2, +3, +2, +4) arvoja saaneet väitteet.

Väite	Faktori I	Faktori II
1	-3	0
2	-2	1
3	-4	-4
4	-1	1
5	0	-3
6	3	2
7	1	2
8	0	0
9	0	-4
10	-2	-1
11	-1	-3
12	0	-2
13	-4	1
14	2	-1
15	-2	1
16	-1	4
17	0	0
18	-1	0
19	4	-1
20	1	1
21	-1	0
22	2	3
23	1	3
24	1	3
25	4	-1
26	-3	-3
27	0	-2
28	-2	-2
29	2	0
30	0	-2
31	2	4
32	3	2
33	3	0
34	-3	0
35	0	2
36	1	-1

Taulukko 3. Faktoripisteet eli faktorilla olevien vastaajien väitteille antamien arvojen painotetut keskiarvot (idealisoitu Q-jaottelu).

5.1 Faktori I: Naisten kokemuksia kuuntelemalla kohti osallistavampaa rauhantyötä

Faktorilla I koetaan voimakkaasti, ettei biologisilla argumenteilla ole järkevää perustetta eikä niitä tulisi siksi käyttää naisten osallistumista edistävän rauhantyön taustana. Faktorilla ollaan toisaalta myös realistisia siinä mielessä, että naisten (biologiasta juontuvia tai muita) taitoja rauhanneuvottelijoina ei haluta liiaksi tulkita, sillä naisia on tähän mennessä erityisesti Somalian rauhanneuvottelupöydissä ollut mukana varsin vähän eikä niistä siten koeta olevan tarpeeksi kokemusta. Lisäksi faktorilla korostetaan naisten kokemusten kuuntelemisen merkitystä sekä erilaisten, sukupuoleen sitoutumattomien roolien merkitystä ja rauhantyön käytännöistä epätasa-arvoisten tottumusten purkamista sekä asenteiden muuttumista erityisesti sisältäpäin. Faktori I selittää vastaajien jaotteluiden variaatiosta 53 % ja on siten selitysvoimaisin faktori. Kappaleessa olevista taulukoista löytyvät faktoria I luonnehtivat väitteet sekä väitteet, jotka erottavat sen faktorista II.

5.1.1 Biologiset argumentit menneisyyden harhana

Faktoria I määrittävät vastaajat eivät allekirjoita essentialismin henkeen nojautuvia argumentteja teoreettisella tai rauhantyön käytännön tasolla. Faktorin edustajat ovat vahvasti eri mieltä siitä, että miesten ja naisten tasa-arvo voitaisiin nähdä toisistaan erillisinä ilmiöinä, ja että Somaliassa voidaan keskittyä naisten oikeuksiin miesten saavutettua jo tasa-arvon tilan (väite 13). Ajatuksen karkeuden korostamiseksi eräs vastaaja vertaa pelkästään naisiin keskittymistä tasa-arvoasioissa puhuttaessa rauhanneuvottelujen käymiseen vain yhden konfliktiosapuolen kanssa. Sen sijaan faktorilla korostetaan tasa-arvoa yhteiskunnan perustana, ja sekä miesten että naisten oikeuksien yhtäaikaista huomioimista tärkeänä tekijänä kestävän tasa-arvon rakentamisessa.

“Tasa-arvo on yhteiskunnan perusta. Sitä ei voi rakentaa keskittymällä vain yhteen ryhmään. Miesten tasa-arvo ei ole kunnossa jos naisia sorretaan.”

“Tasa-arvo viittaa molempiin sukupuoliin. Ei ole mahdollista, että yhdellä sukupuolella on tasa-arvo mutta toisella ei. Naisten oikeuksien paraneminen ei tule toteutumaan tai kestäämään, jos dialogiin ei oteta mukaan myös miehiä, se olisi vähän niin kuin rauhanneuvottelujen tekeminen vain yhden konfliktin osapuolen kanssa.”

Lisäksi faktorilla koetaan tärkeäksi, että myös miehet tukevat omalta osaltaan naisten oikeuksien toteuttamista esimerkiksi HeforShe-kampanjan hengessä. Eräs vastaaja kokee, että tällaista kehitystä on Somaliassa jo tapahtunut.

“HeforShe. Kun miehet edistävät naisten oikeuksia niin sitten maailmalla menee kovaa. Somaliasta on tästä esimerkkejä.”

Faktorille I sijoittuneet henkilöt olivat haluttomia hyväksymään biologisia ilmiöitä ohjaavana tekijänä niin tasa-arvoasioissa kuin konfliktien syntymisessäkään. Negatiivisen vastaaoton sai väite, jossa naisten arvioitiin olevan luonnostaan rauhanomaisempia ja siten parempia rauhanneuvottelijoita (väite 1). Samaan teemaan liittyen faktorilla ei ajatella, että naisten tulisi käyttää synnynnäisiä ominaisuuksiaan hyväksi rauhanneuvotteluissa (väite 2), sillä sukupuolten välisiä biologisia eroja ei pidetä merkittävinä ainakaan mitä tulee rauhanneuvotteluihin ja niiden onnistumiseen.

“Tää on ehkä semmonen oma pragmaattinen elämäkokemuksen kautta tuleva mutta mä en pysty millään sanomaan että se olis... tai tämä niinkun biologinen lähestymistapa se on niinkun... mä en ehkä tiedä siitä muutenkaan tarpeeks mutta mun kyllä niinku hunch on se, että näin ei voi ihan sanoa.”

“En usko siihen, että on ainakaan biologisia sukupuolten välisiä eroja, jotka jotenki nyt olis niinku merkittäviä tässä hommassa.”

Johdonmukaisesti essentialistinen näkemys konfliktien syntymiseen vaikuttavista biologisista tekijöistä koettiin kyseenalaiseksi, eikä faktorilla ajatella, että konfliktien olemassaoloa voitaisiin perustella ihmisten luontoon kuuluvalla luonnollisella väkivaltaisuuksella. Sen sijaan koettiin, että asennemuutos ja siten kulttuurinmuutos on mahdollista, koska monet ihmiset ovat altistettuina tietyille toimintamalleille, joita ei ole osattu tai haluttu muuttaa.

“Eli koska konfliktien taustalla on usein ihmisten biologinen taipumus turvautua väkivaltaan ongelmien ratkaisussa, on väkivaltaa hankalaa kitkeä. Ja näissä on nyt tää biologia, mistä mä oon eri mieltä.”

“I don’t buy into biological justification of violence.”¹⁴

“Biologinen taipumus väkivaltaan on outo ajatus.”

“Näkisin asian ennemminkin asenne-/kulttuurikysymyksenä kuin biologisena ominaisuutena. Toisin sanoen, ihminen on opetettu/altistettu tiettyihin toimintamalleihin.”

---

¹⁴ Kaikki vastaajat suorittivat Q-jaottelut suomeksi, mutta osa koki helpommaksi perustella näkemyksiään englanniksi.

Biologiaan pohjaavien argumenttien kyseenalaistaminen avaa rauhantyölle ovia muutokseen, jota ei voitaisi tehdä, jos ihmisten ominaisuuksien ajateltaisiin olevan luontaisia ja siten universaaleja ja muuttumattomia. Samalla se poissulkee realistisen koulukunnan keskiössä olevan ajatuksen anarkian tilassa tapahtuvien konfliktien vääjäämättömyydestä. Tämä näkemys mahdollistaa ongelmakohtien (epätasa-arvoiset rakenteet, väkivaltaisuus) näkemisen enemminkin asenteina ja siten muutettavissa olevina. Tähän liittyen moni faktoria määrittävä vastaaja kommentoi, että rauhantyön tehtävänä on ennenkaikkea saada aikaan paikallisten omasta halusta kumpuavaa muutosta, eikä ulkoapäin ohjattuja uudistuksia koettu tehokkaaksi toimintatavaksi.

	I (II)
13. Somaliassa tasa-arvoasiat ovat miesten osalta kunnossa, joten siksi tulee keskittyä naisiin. –A2	-4 (1)
1. Naiset ovat luonnostaan rauhanomaisempia kuin miehet. –A1	-3 (0)
34. Koska konfliktien taustalla on usein ihmisten biologinen taipumus turvautua väkivaltaan ongelmien ratkaisussa, on väkivaltaa hankala kitkeä. –A1	-3 (0)
2. Naisten tulisi hyödyntää biologiasta johtuvia ominaisuuksiaan (esim. sovinnonhakuisuus) rauhanneuvotteluissa. –A1	-2 (1)

Taulukko 4. Faktorin I biologisiin argumentteihin nojaavien väitteiden saamat arvot.

5.1.2 Naisten kokemusten kuunteleminen ja erilaisten roolien ymmärtäminen tärkeää

Faktorilla I koetaan konfliktinratkaisun kannalta tärkeäksi, että erilaisten ryhmien ääntä kuunnellaan konfliktinratkaisussa, ja että se on olennaista konfliktin juurisyiden löytämiseksi ja ratkaisemiseksi. Lisäksi koetaan, että perinteisesti sukupuolittuneet roolit voivat konfliktissa vaihtua, eikä niitä tulisi ajatella liian mustavalkoisesti. Tässäkin mielessä faktori I eroaa faktorista II, jolla taas ei vahvasti koeta tärkeäksi roolien moninaisuuden hahmottamista tai naisten kokemusten kuuntelemista.

Faktoria I määrittävät vastaajat olivat erittäin yksimielisiä siitä, että naiset ja miehet voivat yhtä hyvin ottaa konfliktin aikana uhrin, syyllisen, hoivaajan tai vastuunkantajan rooleja (väite 25). Useampi vastaaja kyseenalaisti naisille perinteisesti varattuja hoivaajan ja suojeltavan rooleja. Eräs vastaaja sanoi, että tätä oli pyritty huomioimaan jo projektin pilottivaiheessa, jolloin naisten erilaiset ja konfliktin kulkuun vaikuttavat roolit olivat nousseet esiin. Mielenkiintoisena huomiona faktorilla on se,

että konfliktin osapuoli voi olla myös osallistumatta siihen suoraan taistelijan roolissa. Sen lisäksi, että naiset eivät välttämättä täytä vain heille perinteisesti annettuja rooleja, faktorilla huomioidaan, että myös miehet voivat ottaa näitä rooleja (suojeltava, uhri) kuten naisetkin voivat ottaa “miesten rooleja” (suojelija, vastuunkantaja). Yksi vastaaja huomioi, että konfliktin aikana roolit ovat usein sukupuolittuneita. Tämä on huomiona mielenkiintoinen, ja sen jatkona voisi miettiä, mihin tämä pohjautuu ja voisiko sitä rauhantyöllä pyrkiä purkamaan.

“-- mehän tehtiin semmoinen niin sanottu baseline study siinä hankkeessa silloin alkuvaiheessa jossa nimenomaan tarkasteltiin näitten perinteisten johtajien asemia yhteiskunnassa mutta myöskin tätä ikään kuin erilaisten toimijoiden rooleja niin se tuli hirveen vahvasti tää että naiset ei oo vaan sivustakatsojia tai uhreja vaan että heillä on ihan rooli siellä niin kuin tän konfliktin osapuolina, ei ehkä taistelijoina suoraan mutta, monenlaista semmosta roolia että tää ei oo myöskään siltä osin mustavalkoinen.”

“Eli käytännössä ajatus siitä, että kuitenkin samantapaisia rooleja voi olla miehillä ja naisilla ihan yhtä lailla. Se, miten se konfliktissa aina näyttäytyy, miten se tulee esiin, ehkä mitkä ajatukset nousee pinnalle ja mitkä on esillä, niin ne on varmaan jopa niinkun sukupuolipainottuneita sit osittain syystä ja osittain syyttä. Mutta on itsensäanselvää se, että sekä miehillä tai naisilla voi olla nää molemmat roolit.”

Yksi vastaaja muistutti, että konfliktit koskettavat aina kaikkia – tätä ajatusta laajentamalla voidaan myös ajatella, että sillä perusteella kaikilla osapuolilla on myös toimijuutta sitä ratkaistaessa. Faktorilla pohditaan myös kategorioiden luonnollistamisen haasteita siinä mielessä, että ne jättävät monia ryhmiä huomioimatta ja vaikeuttavat heidän mukaanottamista konfliktinratkaisussa.

“Naiset uhreina/suojeltavina ja miehet taistelijoina/suojelijoina -asetelma jättää piiloon monia ryhmiä, kuten aseelliseen taisteluun osallistuvat naiset tai esim. seksuaalisen väkivallan kohteiksi joutuvat miehet. Tämän seurauksena samat ryhmät jäävät helposti marginaaliin mm. avustustyössä, ex-taistelijoiden reintegraatiossa ja rauhanneuvotteluissa.”

Tähän liittyen faktorilla hyväksytään vahvasti ajatus, että naisten konfliktikokemusten kuunteleminen on olennaista, jotta heihin vaikuttavia tekijöitä voidaan ottaa huomioon rauhaa ja uutta yhteiskuntaa rakentaessa, ja että konfliktin juurisyyt saadaan selville (19). Ei riitä, että pelkästään yksi ryhmä arvioi toista sen puolesta, vaan eri ryhmien on saatava oma äänensä kuuluviin. Kun faktorilla nousee samanaikaisesti esiin ajatus, että miesten tulee puolustaa naisten oikeuksien toteutumista, onkin harkittava, mikä on naisten puolesta puhumista ja mikä naisten oikeuksien puolesta puhumista. Lisäksi epäillään, avautuvatko naisille ovet päätöksentekoon myöhemminkään, jos heitä ei ole huomioitu uutta yhteiskuntaa rakentaessa.

“-- meillä pitää olla niinkun sekä se kokemustieto ja ne juurisyyt mitkä on olemassa että pystytään myös puuttumaan niihin sitten ja silloin totta kai se tarvitsee kaikkien niiden joita se konflikti on koskettanu kokemuksen, ja naisten pitää totta kai olla siinä osana.”

“Vielä tänäkin päivänä rauhanneuvottelut ruohonjuuritasolta korkeimmalle eliittitasolle asti käydään lähestulkoon yksinomaan miesten kesken. Jos neuvottelut perustuvat väestön pienen osan kokemuksiin, lopputulos on hatara. Tämä sen lisäksi, että tällainen järjestely edistää myös rakenteellista epätasa-arvoa. Rauhanneuvottelut ovat osa poliittista prosessia, ja politiikka jatkuu helposti ilman naisia myös konfliktin laannuttua, jos alkuperäisissä neuvotteluissa vain miehiä.”

“Miehet eivät voi arvioida naisten kokemuksia, vaan jokaisen ryhmän (myös nuoret) tulee saada oma äänensä kuuluville.”

Vaikka faktorilla koetaan, että naisten ja miesten roolit voivat konfliktissa vaihdella, ei sillä kuitenkaan aktiivisesti kiisteta sitä, etteikö naisten kokemukset konfliktista olisi erilaisia miesten kokemuksista. Vaikka sukupuolittuneiden roolien voidaan periaattessa nähdä vaihtelevan, ajatellaan käytännössä roolien ja kokemusten noudattavan tyypillistä linjaa. Tietynlainen jännite teoreettisten roolien moninaisuuden ja pragmaattisen käytännön välillä on olemassa.

“Naisten kokemus konflikteista on erilaista ja ratkaisumallit saattavat olla sellaisia joita ei ole kokeiltu. Hyviä kokemuksia on mm. muualta Afrikasta.”

	I (II)
25. Sekä naiset että miehet voivat olla konfliktin uhreja tai syyllisiä, hoivaajia tai vastuunkantajia. C1	4 (-1)
19. On tärkeää kuunnella naisten kokemuksia sodasta, jotta heille tärkeitä kysymyksiä voidaan nostaa esiin rauhanrakennusvaiheessa. B1	4 (-1)

Taulukko 5. Faktorin I kokemuksiin ja rooleihin liittyvien väitteiden saamat arvot.

5.1.3 Epätasa-arvoiset rakenteet ja asenteet huomiotava käytännön rauhantyössä

Teoreettisempien pohdintojen lisäksi myös rauhantyön käytännöt herättävät ajatuksia faktorilla I. Epätasa-arvoisiin rakenteisiin puuttuminen rauhantyöllä saa kannatusta. Faktoria määrittävät henkilöt eivät kuitenkaan erittele konkreettisia keinoja, joilla näitä rakenteita voitaisiin tehdä näkyväksi ja siten tunnistamisen myötä osaksi rauhantyötä. Numeeristen indikaattorien ei koeta kertovan koko kuvaa. Rakenteiden lisäksi faktorilla pohditaan yhteistyötä muiden kentällä toimivien konfliktinratkaisujärjestöjen kanssa. Myös näkökulmissa rauhantyön käytäntöjen suhteen faktorit I ja II eroavat hienoisesti toisistaan, sillä yhteistyö muiden rauhantyön toimijoiden kanssa koetaan faktorilla I tärkeämmäksi.

Eräs vastaaja koki tärkeäksi, että Somalia-projektissa otettiin heti alussa sukupuolisensitiivinen lähtökohta, mutta huomioi kuitenkin, että koko projektin käynnistymistä ei ainakaan alussa kannattanut vaarantaa vaatimalla liian voimakkaasti naisten mukaanottoa (väite 33). Faktorilla kuitenkin koetaan, että valtarakenteiden muuttamisen on kuuluttava rauhantyön osa-alueisiin. Vastauksissa nousee esiin jännite siinä, missä määrin tasa-arvoa voidaan rauhantyössä sisällyttää mukaan, jos samalla toivotaan muutoksen nousevan kulttuurisensitiivisesti sisältäpäin ja halutaan ylipäättään saada aikaan rauhanprojekti. Valtarakenteiden muuttaminen koetaan tärkeäksi, sillä epäoikeudenmukaisuuksien nähdään juontuvan niistä ja vain niihin vaikuttamalla koetaan saatavan kestäviä tuoksia. Hankalampaa on luoda linkki näiden rakenteiden muuttamisen ja käytännön rauhantyön välille.

“-- toki tekemällä sukupuolisensitiivistä työtä miesten kanssa niin voisi saada aikaan parempia tuloksia tai voi jopa aiheuttaa hallaa jos sitä ei tee. Mutta sitten samalla niin minusta se kuitenkin on vähän niin, että jos se tulis se naisten mukanaolo saman tien ja ois aiheuttanu sen että koko homma ei olis lähteny ollenkaan käyntiin niin kyllä se oli sit ikäänkun validi ratkasu. Että tää on mun mielestä mielenkiintonen ja keskeinen pohdinta.”

“Rauhantyössä on käsiteltävä myös valtarakenteita, joihin kuuluvat miesten ja naisten väliset suhteet. Rauha ei ole vain aseellisen konfliktin poissaoloa.”

“Usein epäoikeudenmukaisuudet johtuvat rakenteista. Näissä tapauksissa ainoastaan rakenteita muuttamalla saadaan kestäviä tuloksia.”

Sukupuolittuneiden rakenteiden näkeminen luonnollisina vaikeuttaa niihin puuttumista, sillä silloin niiden ajatellaan olevan olemassa joka tapauksessa. Faktorilla I koetaan, että naisten heikompaa asemaa ei tulisi ajatella muuttumattomana tosiseikkana, vaan poliittisena ja sosiaalisena konstruktiona.

“Sukupuolittuneet käytännöt olisi tärkeää tunnistaa ihmisen luomiksi sosiaalisiksi konstruktioksi niiden luonnollistamisen sijaan, jotta nähdään myös ihmisten potentiaali halutessaan muuttaa näitä käytäntöjä.”

Faktorilla I ei uskota numeroiden voimaan: kiintiöt, tilastolliset indikaattorit ja osallistumisprosentit eivät faktoria määrittävien vastaajien mielestä joko ole käytännössä todellisuutta tai ylipäätään kerro osallistumisen laadusta (väite 14). Faktorilla pureudutaan siihen, mitä kiintiöiden takaa löytyy: vaikka naiset pääsevät osallistumaan, he eivät välttämättä marginalisaation takia saa aikaan niitä muutoksia, joita heidän on kiintiön turvin toivottu parlamentissa tekevän. Eräs vastaaja toteaa, että olisi kiinnitettävä huomiota siihen prosessiin, jolla naisten osallistumista mahdollistetaan.

“En jaksa uskoa, että numeeriset indikaattorit kertovat koko kuvaa. Ehkä keihäänkärkeni tässä on, että niin usein paperilla (indikaattorit, quotat tms.) ovat teoriaa ja wishful thinking kun taas käytäntö on muualla. Social change on tärkeää. Ja se on hidasta. Ei riitä että Somalian parlamentilla oli women quota viime vaaleissa – jos heidät marginalisoitiin parlamentissa ja jos yhteiskunta ei ole mitenkään muuttunut niin seuraavissa vaaleissa naisia ei edes äänestetä ‘sisään’.”

“Participation is a very qualitative process, and often the numbers don’t (tell) much about that women may be 1/3 or even 1/2 of total participants, but the question is what kind of process enables their actual participation.”

KUA:n yhteistyö muiden rauhantyön toimijoiden kanssa herätti faktorilla ristiriitaisia tunteita. Yleisesti ottaen yhteistyö koettiin tärkeäksi, mutta samalla eräs vastaaja koki sen olevan haaste KUA:lle. Hän koki, että oman spesifin erikoisalan etsiminen on tuottanut KUA:lle vaikeuksia löytää yhteistyökanavia muiden kentällä samantyyppisiä projekteja tekevien järjestöjen kanssa, ja koki, että puutteita muiden samantyyppisten projektien kartoituksessa on ollut. Erityisesti naisten osallistamiseen suuntaaviin projekteihin Somaliassa ei vastaajan mukaan perehdytty tarpeeksi.

“Tää on ehkä sellanen, miten sen sanoisi, vallitseva haaste minusta Kirkon Ulkomaanavussa, että haetaan hyvin vahvasti sitä sellasta nicheä että tehdään vähän muuta kun muut tekee, ainutlaatusta ja ehkä kokeilevaa. Niin se helposti vähän ajaa siihen asenteeseen, että ei lähetä niinkun sen yhteistyön kautta ja olemassa olevaan toimintaan mukaan menemisen kautta. Ja se on minusta välillä kyllä oikeasti haitta. Niinkun nyt esimerkiksi toi mitä mä tosta naishankkeesta kuvasin, että ei me perehdytty kyllä ollenkaan... Että ei pelkästään se että kartotetaan että ollaan tietosia vaan että haettais yhteistyökumppaneita.”

Tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentumiseen vaikuttaminen rauhantöiden keinoin nähdään faktorilla isona muutoksena, johon tarvitaan yhteisiä ponnistuksia. Peilattuna edelliseen näkemykseen tulisikin pohtia, onko yhteistyön ja koordinaation edistämiseksi tehty tarpeeksi töitä.

“KUA ei voi toimia yksin. Kyseessä on niin suuri muutos yhteiskuntaan ettei yksi toimija voi siihen vaikuttaa ilman yhteistyötä muiden kanssa.”

	I (II)
33. Jos rauhantöissä pyritään suuriin tavoitteisiin nopeasti huomioimatta epätasa-arvoisia rakenteita, ei välttämättä saada parannettua tilannetta. C1	3 (0)
29. Somaliassa olisi tärkeää tunnistaa päivittäiset sukupuolittuneet käytännöt poliittisiksi ilmiöiksi luonnollisten sijaan. C2	2 (0)
14. Sukupuolten välistä epätasa-arvoa ei voi paljastaa pelkästään numeerisin indikaattorein (esim. naisten köyhyys tai koulutustaso), vaan pitää myös tarkastella asenteita ja kulttuuria. C1	2 (-1)
15. KUA voi vähentää sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta haitallisia tapoja ja asenteita Somaliassa ilman yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa. -A2	-2 (1)

Taulukko 6. Faktorin I rakenteisiin ja asenteisiin liittyvien väitteiden saamat arvot.

5.2 Faktori II: Aktiivinen rooli konfliktissa takaa toimijuuden

Faktorien I ja II tuottamissa narratiiveissa on paljon yhteistä, mutta myös sävyeroja erityisesti mitä tulee naisten rooleihin ja edellytyksiin toimia tasavertaisesti päätöksentekoprosesseissa. Eniten faktori II eroaa faktorista I mitä tulee biologisiin argumentteihin, sillä faktorilla II ei täysin tyrmätä biologian vaikutusta. Siksi koin, että myös tämä vain yhden vastaajan määrittämä faktori on hyvä ottaa analyysiin mukaan. Faktori II selittää vastaajien jaotteluiden variaatiosta 8 % ollen toiseksi selitysvoimaisin faktori. Kappaleessa olevista taulukoista löytyvät faktoria II luonnehtivat väitteet ja väitteet, jotka erottavat sen faktorista I.

Analyysin haasteena on, että kyseinen vastaaja suoritti jaottelun FlashQ-ohjelmalla, eikä jättänyt omaa nimeään näkyviin haastattelun yhteydessä. Näin ollen analyysin tueksi oli hankala saada lisätietoa jaotteluperusteista. Tämä rajoittaa faktorin syvällisempää analyysia, mutta sitä on kuitenkin mahdollista

tarkastella yleisemmällä tasolla ja heijastella sen viestiä faktoriin I. Koska tutkimukseni vastaajajoukko on pieni, tämän pikkufaktorin poisjättäminen ei mielestäni kuvaasi aineistoa tyhjentävällä tavalla.

5.2.1 Mitä isompi rooli konfliktissa, sitä enemmän toimijuutta

Faktorilla koetaan, että “naisille on annettu vähemmän roolia ensisijaisesti” konflikteissa kuin miehille, ja siksi heidän puolustuskykyään ei voi verrata miehiin (väite 9). Tämä faktorilla esitetty ajatus ei heijastele emansipoivaa toimijoiden oman äänen kuulemistä, vaan ennemminkin ulkoapäin johdettua prosessia, jossa roolit ja toimijoiden paikat yhteiskunnassa “annetaan”. Tähän liittyen faktori nostaa esiin, että naisten osallistuminen konfliktiin taistelijan roolissa toisi heille lisää toimijuutta ja oikeuttaisi heidän osallistumisensa konfliktinratkaisuneuvotteluihin (väite 16). Naisten toimijuutta käsittelevät väitteet saavat faktorilla korkeita arvoja, joten ne luonnehtivat faktorin sanomaa voimakkaasti ja samalla erottaa sen faktorista I. Faktoria määrittävä vastaaja perustelee naisten osallistumista konflikteihin taistelijan roolissa seuraavalla tavalla:

“Simply because they become stakeholders who should be approached in the conflict resolution negotiations.”

Tämä näkemys poikkeaa faktorista I, jolla ajatusta taistelijan roolin ja päätöksentekijäroolin yhteydestä ei nähdä näin selkeänä. Eräs faktorin I vastaajista kuvasikin, että naisten toimiminen sotilaina ei voi olla edellytyksenä keskusteluille mukaanottamiselle, sillä taistelijana oleminen ei automaattisesti tee tietoisemmaksi konfliktista ja sen yhteiskunnallisista syistä ja vaikutuksista.

Koska faktorilla koetaan, että käytännön konfliktitilanteessa Somalian tilanteessa naisilla on ollut vähemmän roolia, ei naisten myöskään uskota pystyvän itsenäisesti tuomaan esiin mielipiteitään ja vaikuttamaan yhteisöön ilman uskonnollisten johtajien ja muiden perinteisesti arvostettujen henkilöiden vaikutusta (väite 5). Faktorilla ei siis koeta, että ainakaan tällä hetkellä Somaliassa naisilla olisi yhteisössään vaikutusvaltaa nostaa asiaa esiin ilman valmiiksi johtavissa asemissa olevien henkilöiden (yleensä miesten)¹⁵ tukea tai kannatusta.

---

¹⁵ Tutkimuksen taustahaastatteluissa kävi ilmi, että perinteiset ja uskonnolliset johtajat ovat Somaliassa lähes poikkeuksetta miehiä.

9. Naiset eivät kykene konflikteissa puolustamaan itseään yhtä hyvin kuin miehet. –A1	-4 (0)
16. Jos naiset olisivat mukana sotimassa, olisi tasa-arvokysymykset helpompi nostaa esiin konfliktia ratkaistaessa. B1	4 (-1)
5. Somalinaiset voivat vaikuttaa yhteisöönsä ilman yhteisön mielipidejohtajien tai uskonnollisten johtajien tukea. –C1	-3 (0)
30. Sotiminen ”naisten ja lasten puolesta” hankaloittaa naisten näkemistä vakavasti otettavina neuvottelijoina ja päätöksentekijöinä. – C1	-2 (0)

Taulukko 7. Faktorin II rooleihin ja toimijuuteen liittyvien väitteiden saamat arvot.

5.2.2 Stereotyyppien purkaminen tärkeää

Kun faktorilla I hylättiin vahvasti biologiset argumentit, ei faktorilla II oteta essentialistisiin argumentteihin yhtä vahvasti kantaa. Ne sijoittuvat nollan lähistölle tai hienoisesti positiiviselle puolelle (esim. väitteet 1 ja 2). Silti faktorilla II nähdään faktorin I tavoin tärkeäksi, että stereotyyppioita ja ennaltaoletettuja sukupuolirooleja puretaan, jotta naisista saataisiin aktiivisia toimijoita (väite 31). Tämä väite allekirjoitetaan voimakkaammin faktorilla II kuin faktorilla I. Faktorilla II koetaan, että stereotyyppiat estävät naisten aktiivista osallistumista ja kutistavat heidän rooliaan yhteisön asioiden hoidossa. Silti faktorilla ei koeta, että naisten ja lasten puolesta sotiminen vaikeuttaisi naisten näkemistä tasaveroisina päätöksentekijöinä (väite 30).

“Because these stereotypes are underlying rootcauses that are blocking women’s active participation in community affairs. Social space will be rarely given to women as far as these stereotypes there to hold back women’s societal role.”

Faktorilla II uskotaan vahvasti, että sukupuolten välinen epätasa-arvo on viime kädessä asennekysymys, ja siksi sen aikaansaaminen on mahdollista kulttuurin senhetkisistä rakenteista riippumatta (väite 23). Koraanin tulkitseminen tasa-arvotyötä tukevalla tavalla nähdään myös mahdolliseksi, ja se tämä ajatus saa faktorilla vahvaa positiivista latausta (24). Samalla faktorilla nähdään, että tällainen asennerakennelmia purkava työ on pitkäjänteistä ja vaatii lisäpanoksia rauhantyöhön (27). Somalia-projektin osana alunperin olleen naisten oman rauhanhankkeen suhteen faktorilla koetaan, että sen tavoitteita ja toimintamalleja ei sinällään tarvitse muuttaa (12).

	II (I)
31. Jotta naisista saadaan aktiivisia toimijoita, stereotyyppiset kahtiajaot ja valmiit sukupuoliroolit (esim. suojeltava-suojelija) pitää tietoisesti purkaa. C1	4 (2)
23. Sukupuolten välinen tasa-arvo on asennekysymys ja siten mahdollista aikaansaada kulttuurikontekstista riippumatta. C1	3 (1)
24. Koraania voidaan tulkita tasa-arvon näkökulmasta. C2	3 (1)
35. Naisten pärjääminen yhteiskunnassa on riippuvainen laajemmasta kontekstista eikä siitä, onko naisilla taloudellisia resursseja toimia. C1	2 (0)
27. Sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä rauhantyö ei vaadi merkittävää ajallista ja rahallista lisäpanosta verrattuna tavalliseen rauhantyöhön. –A2	-2 (0)
11. Naisten rauhanhanke Somaliassa jäi ilman rahoitusta, sillä rahoituskriteerit olivat liian tiukat. –A2	-3 (-1)
12. Somalian naisten rauhanrakennusprojektin tavoitteita ja toimintamalleja tulisi muuttaa. –C2	-2 (0)

Taulukko 8. Faktorin II stereotyyppien purkamiseen liittyvien väitteiden saamat arvot.

Faktorien I ja II konsensusväitteet

Faktoreiden muodostamien diskurssien eroavaisuuksien lisäksi on hyödyllistä tarkastella, mistä asioista oltiin molemmilla faktoreilla samanmielisiä, vaikka Q-metodologian pääasiallisena tavoitteena onkin kartoittaa aineistosta löytyvää diskurssien kirjoa. Tämä auttaa hahmottamaan faktorien muodostamaa kokonaisuutta. Diskurssien yhteneväisyyksiä voidaan tarkastella konsensusväitteiden avulla. Konsensusväitteet ovat väitteitä, jotka ovat saaneet molemmilla faktoreilla tismalleen tai lähestulkoon samoja arvoja. Myös konsensusväitteiden analyysissa otin huomioon vain väitteitä, jotka ovat saaneet korkeita arvoja (-4, -3, -2, +2, +3, +4) eli jotka koetaan faktoreilla tärkeiksi. Kappaleesta löytyvissä taulukoissa on väitteet, jotka saavat samankaltaisia arvoja molemmilla faktoreilla.

Faktoreilta I ja II löytyi kolme väitettä (3, 26, ja 28) joista ajatellaan tismalleen samalla lailla. Lisäksi löytyi kolme väitettä (22, 32, 6), jotka ovat saaneet lähes samoja arvoja (ovat max. yhden arvon päässä

toisistaan). Kummallakaan faktorilla ei nähdä, että miehet olisivat naisia parempia rauhanneuvottelijoita (3), eikä uskota, että somalinalaisia kannattaa käsitellä yhtenäisenä ryhmänä (26). Myöskään ei allekirjoiteta sitä, että rauhanhankkeissa riittää, että mukana on yksi erillinen naiskomponentti (28). Molemmilla faktoreilla uskotaan, että tasa-arvoa voidaan luoda kulttuuria kunnioittavalla rauhantyöllä (22), ja että tasa-arvo tulisi olla rauhantyön tavoite eikä väline (32). Lisäksi molemmat faktorit jakavat ajatuksen, että epätasa-arvoa ei voida purkaa kaikkialla maailmassa samoin keinoin (6).

Ensinnä, molemmilla faktoreilla negatiiviseen ääripäähän sijoittuu väite, jossa miesten sanotaan olevan naisia parempia rauhanneuvottelijoita (3). Molemmilla faktoreilla kommentoidaan, että tämän näkemyksen tukemiseksi ei ole tieteellistä näyttöä. Sille ei nähdä olevan ”mitään perusteluja”, eikä sen katsota ajatuksena kuuluvan enää nykyaikaan.

”Eri ryhmien, biologisten tai muiden, jäsenten asettaminen muiden yläpuolelle on perinpohjaisesti todistettu harha eikä kuulu tälle vuosituhannelle.”

Etenkin faktorilla I korostuu ajatus, että tätä argumenttia käytetään usein perustelemaan miesten ylivaltaa rauhanneuvottelutilanteissa. Faktorilla myös nähdään, että käytännössä ainakin Somaliassa naisten kompetenssia rauhanneuvotteluissa on vaikea arvoida, sillä naiset eivät juuri koskaan ole neuvottelupöydissä. Miehillä koetaan olevan paremmat kontaktit ja verkostot, jotka tuovat heille lisää rauhanneuvotteluissa olennaista luottamusta ja uskottavuutta kuin naisilla, joilla nämä verkostot ovat yleensä heikommät, ja siksi käytännön rauhanneuvotteluissa naiset voivat näyttäytyä huonompina rauhanneuvottelijoina. Tämä koetaan kuitenkin ongelmalliseksi ”oravanpyöräksi”.

”No, se jälleen, että mulla ei oo mitään esimerkiksi tutkimuksia osottaa siihen plus että hirvittävän suuri osa rauhanneuvottelijoista on miehiä. Mutta se jälleen jonkinnäköisenä luonteenpiirteenä tai ominaisuutena ei takaa yhtään mitään. -- niinkun pitkiä prosesseja jos taas on ollut niinkun suurin osa tai lähes käytännössä kaikki miehiä niin se nainen vaikka se ois parempi rauhanneuvottelija niin se voidaan nähdä heikompana tai huonompana. Jos se nähdään niin itse asiassa siitä tulee niinkun... hullua kyllä... huonompi rauhanneuvottelija koska sillä ei oo sitä luottamusta osapuoliin. Että tää on ehkä semmonen oravanpyörä, jota pitäis pystyä vähitellen poistamaan.”

Vaikka käytännön syistä miehet koetaan paremmiksi rauhanneuvottelijoiksi tai naisten roolia ei kokemustiedon puutteen vuoksi haluta arvioida, niin ajatus synnynnäisestä paremmuudesta ei saa kannatusta. Ratkaisuksi naisten aliedustukseen nähdään, että naisille saataisiin lisää kokemusta rauhanneuvotteluista mahdollistamalla heidän täysipainoinen osallistumisensa ja siten kasvattamalla

heidän sosiaalista arvostustaan. Lisäksi koetaan, että vasta tämän jälkeen olisi mahdollista arvioida, onko sukupuolella neuvottelujen onnistumisen kannalta merkitystä.

”This is a strong opinion used to ensure that men are the mediators. I actually cannot say if and in what conditions men or women are better mediators, because women are so rarely in that position.”

”Miehet toimivat useammin rauhanneuvottelijoina, joten heillä on enemmän kokemusta. Miesten korkeampi sosiaalinen status voi myös antaa heille neuvotteluissa tarvittavaa arvovaltaa. Nämä eivät kuitenkaan ole synnynnäisiä ominaisuuksia, vaan juontavat juurensa sosiaalisista käytännöistä. Mikäli naisilla olisi mahdollisuuksia hankkia kokemusta ja he nauttisivat samaa sosiaalista arvostusta, olisi heillä todennäköisesti yhtä hyvät mahdollisuudet menestyä neuvottelijoina.”

”Se, että miehiä on enemmän neuvottelupöydissä ei välttämättä tarkoita sitä, että he olisivat parempia. Ensin pitäisi antaa naisille mahdollisuus osallistua täysipainoisina jäseninä rauhanneuvotteluihin. Vasta sitten olisi tarpeeksi kattava materiaali katsoa, onko sukupuolella väliä rauhanneuvotteluiden onnistumiselle.”

Myöskään faktorilla II ei olla samaa mieltä siitä, että miehet olisivat automaattisesti naisia parempia rauhanneuvottelijoita. Sen sijaan sillä koetaan, että naiset ovat usein halukkaampia lopettamaan väkivaltaisuuksia haavoittuvaisten lasten suojelemiseksi. Näin ollen faktorilla II vahvistuu jo aiemmin tulkittu hienoinen taipumus ajatella naisten roolia essentialistisemmin ja perinteisiin nojautuvammin kuin faktorilla II.

”Not true because there is no scientific prove for this argument. Secondly, women are more inclined to hurry up to end violence, they care more about the children vulnerable.”

	I	II
3. Miehet ovat parempia rauhanneuvottelijoita kuin naiset. –A1	-4	-4

Taulukko 9. Konsensusväite rauhanneuvottelutaidoista.

Toisena molemmilla faktoreilla korkealle negatiiviselle puolelle asettuu väite siitä, että somalinaiset olisi rauhatyön toteutuksen kannalta tehokasta nähdä yhtenäisenä ryhmänä (26). Ryhmien näkeminen homogeenisena nähdään ongelmallisena kestävän konfliktinratkaisun näkökulmasta sekä jopa katalyyttina konfliktien syntymiseen.

”Somalinaiset eivät ole yhtenäinen ryhmä. Jos heidät käsitellään yhtenä ryhmänä, ei saavuteta kestäviä tuloksia.”

”Eri ryhmien, biologisten tai muiden, näkeminen homogeenisena on tekijä useimmissa konflikteissa, ja tätä tulisi välttää viimeiseen asti.”

Lisäksi koetaan, että miesten erilaiset roolit hahmotetaan yleensä paremmin, ja on luonnollisempaa, että miehet voivat hoitaa erilaisia rooleja. Yleensä ajatellaan, että naisia määrittää ensisijaisesti heidän sukupuolensa – tämä huomio on myös postmodernin feministisen kritiikin ytimessä ja menee siten vielä pidemmälle kuin erilaisten roolien havaitsemiseen. Eräs vastaaja huomioikin, että miesten tapaan myös naisten identiteettiä tulisi määrittää heidän toimintansa ja kuulumisensa yhteiskuntaan, eikä vain se, että he ovat naisia.

”Naiset eivät ole pelkästään sukupuolensa vaan myös perheensä, sukunsa, etnisen ryhmänsä, puolueensa tms. jäseniä aivan samalla tavalla kuin miehet. Koska naisia ei määritä pelkkä sukupuoli, olisi rauhantyössä mielekästä ottaa huomioon myös muut heidän identiteettiään määrittävät tekijät samalla tavalla kuin miehiä analysoidessa.”

	I	II
26. On käytännön rauhantyön kannalta tehokasta nähdä somalinaiset yhtenäisenä ja keskenään samanlaisena ryhmänä, eikä lähteä erottelemaan ryhmän sisäisiä eroja. –B2	-3	-3

Taulukko 10. Konsensusväite ryhmän sisäisistä eroista.

Kolmantena molemmilla faktoreilla koetaan tärkeäksi, että rauhanhakeissa naisnäkökulma otetaan mukaan holistisemmin kuin vain yhden irtonaisen ”naiskomponentin” turvin (28). Tällainen syvälle menevä valtavirtaistaminen on hankalampaa, kuin vain liittää ”naiskomponentti” esimerkiksi mainintana hankkeen papereihin (lisää naiset ja sekoita –tyylyisesti). Ajatuksena läpileikkaavuus saa kuitenkin kannatusta, ja lisäksi nähdään, että läpileikkaava sukupuolinäkökulma on ollut Somalia-projektissa mukana alusta lähtien. Rauhanhankkeiden koetaan koskevan kaikkia väestönosia, eikä siksi nähdä perusteita eristää tai marginalisoida tiettyjä ryhmiä prosessista. Jos näin käy, hankkeiden ei uskota toimivan.

”No kyllä mun mielestä kysymys sukupuolesta pitäis olla läpileikkaavasti siellä kaikessa mukana. Millä tavalla se on, niin jälleen jos mietitään rauhanprosessissa eri komponentteja ja elementtejä olkoon nyt sitten sotilaitten integrointi –okei, siellä saattaa olla suurin osa miehiä mutta siellä on myös kuitenkin naisia joukossa -, olkoon sitten taloudelliset tavallaan askeleet eteenpäin, niin jälleen sen pitäis pystyä keskittyyn koko väestöön eli silloin nyt otetaan se osa missä naiset integroidaan tähän yhteiskuntaan niin se ei vaan millään toimi.”

	I	II
28. On riittävää, jos rauhanhankkeeseen sisällytetään yksi naisiin liittyvä komponentti. – A2	-2	-2

Taulukko 11. Konsensusväite holistisesta lähestymistavasta.

Neljänneksi molemmat faktorit uskovat, että epätasa-arvoon voidaan puuttua kohdemaan kulttuuria kunnioittavalla tavalla (22). Vaikka epätasa-arvo esimerkiksi Somaliassa pureutuu syvälle kulttuuriin ja sen rakenteisiin, ei näiden rakenteiden purkamisen edesauttamista koeta ongelmalliseksi kulttuurisensitiivisyyden näkökulmasta. Eräs vastaaja kommentoi, että epätasa-arvoa voidaan kitkeä kulttuuria kunnioittavalla tavalla etsimällä kulttuurista muutosta tukevia ajatuksia ja asenteita eikä asenteiden muutos ole ristiriidassa kulttuurisensitiivisyyden kanssa. Tähän liittyen Koraanin tulkitsemiseen tasa-arvolähtökohdista (24) ei ole otettu faktorilla I paljon kantaa, mutta saa faktorilla II kannatusta. Myöskään somaliperinteiden säilyttämisen vaikutuksia naisten asemaan ei ole kummallakaan faktorilla kommentoitu.

Liittyen väitteeseen 22, vastaajat kokevat, että kysymys muutoksen ja kulttuurisensitiivisyyden suhteesta on kehitysyhteistyön ytimessä. Vaikka muutoksen halutaan lähtevän sisältäpäin, ei faktoreilla kuitenkaan uskota, että kulttuurin pitäisi antaa oikeutus asioiden senhetkiselletilalle. Sen sijaan, että kulttuurisensitiivisyys ymmärrettäisiin puuttumattomuutena, se tulisi nähdä enemmän kulttuuriin sisäänkirjoitettujen vaihtoehtojen mallien etsintänä ja esiinnostamisena.

”-- ehkä tää ensimmäinen niin tää on niinku minusta niinku se kehitysyhteistyön ydinajatus, että kulttuuria kunnioittaen voidaan tehdä asioita myöskin sellaiseen aseenteelliseen muutokseen liittyviä tavoitteita voi olla vaikka ne olis senhetkistä vallitsevaa kulttuuria (vastaan). Niin samalla tavalla mä uskon, että se pätee tähän rauhantyöhön ja sukupuolten välisen epätasa-arvon poistamiseen että minusta se oli niinku se ydinkeskustelu siinä tai ydinlogiikka koko tuossa Somalia-työssä, et lähetään ikään kuin siitä kulttuuripohjasta liikkeelle.”

”Eli se kulttuurikonteksti on aina se, jossa ollaan aina sillä hetkellä, sen kulttuurin ei pidä antaa justifioida ja antaa merkitystä sille, tai olla niinkun oikeutuksena sille miten asiat on, mutta sillon myöskään asiat ei niinkun etene tehokkaasti ja ehkä pysyvästi jos sitä ei olla, niinkun lähetä siitä kulttuurista käsin. Ja se meidän toimintamalli muutenkin pohjautuu ja pitäisi pohjautua siihen, että se ei oo joku ulkopuolinen juttu mitä viedään vaan lähdetään sisäpuolelta ja käytetään hyväksi niitä malleja ja asioita mitä siellä on olemassa.”

Tähän liittyen eräs vastaaja nosti esiin esimerkin siitä, miten Somaliassa imaamit miettivät itse naisten rooleja, kun KUA oli mahdollistanut turvallisen tilan keskustella aiheesta. Vastaajan mukaan tämä oli hyvä tapa tukea muutosta sisältäpäin, antamalla tila ja asettamalla toimijoille oikeita kysymyksiä pohdittavaksi. Näin KUA:n toimintamallin mukaisesti paikalliset voivat itse asettaa rajat ja toimintasäteet, vaikkakin tällä lähestymistavalla muutos vie aikaa.

	I	II
22. Sukupuolten väliseen epätasa-arvoon voidaan puuttua kohdemaan kulttuuria kunnioittavalla rauhantyöllä. C1	2	4

Taulukko 12. Konsensusväite kulttuuria kunnioittavasta rauhantyöstä.

Viidenneksi molemmilla faktoreilla allekirjoitetaan väite siitä, että tasa-arvo tulisi olla rauhantyön oleellinen tavoite eikä väline muiden tavoitteiden toteuttamiseksi (32). Tasa-arvo koetaan ihmisoikeudeksi, joka tekee tasa-arvosta tärkeän siinäkin mielessä, että KUA toimii ihmisoikeusperustaisesti. Tasa-arvo koetaan tärkeäksi tasapainoisen yhteiskunnan rakennusaineeksi.

”Sukupuolten tasa-arvo luo perustaa yhteiskunnalle konfliktin jälkeen, jonka päälle voi rakentaa.”

”Ei väline rauhanrakennukseen vaan ihmisoikeuskysymys. Ja tällä io-kysymyksellä on paljon vaikutuksia rauhantyön lisäksi.”

	I	II
32. Sukupuolten tasa-arvoa ei tulisi nähdä rauhanrakentamisen välineenä, vaan yhtenä tärkeänä tavoitteena. C1	3	2

Taulukko 13. Konsensusväite tasa-arvon näkemisestä tärkeänä tavoitteena.

Viimeisenä molemmilla faktoreilla ajatellaan, ettei sukupuolittuneita toimintamalleja voida purkaa kaikkialla samalla lailla (väite 6). Jos ajateltaisiin tämän olevan mahdollista, oltaisiin lähellä essentialistista ja biologista ajatusta siitä, että koska sukupuoliroolit johtuvat biologiasta, ne ilmenevät maailmanlaajuisesti samanlaisina ja siten niitä voidaan myös ratkoa samoin työkaluin. Faktorilla I väite on tulkittu länsimaat – muut kulttuurit -näkökulmasta, eli että länsimaista tapaa ymmärtää sukupuoliroolit ei tulisi siirtää muualle sellaisenaan, ja toisaalta se, mikä on epätasa-arvoa länsimaissa, ei välttämättä ole sitä muualla.

”Ei ole olemassa yhtä universaalia normia sukupuolirooleista. Olisi väärin olettaa, että läntinen malli olisi ainoa oikea. Tulee tarkastella kontekstia, jossa sukupuoliroolit esiintyy ja etsiä syitä sille, miksi niin on. Ehkä jotkut ensisilmäyksellä epätasa-arvoiset asiat länsimaisesta perspektiivistä selittyvät, kun ymmärtää kontekstin. Lisäksi en usko, että voi tuoda “sustainable change” sukupuolirooleihin ulkopuolelta, vaan muutoksenhalun pitää syntyä kulttuurin sisältä.”

	I	II
6. Sukupuolittuneita toimintamalleja (esim. miehistynyt päätöksenteko) ei voida purkaa samalla lailla kaikkialla maailmassa.	3	2

Taulukko 14. Konsensusväite toimintamallien kontekstisidonnaisuudesta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia mielipiteitä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä esiintyy henkilöotokseen valittujen KUA:n rauhantyön asiantuntijoiden keskuudessa. Alakysymyksinäni oli, 1) miten nämä mielipiteet suhteutuvat teoretisointiin postmodernista feminismistä ja ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta ja 2) KUA:n projektidokumenttien sukupuolidiskurssiin. Tässä luvussa vastataan tutkimuskysymyksiini Q-metodologian keinoin keräämäni aineiston perusteella. Lisäksi luvussa pohditaan, miksi mielipiteiden kartoitus aiheesta on tärkeää ja muotoillaan tutkimuksen pohjalta esiinnousevia toimintaideoita. Lopussa arvioidaan tutkimuksen toteutusta ja työn perusteella herääviä tulevaisuuden tutkimusmahdollisuuksia.

Aineiston tuottaman kahden faktorin eli mielipideryhmän perusteella voidaan yleisesti sanoa, että sukupuolen roolista sekä KUA:n omassa rauhantyössä että ylipäätään vallitsee melko vahva konsensus johtuen suurelta osin vastaajajoukon homogeenisuudesta (esim. itsearviointilomakkeesta ilmenevät koulutustausta, työkokemus ja sitä kautta luotu asiantuntijuus), mutta myös mielipide-eroja löytyy erityisesti mitä tulee biologian vaikutukseen ja naisten toimijuuteen. Toisaalta biologisia argumentteja vastustetaan vahvasti, toisaalta niillä nähdään olevan käytännön konfliktitilanteissa vaikutusta. Naisten toimijuus nähdään toisaalta rakentuvan tietoisesta perinteisten roolien purkamisesta, toisaalta aktiivisesta osallistumisesta konfliktiin jolloin asema rauhanneuvotteluissa ansaitaan. Sukupuolen rooli koetaan myös kiistattoman tärkeäksi osaksi KUA:n tekemään rauhantyötä, sillä kestävään konfliktiratkaisuun tarvitaan koko yhteiskunnan yhdessä muotoilema rauhantila. Molemmilla faktoreilla hyväksyttiin teorian pohjalta muodostettuja väitteitä, mutta niiden ei nähty heijastavan todellisuutta Somalian tapauksessa, vaan ennemminkin olevan pitkän aikavälin tavoitteita.

Haastattelun ohessa täytetyistä itsearviointilomakkeista esiin nousee huomio, että aihepiiri ei sen keskeisestä strategisesta roolista huolimatta ole kokonaisuutena katsottuna henkilöotoksen asiantuntijuuden ytimessä. Erityisesti huomionarvoista on, että haastatellut asiantuntijat eivät koe tuntevansa KUA:n omia menetelmiä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa rauhantyössä erinomaisesti, vaan hyvin tai kohtalaisesti. Tämä on tutkimuksen kannalta tärkeä huomio, sillä se nostaa esiin läpileikkaavien strategisten tavoitteiden tiedottamisen ja jalkauttamisen merkityksen koko rauhantyön asiantuntijajoukolle.

Seuraavaksi vedän faktorien tuottamia mielipiteitäryhmiä eli diskursseja yhteen peilaten niitä rakentamaani teoriapohjaan vastatakseni varsinaiseen tutkimuskysymykseen (Millaisia mielipiteitä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhatyössä esiintyy henkilötöksen keskuudessa?) ja ensimmäiseen alakysymykseen (Miten mielipiteet heijastuvat postmoderniin feminismiin ja antropologiseen konfliktinratkaisuteoriaan?). Heijastamalla henkilötöksen subjektiivisia mielipiteitä kansainvälisen politiikan teoretisointiin voidaan tuoda uusia työkaluja rauhantyöhön sekä sukupuolen roolin ymmärtämiseen sen osana.

Analyysin tarkoituksena ei ole katsoa, vastasivatko osallistujat teoriapohjaani suhteutettuna ”oikein” vai ”väärin”, vaan ainoastaan peilata niitä toisiinsa uusien lähetymistapojen muotoilemiseksi. Q-metodologian perustuessa subjektiiviseen tulkintaan, on myös huomioitava, etteivät vastaukset välttämättä noudata tutkijan ennakoimina kategorioita. Vaikka molemmilla faktoreilla hyväksyttiin paljon postmoderniin feminismiin ja antropologiseen konfliktinratkaisuun liittyviä väitteitä, on tärkeää myös hahmottaa, miten näitä näkemyksiä voitaisiin käytännössä hyödyntää.

Tutkimukseni teoreettisena linssinä on rakentamani yhdistelmä kansainvälisen politiikan postmodernia feminismiä ja konfliktinratkaisun antropologista lähestymistapaa. Tämä rakennelma muodostui sekä tutkimusongelman tarpeiden pohjalta että siitä huomiosta, ettei sukupuolen roolia emansipoivissa ruohonjuuritason rauhanprosesseissa ole teoreettisessa keskustelussa juurikaan nostettu esiin. Keskeisiä ainesosia tässä teorialinssissä ovat kappaleessa 4.4. käsitellyt (1) valtavirtateorioiden kritiikki ja siten pyrkimys tehdä valtavirrassa näkymättömiä ilmiöitä ja toimijoita näkyväksi, (2) kulttuurisensitiivisyys ja universalististen konfliktin ja sukupuolen ymmärtämistapojen hylkääminen sekä (3) biologisen determinismin vastustaminen ja sukupuolten epätasa-arvon ja konfliktien muodostumisen näkeminen biologisen taipumuksen sijaan sosiaalisesti rakentuneena asennekysymyksenä. Tämä linssi haastaa perinteisen ajatuksen rauhanvälitysprosessista tasaisena, usein ulkopäinjohdettuna prosessina kohti selkeää tavoitetta (rauhaa ja sodan poissaoloa), jossa yhteiskunnan ylimmillä tasoilla johdetut neuvottelut saavat aikaan tavoitellun rauhan tilan kestävästi ja tehokkaasti.

Faktorilla I ollaan voimakkaasti biologiaan pohjaavia argumentteja vastaan, niin sukupuolten välisten erojen kuin konfliktien syntymää selittävien tekijöiden suhteen. Faktoria I määrittääkin erimielisyys kappaleessa 5.4. esittelemäni väiteluokka a. (essentialisten feminismi) kanssa, ja suurin osa faktoria määrittävistä väitteistä ovat erimielisiä tämän väiteluokan kanssa. Lisäksi vastaajien esittämät kommentit tukevat tätä havaintoa. Erimielisyys tämän väiteluokan kanssa ei kuitenkaan automaattisesti

tarkoita toisessa ääripäässä olleen postmodernin väiteluokan hyväksymistä tai ymmärtämistä, vaan viesti on tulkittava vastaajien tekemien tulkintojen kautta.

Peacock (2001) on todennut, että kritisoimalla essentialistista suhtautumista voidaan päästä kiinni niihin yhteiskunnallisiin perusteisiin, jotka luovat epätasa-arvoa. Siksi tällaisten ennakoita määriteltujen kategorioiden purkaminen on tärkeää juurisyihin pureutuvan konfliktinratkaisun kannalta. Ennaltamääritellyt kategoriat näyttäytyvät yleensä stereotyyppisinä oletuksina, joiden purkaminen koetaan molemmilla faktoreilla (erityisesti faktorilla II) tärkeäksi. Faktorilla I huomioitiin myös sukupuoliroolien rakentuminen sosiaalisen konstruktion kautta, joka on keskeinen huomio myös postmodernissa feminismissä (ks. esim. Shepherd 2013).

Faktorilla II taas ei yhtä voimakkaasti vastustettu biologisia argumentteja. Faktorin II viesti oli siinä mielessä teorialinssin valossa ristiriitainen, että vaikka siellä positiiviseen ääripäähän sijoittui väite 31 ”Stereotyyppiset kahtiajaot tulee purkaa”, samalla faktorilla kommentoitiin naisten rauhanneuvottelijaroolia essentialistiseen huolenpidon etiikkaan nojautuen. Faktorin vastaaja koki, että naiset haluavat yleensä saada väkivaltaisuuksia nopeaan päätökseen, koska he välittävät enemmän haavoittuvaisista lapsista. Tämä edustaa tyypillistä esimerkkiä siitä, miten naisten päätöksentekoa liitetään laajempien yhteiskunnallisten teemojen sijaan äitiyteen tai sen mahdollisuuteen (Väyrynen 2007). Naisten biologisten ominaisuuksien, kuten sovinnonhakuisuuden, käyttäminen hyödyksi rauhanneuvotteluissa (väite 2) on saanut faktorilla hieman kannatusta.

Faktoria II kuvaa samanmielisyys väiteluokka c. postmoderni feminismi kanssa, mutta vastaajan väitetulkintoissa nousee enemmän esille essentialismi ja standpoint (naisten parempi neuvotteluasema, jos he olisivat sotilaan roolissa). Tästä voisi tulkita, että faktorilla postmodernismiin viittaavat väitteet koetaan ihanteena ja tavoitetilana, mutta käytännön konfliktien suhteen vastaajan näkemykset ovat stereotyyppisempiä. Tämä sama huomio koskee osittain myös faktoria II, jossa naisten vahvempaan asemaan rauhanneuvotteluissa ja yhteiskunnan konfliktinjälkeisessä rakennustilassa suhtaudutaan toiveikkaasti mutta samalla myös tämänhetken realiteetit huomioiden.

Toisena teorialinssin kannalta kiinnostavina teemoina faktoreista nousevat esiin sukupuolten roolit ja kokemusten merkitys. Postmodernissa feminismissä identiteetit koetaan nomadisiksi ja liikkuviksi, eikä yhtä tiettyä ryhmää kuvaaksi stabiileiksi piirteiksi. (Väyrynen 2007, 138). Tätä logiikkaa noudattaen myöskään esimerkiksi naisille annetut roolit tai kokemukset eivät voi olla läpi viiteryhmän yhdenmukaisia. Antropologisen konfliktinratkaisuteorian mukaan binaarioppositioita ja vakiintuneita

käsityksiä purkamalla voidaan avata mahdollisuuksia uusien toimijoiden mukaan ottamiselle, jolla voi olla ratkaiseva vaikutus pitkäkestoisten tulosten aikaansaamisessa.

Faktorilla I naisten kokemusten kuunteleminen ja erilaisten roolien hahmottaminen koettiin tärkeäksi. Standpoint-teoretisoinnissa naisten konfliktikokemukset nostettiin ensimmäistä kertaa tärkeäksi teemaksi: sen kantavana huomiona on, että sota kohdistuu naisiin ja miehiin eri tavoin. Tämä ei kuitenkaan jätä tilaa sukupuolesta riippumattomille rooleille ja naisten sekä miesten kokemusten laajalle kirjolle. Vaikka faktorilla I allekirjoitetaankin naisten kokemusten kuuntelemisen merkitys, moni vastaaja korosti myös sitä, että ainakin teoriassa roolit voivat vaihdella, ja myös miehet voisivat olla hoivaajia ja naiset suojelijoita. Faktorilla II taas naisten kokemusten kuuntelua ei koettu yhtä tärkeänä, vaikka stereotyyppien purkaminen sai vahvaa kannatusta.

Kysymys toimijuudesta oli hankala molemmilla faktoreilla. Faktorilla I koettiin, että konfliktit koskevat kaikkia ja kaikkien ryhmien ääntä olisi kuultava, jotta ratkaisusta saadaan kestävä, mutta käytännössä kokemus, sosiaalinen arvostus ja verkostot määrittävät toimijan kompetenssin. Faktorilla II toimijuus taas koettiin olevan enemmän valtarakenteiden tahdosta riippuvaisena. Naisilla on ainakin Somalian tapauksessa harvemmin verkostoja sekä paikkoja perinteisissä valtarakenteissa, joten toimijuuteen ja sen muodostumiseen tulisi kiinnittää huomiota.

Kaiken kaikkiaan molemmilla faktoreilla on myötämielisyyttä postmoderniin lähestymistapaan sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä. Kuitenkin vastaajajoukon näkemykset käytännön konfliktirealismista ja nimenomaan sukupuolittuneiden stereotyyppien ja epätasa-arvoa tukevien asenteiden purkaminen koetaan vieraammaksi. Siksi faktoreilla esiintyy ristiriitaisiakin näkemyksiä siitä, että toisaalta stereotyyppioita on purettava mutta toisaalta ymmärretään esimerkiksi naisten kokemukset ja roolit konfliktissa automaattisesti erilaisina miesten vastaavista. Lisäksi faktoreista on tulkittavissa, että ruohonjuuritason rauhantyön periaatteet kulttuurisensitiivisyydestä ja asenteiden muuttamisesta sisältäpäin ovat tuttuja, mutta näiden linkittäminen sukupuolikysymyksiin ei niinkään, ja tämän linkin luomiseen tulisikin kiinnittää huomiota. Myös konkreettisten toimintaehdotusten muotoilu tasa-arvon edistämiseksi tuntuu kommenttien perusteella olevan kohtalaisen hankalaa. Naisten lukumäärällinen osallistuminen rauhanneuvotteluihin on helpompi osoittaa kuin se, onko osallistumista estäviä juurisyitä purettu kestävän osallistumisten takaamiseksi.

Kolmas teorian kannalta kiinnostava teema on mahdollisuus vaikuttaa kulttuurin muutokseen ja siten luoda tilaa tasa-arvolle. Sukupuolten välisen tasa-arvon rakentamisen vaatima sosiaalinen muutos on

antropologisen näkemyksen (Avruch 2000) mukaan mahdollista asennemuutoksen kautta, sillä kulttuuria uusinnetaan sukupolvelta toiselle eikä se siten ole ikaikaista. Postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian peräänkuuluttama kulttuuria kunnioittava sensitiivisyys rauhantyössä kuului faktorien konsesusväitteisiin, eli se sai korkean positiivisia arvoja molemmilla faktoreilla.

Erityisesti faktorilla I korostettiin, että asennemuutosta on mahdollista saada aikaan eikä se ole ristiriidassa kulttuurisensitiivisyyden kanssa. Rauhantyössä avainroolissa on löytää kulttuuriin sisäänkirjoitettuja muutoksen avaimia ja korostaa niitä. Useissa vastauksissa näistä muutoksen avaimista Somaliassa nostettiin esiin esimerkiksi imaamien neuvottelemat naiskiintiöt ja mahdollisuus tulkita Koraania tasa-arvon näkökulmasta (väite 24 sijoittui faktorilla II korkealle positiiviseen ääripäähän). Tasa-arvon näkeminen asennekysymyksenä sai samanmielisyyttä erityisesti faktorilla II. Tärkeää olisikin tulkita, millaisia epätasa-arvoon vaikuttavia asenteita on tunnistettavissa ja pyrkiä kohdentamaan rauhantyö näihin asenteisiin.

Toisena alakysymyksenäni oli pohtia, miten tulokseksi saamien faktorien viesti suhteutuu KUA:n projektiraportteihin vuosilta 2008–2015, joista nousi sukupuolten roolit essentialismipainotteisesti ymmärtävä ”lisää naiset ja sekoita” -lähestymistapa. Tämä analyysi auttaa hahmottamaan sitä, miksi asiantuntijoiden mielipiteiden kartoituksella on KUA:lle merkitystä: vastaavatko asiantuntijoiden näkemykset sitä tapaa, jolla sukupuolten välistä tasa-arvoa on toteutettu ja toteutetaan KUA:n Somalia-projektissa. Jos näiden välillä on eriäväisyyksiä, lieene perusteltua sanoa, että mielipiteiden kartoitus aiheesta on paikallaan ja voi olla hyödyksi tulevaisuuden toiminnan suunnittelussa. Eriäväisyydet kertovat siitä, että asiantuntijuutta voisi hyödyntää syvällisemmin.

Tutkimuksen alussa nostin esiin, että KUA:n diskurssin ja postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian synteesin välillä on jännite, joka tiivistyy postmodernin feminismin ja essentialistisen feminismin eroihin: tulisiko sukupuolten välistä tasa-arvoa lähteä rakentamaan purkamalla valtasuhteita (postmoderni) vai edistää tasa-arvoa olemassa olevan systeemin mahdollistamissa puitteissa (essentialismi, KUA:n projektidokumenttien diskurssi). Totesin, että KUA:n asiantuntijoiden mielipiteiden kartoituksella voitaisiin pureutua tähän jännitteeseen ja luoda siltaa käytännön ja teorian välille ja arvioida, heijasteleeko haastateltujen asiantuntijoiden näkemykset projektidokumenteissa havaittua diskurssia. Kriitikkojen mukaan essentialismiin perustuva tasa-arvotyö voi kääntyä itseään vastaan, sillä se saattaa entuudestaan vahvistaa epätasa-arvoisten rakenteiden olemassaoloa, sillä se ei kyseenalaista itse rakenteita. Siksi tämä alakysymys on tärkeä.

Faktorianalyysin pohjalta keskeisenä huomiona nousee, etteivät henkilöotoksen näkemykset kokonaisuutena vastaa täysin tutkimukseni pohjana toimineiden projektiraporttien ja muiden KUA:n Somalia-projektin dokumenttien esittämää tapaa nähdä sukupuolen rooli ruohonjuuritason rauhantyössä. Henkilöotoksen mielipiteet painoittuvat enemmän postmoderniin suuntaan kuin projektidokumenttien valossa olisi voinut olettaa. Faktorilla II on enemmän yhtymäpintaa projektidokumenttien diskurssiin kuin faktorilla I, mutta faktorilla II on vain yksi vastaaja (vrt. faktori I, 14 vastaajaa). Faktori II kiinnittyy projektidokumentteihin olemalla esimerkiksi eri mieltä siitä, että naisille luodun rauhanprojektin tavoitteita tulisi muuttaa¹⁶. Lisäksi faktorilla II saa hienoista kannatusta väite 13, jonka mukaan Somalian tasa-arvotyön tulisi keskittyä naisiin, sillä tasa-arvo on jo miesten osalta kunnossa. Myös projektiraporteissa nousi esiin ajatus siitä, että sukupuolten tasa-arvo on erityisesti naisiin kohdistuva asia. Aineiston perusteella KUA:ssa on kuitenkin enemmän vallalla rakenteita kyseenalaistava näkemys.

Faktorilla I väiteluokan a2 (essentialististen feminismin käytäntö, dokumenttien pohjalta muodostetut väitteet, ks. lisää s. 39) väitteet sijoittuivat joko negatiiviseen päähän tai lähelle nollaa. Näin ollen suurin osa tutkimuksen vastaajista ei koe projektidokumenteista nousevia ajatuksia¹⁷ omikseen. Postmodernit rauhantyön käytäntöön viittaavat väitteet saavat hienoista kannatusta faktorilla I. Kuitenkaan tutkimuksen aikana ei noussut kertaakaan esille sisäistä kritiikkiä KUA:n toimintamalleja kohtaan. Vaikka suurimman osan tutkittavista näkemykset erosivat niistä toimintatavoista, joita sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttamiseksi Somalia-projektissa on tähän mennessä tehty, ei niitä suoraan arvosteltu.

Tämän huomion valossa KUA:n tulevia toimintamalleja suunnitellessa olisi hyödyllistä pohtia, miksi näkemys sukupuolen roolista rauhantyössä näyttäytyy essentialistisempänä ”paperilla” kuin henkilöotoksen mielipiteissä. On mahdollista, että vastaajat kokivat oppivansa ja saavansa uusia näkökulmia jo haastatteluiden aikana: jotkut kommentoivatkin väitteiden olleen mielenkiintoisia ja herättäneen ajattelemaan uudesta näkökulmasta. Mielenkiintoista on, että jotkut suoraan KUA:n dokumenteissa raportoituihin toimintatapoihin liittyvät väitteet saivat negatiivista kaikua (esim. väite 18¹⁸). Toisaalta teorian pohjalta muotoiltu käytännön rauhantyöhön liittyvä väite 36¹⁹ sai vain hienoista

---

¹⁶ Väite 12: Somalian naisten rauhanrakennusprojektin tavoitteita ja toimintamalleja tulisi muuttaa.

¹⁷ Luokkaan a2 kuuluivat seuraavat väitteet: 4, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 27, ja 28.

¹⁸ Väite 18: Turvallisuus- ja kulttuurisyyistä on parempi järjestää naisille erillisiä rinnakkaiskokouksia.

¹⁹ Väite 36: Somalimiehiä ja -naisia tulisi kouluttaa yhdessä tasa-arvokysymyksissä, jotta sukupuoliasenteita voitaisiin muuttaa.

kannatusta faktorilla I ja jokseenkin negatiivisen vastaanoton faktorilla II. Läpileikkaavien strategisten tavoitteiden toteutumiseksi on hyvä olla selvillä toimintaa ohjaavista taustatekijöistä, jotta niiden toteutuminen olisi todennäköisempää asiantuntijoiden pystyessä sitoutumaan niihin paremmin.

Yleisesti ottaen molemmilla faktoreilla hyväksytään enemmän postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisun teoreettisia näkökulmia, kun taas teoriasta kumpuavia käytännön toimintaan liittyvät väitteet eivät saa korkeita arvoja. Koska väitteet on asetettu lähelle nollaa, niitä on Q-metodologian periaatteiden mukaisesti vaikea yksiselitteisesti tulkita. Teoreettisten väitteiden yleinen kannatus kertoo siitä, että postmodernit ideat esimerkiksi stereotyypioiden muuttamisesta ja valtarakenteiden purkamisesta hyväksytään. Niiden soveltaminen käytäntöön vaatii enemmän harkintaa siitä, mikä toimintamalli toimii Somalian kontekstissa parhaiten. Alla oleviin taulukoihin on havaillistamiseksi kerätty teorialinssiin pohjautuvia teoriaväitteitä (taulukko 15) ja rauhantyyön käytäntöön liittyviä väitteitä (taulukko 16) ja niiden saamat faktoripisteet.

	Faktori I	Faktori II
5. Somalinaiset voivat vaikuttaa yhteisönsä ilman yhteisön mielipidejohtajien tai uskonnollisten johtajien tukea.	0	-3
14. Sukupuolten välistä epätasa-arvoa ei voi paljastaa pelkästään numeerisin indikaattorein (esim. naisten köyhyys tai koulutustaso), vaan pitää myös tarkastella asenteita ja kulttuuria.	2	-1
22. Sukupuolten väliseen epätasa-arvoon voidaan puuttua kohdemaan kulttuuria kunnioittavalla rauhantyöllä.	2	3
23. Sukupuolten välinen tasa-arvo on asennekysymys ja siten mahdollista aikaansaada kulttuurikontekstista riippumatta.	1	3
25. Sekä naiset että miehet voivat olla konfliktin uhreja tai syyllisiä, hoivaajia tai vastuunkantajia.	4	-1
30. Sotiminen ”naisten ja lasten puolesta” hankaloittaa naisten näkemistä vakavasti otettavina neuvottelijoina ja päätöksentekijöinä.	0	-2
31. Jotta naisista saadaan aktiivisia toimijoita, stereotyyppiset kahtiajaot ja valmiit sukupuoliroolit (esim. suojeltava-suojelija) pitää tietoisesti purkaa.	2	4
32. Sukupuolten tasa-arvoa ei tulisi nähdä rauhanrakentamisen välineenä, vaan yhtenä tärkeänä tavoitteena.	3	2
33. Jos rauhantyössä pyritään suuriin tavoitteisiin nopeasti huomioimatta epätasa-arvoisia rakenteita, ei välttämättä saada parannettua tilannetta.	3	0
35. Naisten pärjääminen yhteiskunnassa on riippuvainen laajemmasta kontekstista eikä siitä, onko naisilla taloudellisia resursseja toimia.	0	2

Taulukko 15. Postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisun teoreettisiin näkökulmiin kohdistuvat mielipiteet molemmilla faktoreilla.

	Faktori I	Faktori II
12. Somalian naisten rauhanrakennusprojektin tavoitteita ja toimintamalleja tulisi muuttaa.	0	-2
17. Somalikulttuurin perinteistä kiinni pitäminen rauhanprosesseissa johtaa naisille tärkeiden kysymysten sivuuttamiseen.	0	0
20. On tärkeää saada somalinaiset ymmärtämään, ettei heidän osallistumisensa rauhanprosessiin riko islamin sääntöjä.	1	1
24. Koraania voidaan tulkita tasa-arvon näkökulmasta.	1	3
29. Somaliassa olisi tärkeää tunnistaa päivittäiset sukupuolittuneet käytännöt poliittisiksi ilmiöiksi luonnollisten sijaan.	2	0
36. Somalimiehiä ja -naisia tulisi kouluttaa yhdessä tasa-arvokysymyksissä, jotta sukupuoliasenteita voitaisiin muuttaa.	1	-1

Taulukko 16. Postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisun käytännön näkökulmiin kohdistuvat mielipiteet molemmilla faktoreilla.

6.1 Toimintaehdotukset

KUA:ssa suoritettujen haastattelujen tuottamat kaksi faktoria luovat pohjaa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi rauhanprosesseissa. Ennen tutkimusta KUA toivoi saavansa lisää tietoa naisten osallistamisesta rauhanrakennusaktiviteetteihin Somaliassa. Keskeisenä huomiona tutkimuksen aikana suoritetuista haastatteluista on, että KUA:ssa on enemmän tietotaitoa tasa-arvon kehittämisen keinoista kuin haastateltavat itsearviointilomakkeessa vastasivat. Tämän suhteen olisikin syytä pohtia, miksei tätä tietoa ole hyödynnetty täysimittaisesti. Onko mahdollista, että muita strategisia tavoitteita on asetettu etusijalle? Onko sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen joko eristetty omaksi kokonaisuudeksi tai ymmärretty liian kapeasti (sukupuoli=naiset)? Aineiston perusteella on syytä uskoa, että käymällä tarkasti läpi tavoitteet ja toimintatavat naisten osallistamisesta voitaisiin saada aikaan kestäviä tuloksia. Paremmat tulokset kuitenkin vaatisivat vahvaa sitoutumista siihen, että naisten osallistaminen olisi alusta asti projektissa mukana epätasa-arvoisten rakenteiden purkamisen tasolla, ei ainoastaan muiden projektin tavoitteiden sallimissa rajoissa.

Rakenteiden purkaminen ei itsessään ole mitenkään yksiselitteinen tai helposti hahmotettavissa oleva prosessi. Kuten postmoderni feminismi ja ruohonjuuritasolle keskittyvät teoriat osoittavat, se on kuitenkin aivan olennaisessa roolissa edistettäessä tasa-arvoa. Somalian tapauksessa tulisi esimerkiksi miettiä, mitkä ovat niitä kulttuuriin sisäänkirjoitettuja esteitä naisten osallistumiselle ja ennenkaikkea, millaiset asenteet ja näkemykset naisten roolista ja asemasta pitävät niitä yllä. Voiko esimerkiksi se, että naisia pidetään yleisesti lapsista huolehtivina tai konfliktin pehmeää kohdetta edustavana heikentää yhteiskunnan miesten suhtautumista heihin tasaveroisina päätöksentekijöinä? Miten KUA voisi välttää vahvistamasta tämäntyyppisiä stereotypioita omassa rauhantyössään?

Tehdessäni tutkimukseni alkukartoitusta KUA:sta nousi vahvana huoli siitä, että islamin vaikutus luo toimintakontekstista äärimmäisen haastavan eikä sen tulkinta Somaliassa anna juurikaan liikkumatilaa tasa-arvon edistämiseksi. Tämä tuntui olevan viime kädessä se tekijä, joka hankaloitti tasa-arvotyötä eniten tai jopa esti sen. Kuitenkin haastatteluissa nousi esiin näkemys, ettei kulttuurin senhetkisen tilan tulisi antaa oikeutusta tiettyjen ryhmien marginalisaatiolle. Antropologisen konfliktinratkaisuteorian esittämä näkemys kulttuurinmuutoksesta erityisesti konfliktinjälkeisessä uudelleenneuvottelun tilassa antaa kuitenkin teoreettista selkärankaa ajatukselle, että pysyvältäkin vaikuttavat rakenteet voivat muuttua perinteiden muuttuessa.

KUA:n haastatteluissakin ilmenneiden periaatteiden mukaisesti tällainen muutos ei voi tapahtua ulkoapäin johdetusti. Haastatteluissa monet painottivat, että tasa-arvo ei ole vain naisten oikeuksia (vrt. KUA:n raporteista kumpuava väite 13²⁰), ja että miesten osallistuminen naisten oikeuksien edistämiseen olisi tavoiteltavaa. Tähän liittyy sekä kartoittaminen miesten näkemyksistä naisten tasaveroisen kohtelun ja osallistumisen suhteen että naisten omien tavoitteiden ja toiveiden selvittäminen.

Haastatteluissa ilmeni, että monesti ongelmana Somaliassa ovat miesten ennakkoluuloiset asenteet naisten kyvystä osallistua päätöksentekoon. Näin ollen tulisi kartoittaa, voiko naisia ja miehiä kouluttaa tasa-arvoasioissa vielä enemmän yhdessä. Naisille järjestettyjä erilliskokouksia tehokkaampaa voisi olla fasilitoida tila, jossa naiset ja miehet yhdessä voisivat turvallisesti keskustella osallistumisesta ja tasa-arvosta ulkopuolisen rauhantoimijan asettaessa tarpeen mukaan kysymyksiä ja tarpeellisia pohdinnan kohteita.

6.2 Loppuhuomiot ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tässä tutkimuksessa pureuduttiin KUA:n Somalian rauhanrakennusprojektissaan kohtaamaan ongelmaan siitä, että naisten asemaa ja osallisuutta rauhanneuvotteluihin kuuluvassa päätöksenteossa on vaikea saada aikaan ja naisten osallistamiselle asetettuja tavoitteita on vaikea toteuttaa. Tutkimuksen kohteeksi muodostui KUA:n toimintatavat ja niiden tarkastelu rauhantyön henkilökunnan mielipiteitä kartoittamalla. Tutkimuskysymyksenä oli, millaisia näkemyksiä sukupuolen roolista ruohonjuuritason rauhantyössä esiintyy KUA:ssa ja alakysymyksinä oli, miten nämä mielipiteet suhteutuvat toisaalta teoretisointiin postmodernista feminismistä ja ruohonjuuritason konfliktinratkaisusta ja toisaalta KUA:n Somalia-projektin dokumenttien viestiin. Tutkimusasetelmalla, erityisesti teoriavalinnalla ja haastatteluiden runkona toimineilla väitteillä, pyrittiin tuomaan uusia näkökulmia siihen, miten KUA voisi ruohonjuuritason rauhantyössään kehittää sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistyötä.

Q-metodologian keinoin toteutettu tutkimus mahdollisti haastateltavien subjektiivisten mielipiteiden tuomisen esiin. Tällaista kartoitusta työn aihepiiriin liittyvistä mielipiteistä ei ole KUA:ssa aiemmin tehty, joten se tuottaa heille lisätietoa työn taustalla vaikuttavista, usein piiloon jäävistä subjektiivisista näkemyksistä. Q-metodologia tekee niistä näkyvän osan toiminnan muotoutumista. Prosesseissa, joissa yksilöt ovat vahvasti mukana, toimii Q-metodologia erinomaisena toimintaan vaikuttavien näkemysten

---

²⁰ Väite 13: Somaliassa tasa-arvoasiat ovat miesten osalta kunnossa, joten siksi tulee keskittyä naisiin.

kartoittajana. Lisäksi tutkimuksen liikkeessa teorian ja käytännön rajapinnoilla sitä voitiin käyttää näiden välisenä linkkinä tuoden teoreettiset ja käytännön ruohonjuuritason rauhantyötä koskevat keskusteluavaruudet yhteen.

KUA:n rauhantyön asiantuntijoille suorittamieni Q-haastattelujen tuloksena muodostui kaksi faktoria, faktorit I ja II. Faktorien tulkinta vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Faktorilla I ei uskota essentialistiseen, biologiseen näkökulmaan tasa-arvoon ja konfliktinratkaisuun vaikuttavana tekijänä, vaan korostetaan sen sijaan naisten kokemusten kuuntelemisen ja roolien moninaisuuden ymmärtämistä. Lisäksi faktorilla I korostetaan valtarakenteiden purkamisen merkitystä kestäväen lopputuloksen aikaansaamiseksi. Faktorilla II stereotyyppisten asenteiden muuttaminen koetaan tärkeäksi ja mahdolliseksi. Samalla faktorilla II kuitenkin koetaan naisten toimijuus riippuvaiseksi valtaapitävien tahojen tahtotilasta.

Faktorit olivat yhtä mieltä kuudesta konsensusväitteestä. Konsensusväitteissä huomionarvoista on, että ne ovat samoilla linjoilla postmodernin feminismin ja antropologisen konfliktinratkaisuteorian kanssa. Molemmat faktorit näkevät potentiaalisesti naiset yhtä hyvinä rauhanneuvottelijoina kuin miehet, eivätkä usko somalinaisten olevan ryhmänä homogeeninen. Rauhantyön käytännöistä ollaan samanmielisiä sen suhteen, että yksi erillinen naiskomponentti rauhanhankkeissa ei riitä aikaansaamaan tasa-arvoa, ja että kulttuurisensitiivisyys on tärkeä tekijä eikä ole rajoite rauhantyön vaikuttavuudelle.

Vastaamalla ensimmäiseen alakysymykseen mielipiteiden suhteesta teorian esittämiin näkemyksiin pyrittiin tuomaan uusia työkaluja edistää tasa-arvoa rauhantyössä. Tässä keskeiseksi huomioksi nousi, että vaikka epätasa-arvoisten rakenteiden purkaminen ja stereotyyppisten asenteiden kitkeminen teorialinssin hengessä koetaan olennaisen tärkeäksi, niin olisi myös pohdittava, miten tämä voidaan käytännössä integroida osaksi KUA:n käytännön rauhantyötä paitsi Somaliassa, myös laajemmin. Lisäksi tulisi pohtia, miten KUA voi välttää epätasa-arvoisten rakenteiden tukemista esimerkiksi kohdistamalla tasa-arvoa tukevat toimet vain naisiin.

Toinen alakysymykseni heijasteli KUA:n Somalia-projektin dokumenttien luoman sukupuolidiskurssin ja faktorianalyysin tuottamien diskurssien suhdetta. Tähän alakysymykseen saatiin vastaukseksi, että faktorilla II on enemmän yhteistä dokumenttien diskurssin kanssa kuin faktorilla I. Faktorilla I oltiin tyytyväisiä niihin tavoitteisiin, joita naisten omaan rauhanhankkeeseen oli kirjattu. Lisäksi kyseisellä faktorilla stereotyyppisiä naisten rooleja ei sinänsä koettu ongelmallisiksi rauhanaktiviteetteihin osallistumisen kannalta.

Teoreettisella tasolla tutkimuksessa luotiin synteisiä yleisesti valtiotason prosesseihin keskittyvän kansainvälisen politiikan feministisen teorian ja enemmän ruohonjuuritasoon kantaottavan antropologisen konfliktinratkaisuteorian välille. Synteesin muodostamat kolme ulottuvuutta (näkyvä tekeminen näkyväksi, kulttuurisensitiivisyys ja biologisen determinismin hylkääminen) muodostivat hyvän tulkintapohjan aineistolle. Jatkossa tätä teoriakehikkoa voisi kehittää eteenpäin ja syvällisemmäksi.

KUA:n rauhantyön asiantuntijoiden Q-metodologisia haastatteluita ja niiden analyysia on mahdollista käyttää tukena rauhantyön vaikuttamiskeinoja pohtiessa. Tässä tutkimuksessa haasteen asetti erityisesti faktorin II sanoman tulkitsemista helpottavan jatkohaastattelun puute ja aikataulujen yhteensovittaminen haastattelujen tekemiseksi. Jatkohaastattelut olisivat kristallisoineet faktorien viestiä ja antaneet vahvempaa selkärankaa niiden tulkinnaalle. Lisäksi väitteissä olisi voinut nostaa esiin enemmän konkreettisia käytäntöihin pureutuvia väitteitä.²¹

Metodologian avulla pystyi kuitenkin tuottamaan sellaista tietoa, joka ei olisi pelkistä projektidokumenteista paljastunut. Projektiraportit itsessään eivät kerro suoraan mitään siitä, millaisten arvojen valossa ne on muodostettu. Tämä tieto, eli asiantuntijoiden subjektiiviset mielipiteet, ei valtavirtateorioiden valossa ole kansainvälisen politiikan ytimessä. Kriittiset teoriat, kuten feminismi ja kriittiset konfliktinratkaisuteoriat, taas korostavat subjektiivisuuden merkitystä tausta-arvojen esiinnostamisessa. Lisäksi tutkimuksella pystyttiin osoittamaan, etteivät projektiraportit ja asiantuntijoiden subjektiiviset mielipiteet täysin vastaa toisiaan. Toisena tärkeänä tietona nousi esiin se, että tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat hyväksyttiin melko laajasti, mutta niiden käytäntöönviemiseen ei otettu vahvasti kantaa.

Tutkimus muodostaa myös ajankohtaisen linkin Suomen tämänhetkisiin ulkopoliittisiin linjauksiin. Hallitusohjelmassa naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema määritellään yhdeksi painopistealueeksi. Valtioneuvoston selonteossa Suomen kehityspolitiikasta yhdeksi käytännön tavoitteeksi määritellään naisten ja tyttöjen vaikuttamisen lisääminen poliittisessa päätöksenteossa. Selonteossa kerrotaan myös tuen lisäämisestä hauraille valtioille kuten Somaliassa. (Valtioneuvosto 2016, 16.) KUA:n Somalia-

---

²¹ Mielenkiintoista olisi ollut esimerkiksi kartoittaa vielä selkeämmin henkilöotoksen näkemyksiä KUA:n tämänhetkisen tasa-arvotyön riittävydestä esimerkiksi seuraavanlaisen väitteen muodossa: “KUA on tehnyt kaikkensa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi Somaliassa. Hankalan kontekstin takia resursseja kannattaa keskittää niille rauhantyön osa-alueille, joissa tuloksia saadaan todennäköisemmin.”

projektin dokumenteissa ja tutkimuksen haastatteluissa selvisi, että etenkin naisten osallistaminen virallisiin rauhanrakennusaktiviteetteihin on ollut vaikeaa. Siten tutkimus on Suomen kehityspolitiikan polttopisteessä, sillä se pyrkii tuomaan lisää ymmärrystä siihen, miten osallistaa sukupuolia tasapuolisesti rauhanaktiviteeteissa eritoten Somaliassa. Tutkimus ankkuroituu siten paitsi KUA:n omaan toimintaan, myös Suomen ulkopolitiikkaan laajassa mielessä.

Q-metodologiaa voisi tulevaisuudessa hyödyntää tämän tutkimuksen perusteella nousseisiin jatkotutkimusmahdollisuuksiin. Erityisen mielenkiintoista olisi soveltaa menetelmää paikallisten toimijoiden (niin naisjärjestöt kuin uskonnolliset ja perinteiset johtajat) mielipiteiden kartoittamiseen siitä, miten tasa-arvoa voitaisiin heidän mielestään edistää konfliktinratkaisutilanteessa. Tässä tutkimuksessa ei kartoitettu paikallisten toimijoiden näkemyksiä, mutta kokonaisvaikuttavuuden kannalta tämä olisi olennaista ja se tukisi myös tässäkin tutkimuksessa ilmennyttä sisältäpäin ohjautuvan ja paikallisia toimijoita osallistavan konfliktinratkaisun mallia. Donner (2001, 24) on havainnollistanut, miten Q-metodologian keinoin voidaan selkiyttää usein esimerkiksi kehitysyhteistyössä jarruttavia näkemyseroja ja siten tuoda ne eri osapuolten keskusteltavaksi. Näin voidaan päästä lähemmäs kaikkia osapuolia hyödyttävää lopputulosta. Q-metodologia voi tuoda selkeyttä ongelmiin, jotka muuten vaikuttavat liian monimutkaisilta ratkaistavaksi.

LÄHTEET

Aalto, Pami (2003a): *Q-metodologia politiikan tutkimuksessa: Esimerkkinä EU:n pohjoisen ulottuvuuden asiantuntijakeskustelu*. Politiikka 45 (2): 117–132.

Aalto, Pami (2003b): *Geopolitiikka ja Q-metodologia: diskurssit ja yksilötoimijat tutkimuskohteena*. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami: *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 130–149.

Avruch, Kevin (2000): *Culture & Conflict Resolution*. 2. painos. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press.

Brigg, Morgan & Bleiker, Roland (2011): *Introduction*. Teoksessa Brigg, Morgan & Bleiker, Roland (toim.): *Mediating Across Difference: Oceanic and Asian Approaches to Conflict Resolution*. Havaiji: University of Hawai'i Press, 1–15.

Brown, Steven R (1993): *A primer on Q methodology*. Operant Subjectivity 16 (3/4): 91–138.

Brown, Steven R. (1980): *Political Subjectivity – Applications of Q Methodology in Political Science*. New Haven and London: Yale University Press.

Brown, Steven R. (1986): *Q Technique and Method: Principles and Procedures*. Teoksessa Berry, William D. & Lewis-Beck, Michael S. (toim.): *New Tools for Social Scientists – Advances and Applications in Research Methods*. Beverly Hills: SAGE Publications, Inc., 57–76.

Caprioli, Mary (2000): *Gendered Conflict*. Journal of Peace Research 37 (1), 51–68.

Chan, Stephen (2011): *Conclusion: Mediating the Mediation with Difference*. Teoksessa Brigg, Morgan & Bleiker, Roland: *Mediating Across Difference: Oceanic and Asian Approaches to Conflict Resolution*. Havaiji: University of Hawai'i Press, 270–275.

Chernoff, Fred (2007): *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts*. New York: Palgrave Macmillan.

Donner, Jonathan C. (2001): *Using Q-Sorts in Participatory Processes: An Introduction to the Methodology*. Social Development Papers 36. Washington D.C.: Social Development Department, The World Bank.

Euroopan Unionin Neuvosto (2010): *EU Action Plan on Gender Equality and Women's Empowerment in Development for the period 2010-2015*. Saatavissa < <http://www.enpi-info.eu/library/content/eu-action-plan-gender-equality-and-womens-empowerment-development-period-2010-2015-0>>, luettu 25.5.2016.

Fry, Douglas P. & Bjorkvist, Kaj (1997): *Cultural Variation in Conflict Resolution: Alternatives to Violence*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Fry, Douglas P. (2006): *The Human Potential for Peace: An Anthropological Challenge to Assumptions about War and Violence*. New York: Oxford University Press.

- Gizelis, Theodora-Ismene (2009): *Gender Empowerment and United Nations Peacebuilding*. Journal of Peace Research 46 (4), 505–523.
- Gizelis, Theodora-Ismene & Pierre, Nana Afua (2013): *Gender Equality and Postconflict Reconstruction: What Do We Need to Know in Order to Make Gender Mainstreaming Work?* International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations 39 (4): 601–611.
- Horn Relief (2009): *Non State Actors and Local Authorities in Development SWPR Horn Relief Proposal*. KUA:n yhteistyöprojektin rahoitushakemus.
- Hudson, Heidi (2012): *A Double-Edged Sword of Peace? Reflections on the Tension between Representation and Protection in Gendering Liberal Peacebuilding*. International Peacekeeping 19 (4), 443–460.
- Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (2007): *Maailmanpolitiikka*. Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (toim.): *Toinen maailmanpolitiikka – 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 9–34.
- Kirkon Ulkomaanapu (2008): *Women Project Final Draft*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2009): *Somalia Country Programme 2009–2012*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2012a): *Conflict Baseline Assessment Report*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2012b): *FCA Conflict Resolution Manual*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2014a): *SPPI Annual Report from FCA*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2014b): *FCA SSPI Project Narrative Budget and Logframe*.
- Kirkon Ulkomaanapu (2014c): *SPPI Quarterly Monitoring Report*.
- Keohane, Robert (1989): *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. Michigan: Westview Press.
- Kitzinger, Celia (1987): *The Social Construction of Lesbianism*. London: SAGE Publications, Inc.
- Kuriansky, Judy (2007): *Beyond Bullets and Bombs: Grassroots Peacebuilding between Israelis and Palestinians*. Connecticut: Praeger.
- Lederach, John Paul (1999): *The Journey Toward Reconciliation*. Scottdale, Pennsylvania: Herald Press.
- Lederach, John Paul (2005): *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*. Oxford: Oxford University Press.
- Marshall, Donna Ramsey (2000): *Women in War and Peace – Grassroots Peacebuilding*. Washington D.C.: United States Institute of Peace.

McKeown, Bruce & Thomas, Dan (1988): *Q Methodology*. Iowa City: Sage University Papers.

Norjan ulkoasianministeriö (2015): *Women, Peace and Security 2015–2018: National Action Plan*. Saatavissa <<https://www.regjeringen.no/contentassets/835065f3bbcc4bc191bbd90f56212a12/annex-4--national-action-plan-for-women-peace-and-security-2015-2018.pdf>>, luetu 25.5.2016.

OECD (2013): *Gender and Statebuilding in Fragile and Conflict-affected States*. Saatavissa <https://www.oecd.org/dac/governance-peace/conflictfragilityandresilience/docs/gender_statebuilding.pdf>, luetu 25.5.2016.

Organisation of Islamic Cooperation (1990): *The Cairo Declaration on Human Rights in Islam*. Saatavissa <<http://www.oic-oci.org/english/article/human.htm>>, luetu 25.5.2016.

Peacock, James L. (2001): *The Anthropological Lens: Harsh Light, Soft Focus*. New York: Cambridge University Press.

Ramazanoglu, Caroline & Holland, Jane (2002): *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. Lontoo: Sage Publications Inc.

Ramsbotham, Oliver; Woodhouse, Tom & Miall, Hugh (2011): *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge: Polity Press.

Richmond, Oliver P. (2007): *The Transformation of Peace*. New York: Palgrave Macmillan.

Robbins, Paul & Krueger, Rob (2000): *Beyond Bias? The Promise and Limits of Q Method in Human Geography*. *The Professional Geographer* 52 (4): 636–648.

Ruotsin ulkoasiainministeriö (2015): *Women, Peace and Security: Sweden's National Action Plan for the Implementation of the UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security 2016–2020*. Saatavissa <<http://www.government.se/contentassets/8ae23198463f49269e25a14d4d14b9bc/senast-versionen/swedens-national-action-plan-for-the-implementation-of-the-united-nations-security-council-resolutions-on-women-peace-and-security-2016-2020>>, luetu 26.5.2016.

Sandole-Staroste, Ingrid (2013): *Through gender lenses: Human Needs theory in conflict resolution*. Teoksessa Avruch, Kevin & Mitchell, Christopher (toim.): *Conflict Resolution and Human Needs: Linking theory and practice*. New York: Routledge, 59–76.

Shepherd, Laura (2013): *Critical Approaches to Security: an Introduction to Theories and Methods*. London: Routledge.

Shepherd, Laura (2011): *Sex, Security and Superhero(in)es: From 1325 to 1820 and Beyond*. *International Feminist Journal of Politics* 13 (4), 504–521.

Shinebourne, Pnina (2009): *Using Q Method in Qualitative Research*. *International Journal of Qualitative Methods* 8 (1), 93–97.

Sponsel, Leslie (1996): *The Natural History of Peace: the Positive View of Human Nature and Its Potential*. Teoksessa Gregor, Thomas (toim.): *A Natural History of Peace*. Nashville: Vanderbilt University Press, 95–125.

Stephenson, William (1953): *The Study of Behavior. Q-Technique and Its Methodology*. Chigaco: The University of Chigaco Press.

Sylvester, Christine (1994): *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sylvester, Christine (2002): *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tuzin, Donald (1996): *The Specter of Peace in Unlikely Places: Concept and Paradox in the Antropology of Peace*. Teoksessa Gregor, Thomas (toim.): *A Natural History of Peace*. Nashville: Vanderbilt University Press, 3–33.

UM (2014): *Kumppanuusjärjestöjen ohjelmien ohjeet*. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=117735&GUID={B02B3DCF-2869-4215-AE01-25F72CBAC221}>>, luettu 23.5.2015.

UM (2012): *YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) ”Naiset, rauha ja turvallisuus” – Suomen kansallinen toimintaohjelma 2012–2016*. Saatavilla <http://www.1325.fi/tiedostot/kansallinen_toimintaohjelma_2012.pdf>, luettu 27.11.2015

Valtioneuvosto (2014): *Kehityspoliittinen selonteko 2014*. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=130190&GUID={ED71D39D-2627-4F66-99B6-06B72AC6F87A}>>, luettu 24.5.2015.

Valtioneuvosto (2016): *Suomen kehityspoliittikka: Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestävää kehitystä*. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=153674&GUID={0E6C DFA2-9AC6-46CE-AC3C-14AFA8A42375}>>, luettu 27.5.2016.

Valtioneuvosto (2015): *Ratkaisujen Suomi – Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Saatavissa <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82>, luettu 29.10.2015.

VM (Valtiovarainministeriö) 2015: *Talousarvioesitys 2016*. Saatavissa <<http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2016&lang=fi&maindoc=/2016/tae/hallituksenEsitys/hallituksenEsitys.xml&opennode=0:1:133:383:479:499:>>>, luettu 20.5.2016.

Van Exel, Job & de Graaf, Gjal (2005): *Q Methodology: A Sneak Preview*. Saatavissa <www.jobvanexel.nl>, luettu 5.3.2016.

Vasquez, John A. (1996): *Understanding Peace: Insights from International Relations Theory and Research*. Teoksessa Gregor, Thomas (toim.): *A Natural History of Peace*. Nashville: Vanderbilt University Press, 273-295.

Väyrynen, Tarja (2007): *Rauha*. Teoksessa Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (toim.): *Toinen maailmanpolitiikka – 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 119–144.

Väyrynen, Tarja (2011): *Silence and Conflict Resolution*. Teoksessa Brigg, Morgan & Bleiker, Roland (toim.): *Mediating Across Difference: Oceanic and Asian Approaches to Conflict Resolution*. Havaiji: University of Hawai'i Press, 38–56.

Waltz, Kenneth (1959): *Man, State and War*. New York: Columbia University Press.

Wibben, Annick T.R. (2011): *Feminist Security Studies: A Narrative Approach*. New York: Routledge.

YK (2000): *Security Council Resolution 1325 (2000)*. Saatavissa <
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000))>, luettu 25.5.2016.

YK (2009): *Security Council Resolution 1889 (2009)*. Saatavissa <
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889\(2009\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889(2009))>, luettu 25.5.2016.

LIITTEET

Liite 1: Q-väiteotos, 36 väitettä

1. Naiset ovat luonnostaan rauhanomaisempia kuin miehet.
2. *Naisten tulisi hyödyntää biologiasta johtuvia ominaisuuksiaan (esim. sovinnonhakuisuus) rauhanneuvotteluissa.*
3. Miehet ovat parempia rauhanneuvottelijoita kuin naiset.
4. *Somaliyhteisöjen miespuoliset johtajat eivät osaa suojella haavoittuvaisia ryhmiä (naiset, lapset, vähemmistöt, kehitysvammaiset).*
5. Somalinaiset voivat vaikuttaa yhteisöönsä ilman yhteisön mielipidejohtajien tai uskonnollisten johtajien tukea.
6. *Sukupuolittuneita toimintamalleja (esim. miehistynyt päätöksenteko) voidaan purkaa samalla lailla kaikkialla maailmassa.*
7. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on hyvä rauhantyön väline, sillä se tuottaa rauhan lisäksi talouskasvua ja hyvinvointia.
8. *Naisten osallistaminen perinteisten ja uskonnollisten johtajien rauhanprojektiin ei saa vaarantaa itse projektin onnistumista.*
9. Naiset eivät kykene konflikteissa puolustamaan itseään yhtä hyvin kuin miehet.
10. *Rauhankomiteoissa ja -neuvottelupöydissä aikaansaadut kiintiöt tarkoittavat, että sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistetty riittävästi.*
11. Naisten rauhanhanke Somaliassa jäi ilman rahoitusta, sillä rahoituskriteerit olivat liian tiukat.
12. *Somalian naisten rauhanrakennusprojektin tavoitteita ja toimintamalleja tulisi muuttaa.*
13. Somaliassa tasa-arvoasiat ovat miesten osalta kunnossa, joten siksi tulee keskittyä naisiin.
14. *Sukupuolten välistä epätasa-arvoa ei voi paljastaa pelkästään numeerisin indikaattorein (esim. naisten köyhyys tai koulutustaso), vaan pitää myös tarkastella asenteita ja kulttuuria.*
15. KUA voi vähentää sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta haitallisia tapoja ja asenteita Somaliassa ilman yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa.
16. *Jos naiset olisivat mukana sotimassa, olisi tasa-arvokysymykset helpompi nostaa esiin konfliktia ratkaistaessa.*
17. Somalikulttuurin perinteistä kiinni pitäminen rauhanprosesseissa johtaa naisille tärkeiden kysymysten sivuuttamiseen.
18. *Turvallisuus- ja kulttuurisyyistä on parempi järjestää naisille erillisiä rinnakkaiskokouksia.*
19. On tärkeää kuunnella naisten kokemuksia sodasta, jotta heille tärkeitä kysymyksiä voidaan nostaa esiin rauhanrakennusvaiheessa.
20. *On tärkeää saada somalinaiset ymmärtämään, ettei heidän osallistumisensa rauhanprosessiin riko islamin sääntöjä.*
21. Miesten ylivoima päätöksenteossa johtaa liian helposti konfliktien aseelliseen ratkaisuun.
22. *Sukupuolten väliseen epätasa-arvoon voidaan puuttua kohdemaan kulttuuria kunnioittavalla rauhantyöllä.*
23. Sukupuolten välinen tasa-arvo on asennekysymys ja siten mahdollista aikaansaada kulttuurikontekstista riippumatta.
24. *Koraania voidaan tulkita tasa-arvon näkökulmasta.*

25. Sekä naiset että miehet voivat olla konfliktin uhreja tai syyllisiä, hoivaajia tai vastuunkantajia.
26. *On käytännön rauhantyön kannalta tehokasta nähdä somalinaiset yhtenäisenä ja keskenään samanlaisena ryhmänä, eikä lähteä erottelemaan ryhmän sisäisiä eroja.*
27. Sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä rauhantyö ei vaadi merkittävää ajallista ja rahallista lisäpanosta verrattuna tavalliseen rauhantyöhön.
28. *On riittävää, jos rauhanhankkeeseen sisällytetään yksi naisiin liittyvä komponentti.*
29. Somaliassa olisi tärkeää tunnistaa päivittäiset sukupuolittuneet käytännöt poliittisiksi ilmiöiksi luonnollisten sijaan.
30. *Sotiminen ”naisten ja lasten puolesta” hankaloittaa naisten näkemistä vakavasti otettavina neuvottelijoina ja päätöksentekijöinä.*
31. Jotta naisista saadaan aktiivisia toimijoita, stereotyyppiset kahtiajaot ja valmiit sukupuoliroolit (esim. suojeltava-suojelija) pitää tietoisesti purkaa.
32. *Sukupuolten tasa-arvoa ei tulisi nähdä rauhanrakentamisen välineenä, vaan yhtenä tärkeänä tavoitteena.*
33. Jos rauhantyössä pyritään suuriin tavoitteisiin nopeasti huomioimatta epätasa-arvoisia rakenteita, ei välttämättä saada parannettua tilannetta.
34. *Koska konfliktien taustalla on usein ihmisten biologinen taipumus turvautua väkivaltaan ongelmien ratkaisussa, on väkivaltaa hankala kitkeä.*
35. Naisten pärjääminen yhteiskunnassa on riippuvainen laajemmasta kontekstista eikä siitä, onko naisilla taloudellisia resursseja toimia.
36. *Somalimiehiä ja -naisia tulisi kouluttaa yhdessä tasa-arvokysymyksissä, jotta sukupuoliasenteita voitaisiin muuttaa.*

Liite 2. Taustatietolomake

1. HENKILÖTIEDOT				
Ikä				
Sukupuoli				
2. KOULUTUS JA TYÖ				
Koulutusala				
Korkein suoritettu tutkinto				
Työnantaja				
Ammattinimike tällä hetkellä				
Vastuualue/lyhyt kuvaus työtehtävästä				
Työtehtäväsi ja vastuualueesi KUA:ssa	<i>(vastaa tähän jos et enää työskentele KUA:ssa)</i>			
3. KOKEMUS RAUHANVÄLITYSTYÖSTÄ/KEHITYSYHTEISTYÖSTÄ <i>(max. 5 uusinta projektia)</i>				
Projektin nimi	Projektin tavoite	Organisaatio	Työtehtäväsi	Lisätietoja

6. ITSEARVIOINTI: KUINKA HYVIN TUNNET MIELESTÄSI...

	Erinomaisesti	Hyvin	Kohtalaisesti	Vähän	En lainkaan
1. Suomen kehitysyhteistyöjärjestöjen toimintaa?					
2. Suomen rauhanvälityspolitiikkaa?					
3. Rauhanvälityksen peruseriaatteita?					
4. Ruohonjuuritason rauhantyon peruseriaatteita?					
5. Kirkon Ulkomaanavun rauhantytä Somaliassa?					
6. Sukupuoleen ja rauhanrakennukseen liittyviä kysymyksiä?					
7. Kansainvälisen politiikan feministisiä teorioita?					
8. Suomen ulkopoliittisia linjauksia sukupuolen ja kehitysyhteistyön suhteesta?					
9. KUA:n menetelmiä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa rauhantytössään?					

7. MAHDOLLISIA LISÄTIETOJA TAI KOMMENTTEJA

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 3. Saatekirje

KIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

Tampereella 23.6.2015

Hyvä haastateltava,

Olen kansainvälisen politiikan maisteriopiskelija Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa. Teen graduani yhteistyössä Kirkon Ulkomaanavun kanssa, ja aiheeni liittyy sukupuolten väliseen tasa-arvoon rauhantyössä. Esimerkkitapauksena käsittelen KUA:n pitkäaikaista rauhanrakennusprojektia Somaliassa, tarkemmin Somalimaassa ja Puntmaassa. Gradun tarkoituksena on tuottaa lisää ymmärrystä tasa-arvon toteuttamisesta käytännön ruohonjuuritason rauhantyössä.

Käsittelen haastattelussa antamasi tiedot luottamuksellisesti ja niin, ettei henkilöllisyytesi käy ilmi missään vaiheessa. Jos sinulla on kysyttävää, vastaan mielelläni.

Valmis gradu tulee Kirkon Ulkomaanavun käyttöön.

Mielenkiinnosta ja yhteistyöstä kiittäen,

Noora Luomaranta, YTK